

บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในโครงการพัฒนา
ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง

นายนรุตม์ เจริญศรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

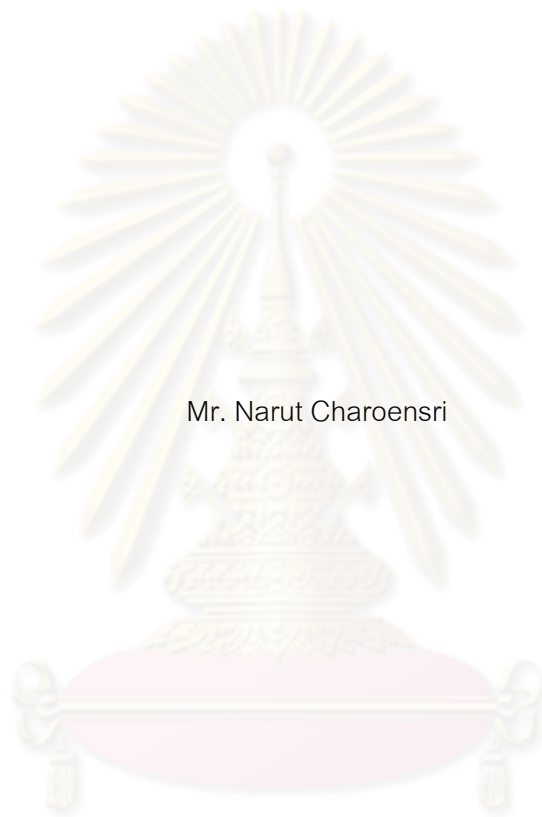
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ASIAN DEVELOPMENT BANK'S ROLE IN THE GREATER MEKONG
SUBREGION ECONOMIC COOPERATION PROGRAM

Mr. Narut Charoensri

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในโครงการ
พัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำ
โขง

โดย

นายนรุตม์ เจริญศรี

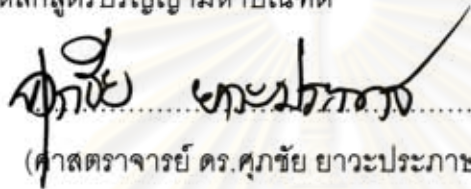
สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

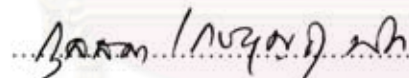
รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มัต

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

 ..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาษ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สรวิศ ชัยนาม)

 ..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มัต)

 ..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ ประเสริฐสุข)

คู่มือวิทยานิพนธ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นฤตม์ เจริญศรี : บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง. (ASIAN DEVELOPMENT BANK'S ROLE IN THE GREATER MEKONG SUBREGION ECONOMIC COOPERATION PROGRAM) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษ-บุญชู-มัต, 116 หน้า.

วิทยานิพนธ์นี้มีเป้าหมายในการศึกษาบทบาทของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นที่อยู่เบื้องหลังการก่อตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank – ADB) และการผลักดันให้เกิดการก่อตั้งโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (GMS) โดยตั้งคำถามหลักว่า รัฐบาลของญี่ปุ่นใช้ ADB เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ในลุ่มแม่น้ำโขงผ่านโครงการ GMS อย่างไร เพราะสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้งบประมาณอุดหนุน ADB มากที่สุด ทำให้เชื่อได้ว่าบทบาทของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นย่อม

จากการศึกษาพบว่า การก่อตั้ง ADB และอาเซียนนั้นเป็นความพยายามในการสร้างระบบตลาดที่มีประสิทธิภาพให้เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและเป็นตลาดให้กับสินค้าของญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามบรรยากาศทางการเมืองในอินโดจีนส่งผลให้ความร่วมมือยังไม่ครอบคลุม จนกระทั่งการสิ้นสุดของปัญหาในอินโดจีน ก็ได้ก่อให้เกิดโอกาสทางธุรกิจมากขึ้น โครงการ GMS ที่เกิดขึ้นในปีค.ศ. 1992 จึงเป็นความพยายามในการขยายตลาดจากอาเซียนเก่ามาสู่อาเซียนใหม่

โครงการ GMS ได้ให้ความสำคัญของการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานในลุ่มแม่น้ำโขงมาโดยตลอด ทั้งการสร้างถนน พลังงานไฟฟ้า และการติดต่อสื่อสาร เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นข้อเรียกร้องจากภาคเอกชนของญี่ปุ่นในลุ่มแม่น้ำโขง โครงการ GMS จึงเป็นโครงการที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นในลุ่มแม่น้ำโขง

ภาควิชา ...ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ... ลายมือชื่อนิสิต ...
สาขาวิชา ...ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
ปีการศึกษา ...2553...

5080722024 : MAJOR International Relations

KEYWORDS : Japan / United States / Greater Mekong Subregion / Asian Development Bank / Mekong

NARUT CHAROENSRI: ASIAN DEVELOPMENT BANK'S ROLE IN THE GREATER MEKONG SUBREGION ECONOMIC COOPERATION PROGRAM. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. KULLADA KESBOONCHOO-MEAD, Ph.D,116 pp.

This thesis aims to study the roles of the United States and Japan towards the creation of the establishment of the Asian Development Bank (ADB), and the forces that drive the establishment of the Greater Mekong Subregion Economic Cooperation (the GMS Program), financed by the ADB. The main question of this thesis is why and how Japan uses the GMS Program to promote Japanese economic interest.

The conclusion of this thesis is that, the creation of the ADB and ASEAN were to support the establishment of viable economies in the subregion. Besides, the Mekong region has been a terrain for raw materials and market for Japanese economy. However, the political milieus in Indo-China before 1991 are not suitable for regional cooperation. But after the Paris Accord that brought regional security in the subregion and the appropriate economic environment, the GMS Program was created in order to merge market of ASEAN-4 and new ASEAN members together.

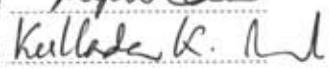
The GMS Program, in conclusion, has been supporting the establishment of regional infrastructure in the subregion, since the infrastructure is one of the main requests asking from Japanese private sectors locating in the subregion.

Department : International Relation.....
Field of Study : International Relations.....
Academic Year : 2010.....

Student's Signature

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

สำคัญที่สุด วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือและการสนับสนุนทั้งทางด้าน “การเงินและกำลังใจ” จาก วิวัฒน์ เจริญศรี ภรณ์ภูมิจู (อุมา) เจริญศรี และปรีตตา (เจริญศรี) โภจนะ ประเสริฐกิจ และโดยเฉพาะ วิสูตร โภจนะประเสริฐกิจ หลานผู้เป็นทั้งแรงใจและอุปสรรคระหว่าง เขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ นอกจากนี้ ข้าพเจ้าซาบซึ้งและขอบคุณวิสัยทัศน์ของคนที่บ้านข้าพเจ้าที่ เห็นว่าการศึกษานั้นสำคัญที่สุด จึงได้มอบสิ่งที่ดีที่สุดเพื่อสนับสนุนการศึกษาของบุตรเสมอ

ในแง่ “วิชาการ” ข้าพเจ้าได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษจาก รศ.ดร.กมลดา เกษบุญชู-มีด ผศ.ดร.กิตติ ประเสริฐสุข ทั้งสองได้มีส่วนในการให้การฝึกฝนทางด้านวิชาการ รวมไปถึงการให้ คำปรึกษาทางวิชาการและเรื่องส่วนตัวแก่ข้าพเจ้า และขอขอบคุณ ผศ.สรวิศ ชัยนาม ที่เป็น ประธานสอบวิทยานิพนธ์ให้กับข้าพเจ้า

อีกทั้งมี “หน่วยงาน” ที่เกี่ยวข้องได้ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งประกอบไปด้วย ศูนย์ยุโรปศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้พื้นที่ให้ข้าพเจ้าไปใช้ สถานที่นั่งพิมพ์งานและรื้อตู้หนังสือเป็นครั้งคราว สถาบันวิจัยเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แห่ง สถานทูตฝรั่งเศสที่ได้มอบหนังสือของศูนย์ให้ข้าพเจ้ามาใช้ประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และ ศูนย์วิจัยลุ่มแม่น้ำโขงแห่งคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่เปิดโอกาสให้พื้นที่แก่ ข้าพเจ้าในการเข้าไปนั่งรื้อเอกสารในห้องสมุดที่ดีแห่งหนึ่งในด้านนี้ รวมไปถึงได้ฟังความเห็นอะไร ต่อมิอะไรในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2552

นอกจากนี้ คำขอบคุณของข้าพเจ้ายังส่งไปถึงภาคีวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้อนุมัติงบประมาณช่วยเหลือจำนวนหนึ่งให้ข้าพเจ้า ไปนำเสนอบทความอันเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ในงานสัมมนาที่จัดขึ้นโดย Japanese Studies Association (JSA) ณ กรุงเทพมหานคร ในช่วงปลายเดือนตุลาคม พ.ศ.2552

ขอขอบคุณ “มิตร” ของข้าพเจ้า คือ กุลนันทน์ คันธิก ชาลินี สนพลาย อภิรักษ์ กลิ่นรอด และต้องขอกล่าวขอบคุณเป็นพิเศษต่อ ธนัย เกตวงกต และ เก่งกิจ กิตติเรียงลาภ ที่ได้ให้ความ ช่วยเหลือด้านต่างๆมากมาย ซึ่งหากปราศจากเขาสองคน วิทยานิพนธ์นี้คงเป็นรูปเป็นร่างได้ยาก มากยิ่งขึ้น บุคคลทั้งหมดนี้ล้วนเป็นผู้ร่วมกระตุ่น ผลักดัน กอดดัน และส่งเสริมการศึกษาและงาน วิชาการของข้าพเจ้ามาโดยตลอด รวมไปถึงบุคคลรอบกายข้าพเจ้าโดยเฉพาะที่ สำนักวิจัย-ท่า พระจันทร์ สามย่าน และคนรู้จัก ณ ทุ่งบางเขน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฌ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1: บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	1
แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา	5
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
คำถามของการศึกษา	16
สมมติฐานของการศึกษา	16
เป้าหมายในการศึกษา	16
บทที่ 2: ญี่ปุ่นกับADB	
สภาพแวดล้อมการเมืองโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง	17
สหรัฐอเมริกากับการก่อตั้ง ADB	27
ญี่ปุ่นกับการก่อตั้ง ADB	32
โครงสร้างและงบประมาณ ADB: ความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น	36
โครงสร้างการบริหาร	37
สิทธิในการออกเสียง	38
โครงสร้างด้านการเงิน	38
อำนาจและขอบเขตของ ADB	39
สรุป	40

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 3: ความเป็นมาโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง	
จุดเริ่มต้นในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง	42
ADB กับโครงการ GMS	48
บทที่ 4: กำเนิดและการทำงานของโครงการ GMS	
บริบทระดับภูมิภาค	53
โครงการ GMS ภายใต้ ADB	62
บทบาทของ ADB ที่มีต่อโครงการ GMS	65
เป้าหมายของโครงการ GMS	66
การพัฒนาเส้นทางการขนส่ง	71
ความตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามแดนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (CBTA)	78
บทที่ 5: การประเมินสถานะโครงการ GMS ในปัจจุบัน	
ทัศนคติของ ADB ต่อการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค	82
ความเห็นของประเทศในลุ่มแม่น้ำโขง	87
ข้อเรียกร้องของภาคเอกชนญี่ปุ่นในลุ่มแม่น้ำโขง	90
บทที่ 6: บทสรุป	
รายการอ้างอิง	104
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	116

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การค้าระหว่างสหรัฐอเมริกาและประเทศบางประเทศ	30
2	การจัดซื้อจัดจ้าง (Procurements) และการให้คำปรึกษา (Consultancy) ใน ADB	34
3	สิทธิในการโหวต (Voting Powers) และการให้งบประมาณอุดหนุน (Contribution) ADB ของประเทศสำคัญ	35
4	ลำดับการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน	56
5	ปีที่ประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงลงนามใน CBTA	79

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่โครงสร้างถนนที่เชื่อมในลุ่มแม่น้ำโขง	73
2	เส้นทาง EWEC	75
3	เส้นทาง NSEC	76
4	เส้นทาง SEC	77
5	รายละเอียดเส้นทาง SEC	77

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

“โครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง” หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “โครงการ GMS” (Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Program – GMS Program) เป็นหนึ่งในโครงการของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank – ADB) โครงการ GMS ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1992 โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความยากจน เชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจ และเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่รัฐสมาชิกในอนุภูมิภาค (Subregion) ซึ่งประกอบไปด้วย มณฑลยูนนาน มณฑลกว๋างสี พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม หรือที่ ADB เรียกรวมกันว่า “พื้นที่ในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง” (Greater Mekong Subregion - GMS)

ในปัจจุบันโครงการ GMS มีกรอบความร่วมมืออยู่ 9 กรอบ ซึ่งประกอบไปด้วยโครงการดังต่อไปนี้

1. การเกษตร (Agriculture)
2. พลังงาน (Energy)
3. สิ่งแวดล้อม (Environment)
4. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development)
5. การลงทุน (Investment)
6. โทรคมนาคม (Telecommunications)
7. การท่องเที่ยว (Tourism)
8. การค้า (Trade)
9. การขนส่ง (Transportation)

โดยทั้ง 9 กรอบนั้นมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกันในการพัฒนาแม่น้ำโขงเพื่อลดความยากจนในภูมิภาคและให้มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ

แม้โครงการ GMS จะเป็นโครงการที่เพิ่งก่อตั้งมาไม่นาน แต่ประวัติศาสตร์ของความพยายามของประเทศสมาชิกอำนาจในการเข้ามามีส่วนวางแผนเพื่อเข้ามามีส่วนในการพัฒนาเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ที่มีมานานแล้ว โดยสามารถย้อนถอยหลังไปได้ถึงช่วงเริ่มต้นของสงครามเย็นที่สหรัฐฯต้องการให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อป้องกันภัยของญี่ปุ่น¹ อีกทั้งสหรัฐฯเริ่มเข้ามาวางแผนพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อต่อสัปดาห์การขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ให้เข้ามาสู่ลุ่มแม่น้ำโขง ผ่านการก่อตั้งโครงการโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างขึ้น ทั้งนี้การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเกิดขึ้นจากการผลักดันของสหรัฐฯที่มีเป้าหมายจะส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Liberalism) ให้เกิดขึ้นตามภูมิภาคต่างๆของโลก เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯเอง ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว สหรัฐฯจึงได้ใช้กรอบวาทกรรมสองกรอบ คือ “การพัฒนา” (Development)² และ “ความร่วมมือแบบพหุภาคี” (Multilateralism)³ เพื่อใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าไปมีส่วนในการพัฒนาพื้นที่ต่างๆ

ลุ่มแม่น้ำโขงก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่สหรัฐฯเข้ามามีส่วนที่มีเป้าหมายที่จะวางรากฐานการพัฒนาพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงให้เหมาะสมกับการเป็นฐานทรัพยากรให้กับระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นซึ่งเป็นพันธมิตรที่สำคัญของสหรัฐฯหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง โดยหวังให้ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ที่จะสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นผ่านการผลิตข้าวไปป้อนให้กับตลาดญี่ปุ่น ซึ่งจะทำให้ระบบสังคมของญี่ปุ่นเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้าจนกลายเป็นตัวแทนของระบบทุนนิยมในเอเชียได้⁴

ความพยายามแรกๆของสหรัฐฯในการเข้ามามีส่วนในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเริ่มเห็นได้จากกรณีที่สหรัฐฯได้ริเริ่มก่อตั้งองค์การระหว่างประเทศ ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการประสานงานสำรวจแม่น้ำโขงตอนล่าง (Committee for Coordination of Investigations of the Lower Mekong Basin) ในปี ค.ศ.1957 การก่อตั้ง ADB ในปี ค.ศ.1966 และการก่อตั้ง สมาคมแห่งประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือ อาเซียน (Association of South-East Asian Nations – ASEAN) ในปี ค.ศ.1967 ตามลำดับ โดยมีเป้าหมายให้องค์การเหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการเข้าไปจัดการพื้นที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้เหมาะสมกับการเพาะปลูก ผ่านการจัดการน้ำท่วม การ

¹ Dispatch, United States Embassy, Tokyo, to the Department of State, “Japan’s Participation in the Point IV Program”, July 24, 1952, National Archives 834.00-TA/7-2452, In William Appleman Williams *et al.*, *America in Vietnam: A Documentary History*. (New York: Anchor Books). pp.84-85; Paul H. Kratoska, *Food Supplies and the Japanese Occupation in South-East Asia*. (London: Macmillian Press, 1998).

² Eugene Black, *Alternative in Southeast Asia* (New York: Frederick A. Praeger Publishers, 1969), pp.15-25.

³ *Ibid.*, pp.25-29.

⁴ Kullada Kesboonchoo-Mead, “A Revisionist history of Thai-US Relations,” *Asian Review* 16 (2003): 48.

ชลประทาน และการเดินเรือ ซึ่งจะนำไปสู่ผลประโยชน์ของรัฐในกลุ่มแม่น้ำโขงเองที่จะสามารถพัฒนาเศรษฐกิจจนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และเป็นผลประโยชน์กับระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

ความพยายามในการจัดการพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงนั้นปรากฏให้เห็นมาตั้งแต่การสิ้นสุดลงของสงครามโลกครั้งที่สอง โดยช่วงแรกเป้าหมายของสหรัฐฯในการเข้ามาจัดการปัญหาน้ำท่วม การชลประทาน และการเดินเรือ ในแม่น้ำโขงตอนล่าง (Lower Mekong) แต่ความพยายามดังกล่าวไม่อาจบรรลุผลเนื่องจากสงครามอินโดจีน

ช่วงที่สอง คือ หลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น การที่สหรัฐฯได้ถอนตัวออกจากเวียดนาม สภาพปัญหาและการเมืองภายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้คลี่คลายลงไป ซึ่งได้แก่ปัญหาสงครามเวียดนาม การถอนกองทัพเวียดนามออกจากกัมพูชา และการสิ้นสุดของความขัดแย้งระหว่างเวียดนามและจีน และการตกลงปัญหาในกัมพูชา เป็นต้น สัญญากาศทางการเมืองที่ปราศจากสหรัฐอเมริกาในกลุ่มแม่น้ำโขงได้ส่งผลให้ญี่ปุ่นได้กลายเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่มีบทบาทสำคัญในการเข้ามากำหนดและช่วยพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเองผ่าน ADB โดยการก่อตั้ง โครงการ GMS

โครงการ GMS ครอบคลุมความร่วมมือหลายมิติ เพื่อให้ภูมิภาคสามารถลดความยากจน และพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มีความเชื่อมโยงกัน ตามหลัก “3Cs” ของโครงการ GMS อันได้แก่ “การเชื่อมโยง” (Connectivity) ของภูมิภาคผ่านการพัฒนาสาธารณูปโภคและระเบียบเศรษฐกิจ (Economic Corridor) “การแข่งขัน” (Competitiveness) ที่เพิ่มมากขึ้น ผ่านการเคลื่อนย้ายของประชากร สินค้าข้ามแดน รวมไปถึงการรวมตลาด และให้เป็น “ประชาคม” (Community) มากขึ้น ผ่านสาธารณูปโภคที่ช่วยให้เกิดการข้ามแดน และสินทรัพย์ (Goodwill) ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว⁵

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าโครงการ GMS มีเป้าหมายหลักเพื่อสนับสนุนให้เกิดการเชื่อมโยงพื้นที่ผ่านระบบสาธารณูปโภคผ่านการสร้างถนนเพื่อเชื่อมเส้นทาง ที่ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดระบบการขนส่งที่ดีขึ้น หากแต่ยังก่อให้เกิดประโยชน์ทางการสร้างตลาดและ การสร้างความเป็นประชาคมภายในภูมิภาค ดังนั้น การก่อสร้างเส้นทางคมนาคมขนส่งจึงได้รับการจัดลำดับเรื่องที่ได้รับ ความสนใจและให้ความสำคัญสูงสุด

อย่างไรก็ตามกระบวนการบูรณาการภูมิภาค (regional integration) อันเป็นเป้าหมายของโครงการ GMS ผ่านการเชื่อมโยงตลาดนั้น ไม่ใช่ “เป้าหมาย” ในตัวของมันเอง หากแต่เป็น “เครื่องมือ” ในการที่จะสร้างเครือข่ายการผลิต การเข้าถึงทรัพยากร และการแสวงหาตลาด อันเป็น

⁵ Asian Development Bank, Greater Mekong Subregion. [Online]. 2010. Available from: <http://www.adb.org/Documents/Others/GMS/GMS-Brochure.pdf> [2010, June 21].

เป้าหมายสำคัญของรัฐมหาอำนาจเช่นสหรัฐฯในการสนับสนุนระบบทุนนิยม เพราะการรวมภูมิภาคทั้งในยุโรปและเอเชียนั้นเป็นเครื่องมือที่สำคัญของสหรัฐฯที่พยายามผลักดันให้เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อให้เกิดตลาดที่มีประสิทธิภาพและให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในภูมิภาคต่าง ๆ นั้นสามารถดำเนินการต่อไปได้

วิทยานิพนธ์นี้เสนอว่า การเข้ามามีบทบาทของญี่ปุ่นในการพัฒนา GMS นั้น เกิดขึ้นครั้งแรกจากการผลักดันของศูนย์กลางของทุนนิยมโลกหรือสหรัฐฯที่ต้องการให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นฐานทรัพยากรและตลาดให้กับญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อสถานการณ์การเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สงบลง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลง ทำให้ ADB ซึ่งมีญี่ปุ่นเป็นผู้ให้ (Donor) ที่สำคัญนั้น ได้ก่อตั้งโครงการ GMS เพื่อให้มีโครงการต่าง ๆ มาช่วยสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง

ทั้งนี้ โครงการความร่วมมือในการพัฒนาดังเช่นการให้ความช่วยเหลือนี้เป็นการเข้ามาแบบมีผลประโยชน์ของสหรัฐฯและญี่ปุ่นแอบแฝงอยู่ตลอดเวลา

วิทยานิพนธ์ใช้กรอบการศึกษาของ มิเชล แบร์นาร์ดี⁶ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดแบบกระแสเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberal Institutionalism) และสายภารกิจนิยมใหม่ (Neo-Functionalism) ที่เชื่อว่าความร่วมมือนั้นเกิดขึ้นเพราะประเทศมีเจตจำนงของความต้องการสร้างความร่วมมือกันอยู่แต่เดิม⁷ วิทยานิพนธ์เล่มนี้ใช้กรอบความคิดที่อธิบายว่า ความร่วมมือเกิดขึ้นจากการผลักดันของรัฐมหาอำนาจภายนอกภูมิภาคที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยชี้ให้เห็นผลประโยชน์ของความร่วมมือนั้นว่า ทั้งนี้รัฐมหาอำนาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการความร่วมมือ ดังนั้นความต้องการในการที่จะสร้างความร่วมมือกันจึงไม่ได้เป็นความริเริ่มของประเทศในภูมิภาค แต่เกิดขึ้นจากการผลักดันของรัฐมหาอำนาจภายนอกภูมิภาค กล่าวคือ โครงการ GMS เกิดขึ้นจาก ADB ที่มีญี่ปุ่นผลักดัน เพื่อให้ญี่ปุ่นเข้ามามีบทบาทอย่างเป็นทางการเป็นระบบในการช่วยพัฒนาภูมิภาคแม่น้ำโขง อันจะเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเอง

ทั้งนี้แม้กรอบความคิดของแบร์นาร์ดีนี้ แม้จะมีความคล้ายคลึงกับทฤษฎีสังคมนิยม (Realism) ที่มองผลประโยชน์แห่งชาติ (National Interest) ของรัฐมหาอำนาจเป็นหลัก แต่กรอบความคิดนี้เป็นกรอบคิดที่ได้รับอิทธิพลจากสำนักคิดสายนีโอ-มาร์กซิสต์ (Neo-Marxist) ที่อธิบาย

⁶ Mitchell Bernard, "States, Social Forces, and Regions in Historical Time: Toward a Critical Political Economy of Eastern Asia," *Third World Quarterly* 17:4 (1996): 649-665.

⁷ การศึกษาในลักษณะดังกล่าว ดู Dennis T. Yasutomo, *Japan and the Asian Development Bank* (New York: Praeger, 1983); Ming Wan, "Japan and the Asian Development Bank," *Pacific Affairs* 68:4 (1995): pp.509-528.

ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผ่านการศึกษาประวัติศาสตร์ของการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ที่เข้ามาผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งแตกต่างกับการอธิบายที่ใช้ทฤษฎีแบบสังคมนิยมที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอธิบายพลังของกลุ่มต่างๆ ในประวัติศาสตร์ที่ก่อตัวขึ้นมา

สรุป

บทบาทของ ADB ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับโครงการ GMS นั้น เกิดขึ้นเพราะปัจจัยในกระแสโลก ที่มีสหรัฐฯ ในฐานะของศูนย์กลางของทุนนิยมโลกเป็นผู้ขับเคลื่อนและผลักดันให้ญี่ปุ่นเข้ามามีส่วนในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งปัจจัยในโครงสร้างโลกนี้ก็สอดคล้องกับเศรษฐกิจการเมืองภายในของญี่ปุ่นที่ญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่จำต้องแสวงหาพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตของตนเอง กล่าวคือ ต้องหาพื้นที่ที่ลดต้นทุนการผลิตได้

ADB ในฐานะของหน่วยงานที่สหรัฐฯ ให้การสนับสนุนในการก่อตั้งเพื่อพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจได้กลายเป็นเครื่องมือของญี่ปุ่นในการวางแผนและจัดการ GMS ให้มีความเหมาะสมกับการเข้ามาลงทุน ทั้งนี้ในช่วงแรกประเด็นเรื่องการคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสาร และพลังงานเป็นเรื่องแรกที่จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงและความเหมาะสมกับการเป็นสถานที่ที่จะเข้ามาลงทุน

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

วิทยานิพนธ์นี้ใช้กรอบแนวคิดของ มิเชล แบร์นาร์ด^๘ (Mitchell Bernard) ซึ่งมีกรอบแนวคิดที่อยู่ในสายเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศแนววิพากษ์ (Critical Theory) ของ โรเบิร์ต ค็อกซ์ (Robert Cox)

แบร์นาร์ดเกริ่นนำให้เห็นว่า จากการใช้กรอบคำอธิบายว่าประเทศในเอเชียนั้นมีโมเดลการพัฒนาตามๆกัน เป็นโมเดลการอธิบายที่ผิดพลาด เพราะการอธิบายลักษณะดังกล่าวนั้นละเลยการวิเคราะห์ “กระบวนการ” (Process) ของการเปลี่ยนแปลง เพราะไปมุ่งเน้นอธิบายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว ดังนั้นแบร์นาร์ดจึงเสนอว่า แทนที่จะมองเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกในแง่การเลียนแบบการพัฒนาตามๆกันนั้น เราควรหันไปดูปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 3 กระบวนการแทน ซึ่งได้แก่

^๘ Mitchell Bernard. Ibid., pp. 649-665.

1. การก่อตัวของรัฐช่วงหลังยุคอาณานิคม
2. รูปแบบของเศรษฐกิจในภูมิภาค
3. บริบทโครงสร้างโลก

แบร์นาร์ดใช้ทฤษฎีวิพากษ์ในการอธิบายการพัฒนาทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการอธิบาย “ภูมิภาคาคาภิวัตน์” (Regionalization) ในกรอบของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ⁹ โดยระบุว่าทฤษฎี 4 ทฤษฎีหลักที่มักใช้อธิบายพัฒนาการทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นไม่สามารถอธิบายได้เพียงพอ ทฤษฎีเหล่านั้นได้แก่ ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberal Theory) ทฤษฎีรัฐพัฒนา (Developmental State) ทฤษฎีห่านบิน (Flying Geese) และทฤษฎีเครือข่ายการผลิต (Production Network)

1. ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ อธิบายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ว่า สิ่งที่ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความแตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นในโลกนี้คือการที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีนโยบายการค้าแบบเปิดเสรี ทั้งการทำให้ตลาดนั้นมีความเหมือนกัน¹⁰ การเชื่อว่ามีบางสิ่งบางอย่างร่วมกันนี้ ทำให้เชื่อว่ารัฐแต่ละรัฐมีนโยบายที่เหมือนกันทั้งในแง่การค้า การลงทุน อัตราดอกเบี้ย อัตราแลกเปลี่ยน กฎระเบียบเรื่องแรงงาน ซึ่งแต่ละประเทศจะดำเนินการออกนโยบายแบ่งแยกจากกัน แต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน อีกทั้งมีมุมมองว่าระเบียบระดับโลกและระดับภูมิภาคนั้นเป็นกลุ่มของปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐแต่ละรัฐ

แบร์นาร์ดชี้ว่า ทฤษฎีที่เป็นแบบสำนักคิดสายนักเศรษฐศาสตร์แบบที่ได้รับการศึกษาจากอเมริกานี้ได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ทั้งในสถาบันที่มีอำนาจในการควบคุมโลก และประเทศที่เป็นทุนนิยม ที่มองว่าโครงสร้างโลกและกิจการภายในรัฐนั้นรวมอยู่ใน “กล่องดำ” (Black Box) เพียงกล่องเดียว โดยมุ่งเน้นดูแต่สถิติต่างๆ แบร์นาร์ดวิจารณ์ว่าคำอธิบายดังกล่าวนั้นแคบ ขาดมุมมองทางประวัติศาสตร์ และมองเพียงแต่รัฐในฐานะตัวแสดงหนึ่งเดียวโดยไม่ได้ดูปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นกับภายนอกรัฐ¹¹ เพราะมองโครงสร้างโลกและกิจการภายในรัฐเป็นเนื้อเดียวกัน ไม่ได้มีการศึกษาปฏิสัมพันธ์ ประวัติศาสตร์ว่าแต่ละพื้นที่ในโลก

⁹ กุลลดา เกษบุญชู, 2546. “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการแสวงหาแนววิเคราะห์,” *วารสารสังคมศาสตร์* 34:1 (2546): 226.

¹⁰ Bela Belassa, *The Newly Industrializing Countries in the World Economy* (New York: Pergamon Press, 1981) cited in Mitchell Bernard. 1996. *Ibid.*, p.652.

¹¹ Mitchell Bernard, *Ibid.*, p.652.

นั้นมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่แตกต่างกัน มีการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างโลกในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งกำหนดเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงต่างๆแตกต่างกันไป

2. ทฤษฎีรัฐพัฒนา เป็นทฤษฎีที่ตรงกันข้ามกับทฤษฎีแบบเสรีนิยมใหม่ที่เน้นการให้ตลาดเป็นตัวนำการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ทฤษฎีรัฐพัฒนานั้นอธิบายโดยเน้นบทบาทของรัฐบาลเป็นศูนย์กลาง โดยมองว่ารัฐมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจในการที่จะเข้ามาแทรกแซงตลาดเมื่อตลาดล้มเหลว ทฤษฎีรัฐพัฒนาได้ทำการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ รวมไปถึงประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (Newly Industrializing Countries – NICs) โดยละเว้นการศึกษาปัจจัยทางสังคมและการเมือง แบร์นาร์ดีแสดงความคิดเห็นว่าทฤษฎีนี้ขาดความลุ่มลึกทางการเมืองและสังคม และปราศจากซึ่งการมองเชิงโครงสร้างและกระบวนการเปลี่ยนแปลง¹²

3. ทฤษฎีห่านบิน เป็นการอธิบายกระบวนการ “ภูมิภาคาคาภิวัตน์” (regionalization) ที่จะมีประเทศที่พัฒนาไปก่อน และต่อมา ประเทศที่ตามมาทีหลัง (latecomers) ก็จะมีการทำตาม (replicate) การพัฒนาของประเทศที่พัฒนาไปก่อนหน้า

ทฤษฎีนี้มีความเกี่ยวข้องกับงานเขียนของนักเศรษฐศาสตร์จากประเทศญี่ปุ่น แต่ปัจจุบันได้รับความนิยมจากนักวิชาการที่ไม่ใช่ชาวญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกัน โดยมองว่า ญี่ปุ่นจะเป็นประเทศแรกที่มีการพัฒนาไปก่อน ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็จะเลียนแบบการพัฒนาของญี่ปุ่น และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจให้เหมือนญี่ปุ่นได้ โดยมีญี่ปุ่นเป็นผู้นำ คำอธิบายเปรียบเปรยเหมือนญี่ปุ่นเป็นผู้นำของฝูงห่านที่บินอยู่หน้าสุด และมีห่านตัวอื่นๆซึ่งก็คือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บินตามมาเป็นกระบวนเหมือนรูปตัววี

คำอธิบายของทฤษฎีห่านบินนั้นอธิบายไว้ว่าประเทศที่พัฒนาไปก่อนนั้นจะมีการส่งออกอุตสาหกรรมบางอย่างออกมา ประเทศที่ตามหลังมาก็จะรับเอาอุตสาหกรรมนั้นมาเป็นของตนเองและนำมาพัฒนาเศรษฐกิจของตนเอง

แบร์นาร์ดีวิจารณ์ว่าทฤษฎีนี้เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง ขาดประวัติศาสตร์ และขาดการมองตัวแสดงต่างๆที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ¹³ เพราะทฤษฎีนี้เน้น

¹² Ibid., pp.652-653.

¹³ Ibid., p.653.

สรุปว่ารัฐจะรับเอาอุตสาหกรรมโดยธรรมชาติ และมองว่าอุตสาหกรรมในภูมิภาคก็มีความเป็นเนื้อหนึ่งอันเดียวกัน

4. ทฤษฎีเครือข่ายการผลิต เป็นทฤษฎีที่อธิบายเครือข่ายการผลิตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับความนิยมนับจนถึงปัจจุบัน นักวิชาการที่อธิบายทฤษฎีนี้ คือ วอลเตอร์ แฮตช์ (Walter Hatch) และ ยามามุระ โคโซ (Yamamura Kozo)¹⁴ โดยอธิบายเครือข่ายของอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ทฤษฎีนี้เริ่มต้นอธิบายว่ากระบวนการรวมตัวของภูมิภาคนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการนำของรัฐ หากแต่เกิดจากการเชื่อมโยงกันระหว่างผู้ผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์และชิ้นส่วนรถยนต์และสินค้าอื่นๆที่ตั้งฐานการผลิตอยู่ในภูมิภาคต่างๆ

อย่างไรก็ตามแบร์นาร์ตวิจารณ์ว่าทฤษฎีนี้เน้นให้แคบ เพราะพยายามความเข้าใจเศรษฐกิจศาสตร์การเมืองของภูมิภาคโดยปราศจากมุมมองทางการเมือง¹⁵

กระบวนการอธิบายของแบร์นาร์ตนั้นพยายามทำความเข้าใจกระบวนการร่างภูมิภาคโดยพยายามที่จะหลีกเลี่ยงคำอธิบายที่เน้นรัฐเป็นศูนย์กลาง แต่จะให้ความสำคัญกับกฎเกณฑ์เฉพาะของแต่ละประเทศและโครงสร้างระหว่างประเทศ โดยเสนอให้มีการวิเคราะห์สามมิติที่สำคัญ คือ

1. การให้ความสำคัญกับพลวัตทางประวัติศาสตร์ของภูมิภาค และความเป็นลักษณะเฉพาะของภูมิภาค
2. การทำความเข้าใจว่าภูมิภาคนี้เชื่อมโยงกับกระบวนการในระดับโลก และเชื่อมกับโครงสร้างทางสังคมของแต่ละประเทศอย่างไร
3. ภูมิภาคนี้มีรูปแบบอย่างไรอันเป็นผลจากการจัดโครงสร้างอำนาจและพลังทางสังคมกลุ่มต่างๆ

กล่าวคือ แบร์นาร์ตได้เสนอว่าแทนที่จะมองภูมิภาคว่าเป็นการรวมกลุ่มกันระหว่างประเทศต่างๆ ก็ควรหันมาศึกษาประวัติศาสตร์ของแต่ละภูมิภาคว่ามีลักษณะเฉพาะอย่างไร อีก

¹⁴ Walter Hatch and Yamamura Kozo, *Asia in Japan's Embrace: Building a Regional Production Alliance* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996).

¹⁵ Mitchell Bernard. *Ibid.*, pp.653-655.

ทั้งมีความเชื่อมโยงกับโครงสร้างในระดับโลกในแต่ละช่วงเวลาอย่างไร และพลังทางสังคมในช่วงเวลาต่างๆกันนั้นได้ส่งผลให้เกิดภูมิภาคอย่างไร

วิทยานิพนธ์นี้ได้เลือกใช้กรอบของแบร์นาร์ดในการศึกษาบทบาทของสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และ ADB ที่เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับลุ่มแม่น้ำโขงในช่วงเวลาต่างๆเพื่ออธิบายความต่อเนื่องของเหตุการณ์ในระดับโลกซึ่งได้แก่ตรรกะของทุนนิยมโลกที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ ญี่ปุ่น และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลาที่ต่อเนื่องกัน โดยเชื่อว่าเป้าหมายของญี่ปุ่นที่มีต่อลุ่มแม่น้ำโขงนั้น เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯกับญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง การเติบโตของทุนนิยมภูมิภาค และส่งผลให้เกิดการเริ่มต้นและพัฒนาบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อลุ่มแม่น้ำโขงมาถึงปัจจุบัน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษามหาวิทยาลัย ADB ที่มีต่อโครงการ GMS นั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มที่ศึกษามหาวิทยาลัยญี่ปุ่นในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง และกลุ่มที่สองศึกษาโครงการการของ GMS และ ADB

กลุ่มที่ 1: ศึกษามหาวิทยาลัยญี่ปุ่นในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง

งานศึกษาความสัมพันธ์และบทบาทระหว่างญี่ปุ่นที่มีกับลุ่มแม่น้ำโขงนั้น มี 3 งานชิ้นสำคัญ คือ ยามาโมโต มาคิโกะ (Yamamoto Makiko)¹⁶ โทชิยุกิ คาสาย (Toshiyuki Kasai)¹⁷ และศิริพร วัชชวัลคุ (Siriporn Wajjawalku)¹⁸

¹⁶ Yamamoto Makiko, "Japanese Participation in Mekong Development: Changing Paradigms of the Past 50 Years". In Ken-Ichi Abe (ed.). *Mediating for Sustainable Development in the Mekong Basin* (Osaka: Japanese Center for Area Studies, National Museum of Ethnology, 2006), pp.75-93.

¹⁷ Toshiyuki Kasai, "Japan in the Mekong Subregion". Paper presented at the 3rd Annual Conference of Japanese Studies Network-Thailand, 15-17 October 2009, Khon Kaen.

¹⁸ Siriporn Wajjawalku, "Rethinking: Japan and the Mekong Region". *Cultural Diversity of the Mekong River: Sharing Experiences from Japan and the Mekong Region* (Ubon Ratchathani: Mekong Sub-Region Social Research Center, 2010), pp.36-62.

มาคิโกะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขง โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยชี้ให้เห็นว่าหลังสงครามโลกครั้งที่สองรัฐบาลญี่ปุ่นเริ่มมีความสนใจในการเข้ามาพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงด้วยการส่ง คูโบตา ยูทาเกะ (Kubota Yutaka) วิศวกรผู้มีส่วนในการก่อสร้างเขื่อนในแมนจูเรีย (Manchuria) และในเกาหลีก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ให้เข้าร่วมกับโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงของ ECAFE ซึ่งต้องการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงให้เหมือนกับองค์การพัฒนาหุบเขาเทนเนสซี (Tennessee Valley Authority) หลังเหตุการณ์ความวุ่นวายในอินโดจีนจบลง สหรัฐฯได้ถอนตัวออกจากอินโดจีน และรัฐบาลของญี่ปุ่นยังมีความต้องการที่จะพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงต่อไป ญี่ปุ่นจึงได้ตั้งกลุ่มที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาแม่น้ำโขงที่ชื่อว่า The Japanese National Committee for Mekong Development ขึ้นมาเพื่อทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นเป็นที่รู้จักในอินโดจีน ต่อมาเมื่อสหรัฐฯหยุดให้งบประมาณสนับสนุนคณะกรรมการแม่น้ำโขง (Mekong Committee – MC) ส่งผลให้ The Japanese National Committee for Mekong Development ถูกยุบไปเพราะญี่ปุ่นก็ได้ลดงบประมาณสนับสนุน MC เช่นเดียวกัน จวบจนกระทั่งช่วงทศวรรษที่ 1990 ญี่ปุ่นได้หันมามีบทบาทกับการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอีกครั้งหนึ่งผ่านหลายช่องทาง คือ ADB GMS และ ASEAN

มาคิโกะชี้ว่าอย่างไรก็ตามบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นสามารถตั้งข้อสังเกตไว้ได้ คือ นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นเป็นนโยบายที่ตามสหรัฐฯ (passively subordinated to the policy of the U.S.) และนโยบายของญี่ปุ่นที่มีต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเน้นเพียงไปพัฒนาสาธารณูปโภคเสียส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมและความมั่นคงของมนุษย์ตามมา

คาไซอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขง โดยศึกษาโครงการต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง คือ คณะกรรมาธิการแม่น้ำโขง (Mekong River Commission – MRC) และโครงการ GMS โดยชี้ให้เห็นบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อ MRC ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการในปี ค.ศ.1973 ที่ในช่วงเวลาดังกล่าวยังเป็นโครงการคณะกรรมาธิการแม่น้ำโขงอยู่ (Mekong Commission – MC)

คาไซชี้ว่าเมื่อความวุ่นวายในอินโดจีนสงบลง ญี่ปุ่นก็ได้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนกัมพูชา ลาว และเวียดนามโดยการตั้งโครงการใหม่ๆร่วมกับประเทศทั้งสาม และโครงการความร่วมมือกับแต่ละประเทศ

ต่อมาเมื่อ ASEAN เริ่มแผนการ Initiative for ASEAN Integration (IAI) ในปี ค.ศ.2000 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในอินโดจีนกับประเทศอาเซียนที่เหลือ ทำให้ญี่ปุ่นเริ่มตั้งการสนับสนุน EWEC อย่างเต็มที่โดยตั้งไว้เป็นความสำคัญระดับสูงสุด

คาไซระบุอย่างชัดเจนว่า ประเทศกัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนามได้กลายเป็นเป้าหมายที่สำคัญของบริษัทญี่ปุ่น เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อ value chains และเครือข่ายการผลิตอุตสาหกรรมระหว่างประเทศ (intra-industrial production networks)

ความสำคัญของลุ่มแม่น้ำโขงที่มีต่อญี่ปุ่นนั้นเนื่องจากลุ่มแม่น้ำโขงซึ่งเคยเป็นแหล่งอาหารสำคัญที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่จะสามารถพัฒนาต่อไปได้ในทางด้านอุตสาหกรรม โดยเฉพาะประเทศไทยที่มีระบบอุตสาหกรรมที่ดีกว่าประเทศอื่นๆในลุ่มแม่น้ำโขง อีกทั้งบริษัทเอกชนที่ตั้งอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็กำลังอยู่ในระบบตลาดของภูมิภาคที่กำลังเปิดตัวและเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานราคาถูก (cheap labor) ที่มากมายในภูมิภาคเป็นปัจจัยสนับสนุนการเจริญเติบโตดังกล่าวได้อย่างดี

คาไซสรุปว่าเพราะศักยภาพที่มีอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงนี้เองทำให้ญี่ปุ่นให้ความสำคัญกับภูมิภาคดังกล่าว ทั้งในเชิงความต้องการช่วยพัฒนาระบบเครือข่ายอุตสาหกรรมและการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่

อาจสรุปได้ว่า Kasai มองลุ่มแม่น้ำโขงในฐานะอาณาบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติและแรงงานราคาถูก ซึ่งทั้งสองปัจจัยนี้เองสามารถช่วยพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจได้ อีกทั้งมีการมองโครงสร้างของลุ่มแม่น้ำโขงหลังการสิ้นสุดของสงครามในอินโดจีนว่าเป็นสิ่งที่ช่วยลดข้อขัดแย้งและนำไปสู่สภาพที่เหมาะสมกับการสร้างความร่วมมือ แต่สิ่งที่ Kasai ไม่ได้นำมาวิเคราะห์และอธิบาย คือ อะไรคือความต้องการของบริษัทญี่ปุ่นที่แท้จริง อีกทั้งไม่ได้กล่าวว่า โครงการต่างๆหรือความร่วมมือต่างๆที่เกิดขึ้นในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้น จะช่วยให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างไรต่อบริษัทของญี่ปุ่นเอง ซึ่งวิทยานิพนธ์นี้จะทำการศึกษาต่อยอดประเด็นที่คาไซไม่ได้ให้ความสำคัญเพื่อที่จะชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างเศรษฐกิจและการเมืองของลุ่มแม่น้ำโขงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นได้ส่งผลอย่างไรต่อแนวทางการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง

งานศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขงชั้นที่ 3 คือ งานของ ศิริพร วัชช-วัลคุ ที่ศึกษาบทบาทที่ญี่ปุ่นมีต่อภูมิภาคแม่น้ำโขง โดยชี้ให้เห็นผลการศึกษาคำคัญ 5 ประการคือ

1. ญี่ปุ่นนั้นไม่ได้สนใจลุ่มแม่น้ำโขงมาก่อนจนกระทั่งปี ค.ศ.1995 ซึ่งมีการระบุอย่างชัดเจนใน Diplomatic Bluebook ของญี่ปุ่นในประเด็นเรื่อง Forum for Comprehensive Development of Indochina และในช่วงระหว่างปี ค.ศ.1995-2000 นั้น ญี่ปุ่นไม่มีนโยบายอะไรที่สำคัญต่อลุ่มแม่น้ำโขง จนกระทั่งปี ค.ศ.2003 ก็ได้มี the New Concept of Mekong Region Development ขึ้นมา ซึ่งก่อให้เกิดโครงการต่างๆตามมา จนจุดเปลี่ยนที่สำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นและลุ่มแม่น้ำโขงนั้น คือ ในปี ค.ศ.2007 ที่มีการประกาศ Japan-Mekong Region Partnership Program ขึ้นโดยรัฐบาลของญี่ปุ่น โดยมีการเริ่มวางแผนการที่ชัดเจนและจริงจัง และมีการกำหนดคำศัพท์เฉพาะด้านภูมิศาสตร์ในการพัฒนาพื้นที่นี้ เรียกว่า CLV Development Triangle ขึ้น
2. การช่วยเหลือโดยตรงจากต่างประเทศ (Official Development Assistance – ODA) นั้น ได้กลายเป็นเครื่องมือของรัฐบาลญี่ปุ่นในการดำเนินนโยบายระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขง โดยในปี ค.ศ.2007 นั้น ODA ได้เป็นเครื่องมือในการสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสอง
3. หลังสงครามเย็นสิ้นสุดลง รัฐบาลญี่ปุ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในความร่วมมือระดับภูมิภาคหลายโครงการทั้ง ทั้ง ASEAN+3 โครงการ GMS และ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจเอเชีย-แปซิฟิก (Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC) ซึ่งในแง่นี้ ความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขงเป็นเพียงส่วนหนึ่งของนโยบายและยุทธศาสตร์หลักของญี่ปุ่น (Japanese Grand Policy and Strategy) ที่มีต่อเอเชีย
4. รัฐบาลญี่ปุ่นได้เน้นเรื่องการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และความร่วมมือทางเศรษฐกิจผ่านทาง ODA โดยเชื่อว่านโยบายการใช้ ODA นั้นจะช่วยสนับสนุนและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่าย
5. สาเหตุหลักตามเอกสารของญี่ปุ่นที่ได้ระบุไว้ถึงมูลเหตุที่ทำให้ญี่ปุ่นเข้ามามีส่วนร่วมในลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็คือ เพื่อช่วยลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศอาเซียน 4 กับประเทศอาเซียน 6 ซึ่งการลดช่องว่างนี้เองจะเป็นปัจจัยที่ช่วยเร่งให้เกิดการบูรณาการทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ซึ่งจะส่งผลดีต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในที่สุด

งานของ อาเบะ คาไซ และ คิริพร นั้นสามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขงด้วย แต่แตกต่างกันที่วาทะของ อาเบะนั้นมุ่งชี้ให้เห็นประวัติศาสตร์หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาว่าญี่ปุ่นเริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอย่างไร ซึ่งวิทยานิพนธ์

นี้มีกรอบในการวิเคราะห์ที่คล้ายคลึงกับงานของอาเบะมากในลักษณะที่มองว่าญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการเข้ามามีส่วนในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลงแล้ว แต่สิ่งที่อาเบะละเลยในการวิเคราะห์ คือ การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯและญี่ปุ่นว่า สหรัฐมีนโยบายอย่างไรต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และส่งผลกระทบต่อนโยบายของญี่ปุ่นอย่างไร แม้อาเบะจะชี้ให้เห็นว่านโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้นเกิดขึ้นแบบตามหลังสหรัฐฯ ซึ่งเป็นข้อสังเกตที่วิทยานิพนธ์นี้เห็นด้วย อย่างไรก็ตามอาเบะไม่ได้แสดงให้เห็นว่าสหรัฐมีส่วนอย่างไรในการทำให้ญี่ปุ่นหันมาสนใจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

คำอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขงผ่านความร่วมมือต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง แต่คำชี้แจงก็ไม่สามารถชี้ให้เห็นพลังที่ผลักดันให้ญี่ปุ่นสนใจเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ นอกจากนี้ก็ยังไม่ชี้แจงไปอย่างชัดเจนว่า ญี่ปุ่นมีความสนใจลุ่มแม่น้ำโขงเพราะลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมีประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับบริษัทญี่ปุ่น

งานของศิริพรชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับลุ่มแม่น้ำโขงอย่างชัดเจน แต่วิทยานิพนธ์นี้ปฏิเสธคำอธิบายของศิริพรในประเด็นที่ว่า ญี่ปุ่นเริ่มมาให้ความสำคัญกับลุ่มแม่น้ำโขงในปี ค.ศ. 1995 เพราะการศึกษาของศิริพรนั้นอยู่บนวิธีการศึกษาแบบใช้เอกสารทางราชการของญี่ปุ่น อันได้แก่ Diplomatic Bluebook เป็นสำคัญ ซึ่งไม่ได้สะท้อนให้เห็นบทบาทของสหรัฐฯที่มีต่อญี่ปุ่น ส่งผลให้ผลการศึกษาไม่สามารถชี้ให้เห็นประวัติศาสตร์ว่า ในประวัติศาสตร์ก่อนปี ค.ศ. 1995 นั้น ญี่ปุ่นได้มีปฏิสัมพันธ์กับประเทศใด ในประเด็นใด และอะไรคือแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดนโยบายในปี ค.ศ. 1995 ขึ้นมา กล่าวคือ คำอธิบายของศิริพรละทิ้งการดูปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯและญี่ปุ่นตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาว่า ญี่ปุ่นให้ความสนใจลุ่มแม่น้ำโขงเพราะสหรัฐฯได้ทำให้พื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นพื้นที่ที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงคราม

กลุ่มที่ 2: ศึกษาโครงการ GMS และ ADB

เกียรติศักดิ์ อักษรวงศ์¹⁹ ศึกษาความสำเร็จของโครงการ GMS หลังจากก่อตั้งมาครบ 10 ปี โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกัน (National Economic Territories – NETS) เป็นกรอบในการวิเคราะห์การศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่าความร่วมมือ

¹⁹ เกียรติศักดิ์ อักษรวงศ์, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียกับ 10 ปีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547).

ในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นประสบความสำเร็จเพราะมีปัจจัยสนับสนุนหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยทางการเมือง ความสงบในภูมิภาค ปัจจัยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การที่ทุกประเทศเห็นผลประโยชน์ร่วมกันในการส่งเสริมความร่วมมือ การมีพรมแดนติดต่อกัน และมีความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเป็นไปได้ด้วยดีหลังจากที่มีการก่อตั้งโครงการ GMS ขึ้นมา

ในขณะที่ อรุณี อลงกรณวิศรี²⁰ ศึกษาการก่อตั้งของ ADB โดยชี้ให้เห็นถึงบริบททางการเมืองระหว่างประเทศว่าแรงผลักดันที่ก่อให้เกิดการก่อตั้ง ADB นั้นเกิดขึ้นจากสหรัฐอเมริกาต้องการให้ความช่วยเหลือทางด้านการพัฒนาเศรษฐกิจให้กับประเทศต่างๆ ที่ได้รับความเสียหายจากสงคราม จึงริเริ่มแผนการมาร์แชล และจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศที่มีหน้าที่ช่วยเหลือระบบเศรษฐกิจโลกซึ่งได้แก่ ธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและพัฒนา (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund – IMF) ขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือให้ประเทศต่างๆ สามารถฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของยุโรปได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่อรุณีอธิบายการเกิดขึ้นของ ADB ว่า ADB เกิดขึ้นจากความพยายามของผู้นำของรัฐต่างๆ ในเอเชียมีความต้องการที่จะสร้างสถาบันทางการเงินขึ้นมาเพื่อเป็นตัวร่วมในการพัฒนาประเทศต่างๆ เช่น ดึงดูดเงินจากภูมิภาคอื่นๆ เข้ามาในภูมิภาคเอเชีย ให้การช่วยเหลือแก่โครงการต่างๆ เพื่อให้ได้รับความช่วยเหลือที่เพียงพอ เพราะประเทศเล็กๆ ยังขาดงบประมาณในการพัฒนาอยู่มาก นอกจากนี้ยังคาดหวังให้สถาบันทางการเงินที่จะก่อตั้งนี้ช่วยวางแผนในการพัฒนาและให้คำแนะนำในนโยบายการพัฒนาของประเทศต่างๆ ภายในเอเชียให้มีความสอดคล้องกัน อีกทั้งส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือในด้านเศรษฐกิจในภูมิภาค โดยสถาบันทางการเงินนี้จะต้องเป็นสถาบันการเงินระดับภูมิภาคที่มีหน้าที่หน้าที่หลักสองประการ คือ

1. ผันหรือจัดหาทุนทรัพย์จากรัฐบาล หรือสถาบันการเงินต่างๆ ให้เข้ามาลงทุนในภูมิภาค
2. ให้ความช่วยเหลือทางด้านทุนทรัพย์และด้านวิชาการแก่โครงการต่างๆ ภายในภูมิภาค ซึ่งไม่เพียงแต่จะให้ประโยชน์และการพัฒนาแก่เจ้าของโครงการเท่านั้น แต่จะให้ประโยชน์ต่างๆ แก่หน่วยงานหรือโครงการอื่นๆ ที่อยู่ในภูมิภาคอีกด้วย

²⁰ อรุณี อลงกรณวิศรี, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชีย.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518).

การศึกษาของทั้งเกียรตินิยม นั้นมีข้อดีตรงที่ให้อำนาจโครงการต่างๆที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการ GMS โดยชี้ให้เห็นถึงโครงการที่มีอยู่ในประเทศต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มแม่น้ำโขง ในขณะที่งานของอรุณนั้นมีความสำคัญในการชี้ให้เห็นถึงโครงสร้างของ ADB ได้เป็นอย่างดี

แต่สิ่งที่งานของทั้งสองชิ้นจะละเลยที่จะหยิบขึ้นมาวิเคราะห์ คือ แม้การศึกษาทั้งสองชิ้นนั้น จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่เป็นแรงผลักดันให้เกิดทั้ง ADB และโครงการ GMS ขึ้นมานั้น แต่ทั้งสองก็ดูเหมือนว่าจะให้ความสำคัญไปกับบทบาทของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น โดยเฉพาะการวิเคราะห์ว่าผู้นำของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นผู้ริเริ่มความต้องการการก่อตั้ง ADB และโครงการ GMS ขึ้นมา โดยไม่ได้วิเคราะห์แรงผลักดันจากบริบทโครงสร้างภายนอกว่า สหรัฐฯซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของทุนนิยมโลกที่มีอำนาจมากที่สุดในโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้นมีบทบาทอย่างไรต่อโครงการทั้งสอง อีกทั้งญี่ปุ่นในฐานะประเทศตัวแทนทุนนิยมในเอเชียซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีบทบาทหรือวางตำแหน่งของตนเองอย่างไรต่อการก่อตั้งโครงการทั้งสอง

จากการทบทวนวรรณกรรม จะเห็นได้ว่าวรรณกรรมที่พูดถึงบทบาทญี่ปุ่นที่มีต่อการพัฒนาแม่น้ำโขงนั้น ก็จะมีทั้งที่ครอบคลุมประเด็นประวัติศาสตร์และไม่ครอบคลุม ในขณะที่การอธิบายบทบาทญี่ปุ่นที่มีต่อแม่น้ำโขง (เช่นในกรณีงานกลุ่มแรกนั้น) ไม่ได้อธิบายบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อความร่วมมือระหว่างประเทศโดยละเอียด เช่น บทบาทของญี่ปุ่นใน ADB หรือในโครงการ GMS การละเลยมติดังกล่าวทำให้ไม่เห็นภาพในว่า แล้วญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์อย่างไรจากโครงการ GMS

ในขณะที่เดียวกันผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ของ ADB และศึกษาประวัติศาสตร์ของโครงการ GMS นั้นก็ไม่สามารถอธิบายประวัติศาสตร์การกำเนิดขึ้นของโครงการทั้งสองได้ โดยเฉพาะในมิติที่ชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงในระดับโลกว่า สหรัฐฯในฐานะที่เป็นประเทศศูนย์กลางมหาอำนาจ โดยเฉพาะเป็นศูนย์กลางของทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมานั้น ได้มีบทบาทอย่างไรต่อระบบเศรษฐกิจโลก และมีส่วนในการวางแผนการพัฒนาภูมิภาคระดับโลกอย่างไร การขาดความเข้าใจหรือการสร้างภาพดังกล่าวก็จะส่งผลให้ไม่สามารถเข้าใจได้ว่า โครงการ เช่นโครงการของ GMS นั้นเกิดขึ้นมาได้อย่างไร อะไรเป็นแรงผลักดัน และใครอยู่เบื้องหลัง และผู้ที่อยู่เบื้องหลังนั้นต้องการอะไรจากการพัฒนาดังกล่าว วิทยานิพนธ์นี้จึงมีเป้าหมายในการทำความเข้าใจประเด็นที่ยังขาดการวิเคราะห์ของงานทั้งสองกลุ่มดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม การศึกษาของคาไซก็ถือเป็นจุดเริ่มต้นการอธิบายบทบาทของญี่ปุ่นในลุ่มแม่น้ำโขงได้เป็นอย่างดี เพราะอธิบายมุมมองของญี่ปุ่นที่มองว่าลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานราคาถูก และต้องการให้ลุ่มแม่น้ำโขงกลายเป็นพื้นที่ที่จะช่วยสนับสนุนการผลิตวิทยานิพนธ์นี้ส่วนหนึ่งจึงจะเป็นการต่อยอดการศึกษาของคาไซต่อไปในมิติประวัติศาสตร์ว่าอะไรเป็นแรงผลักดันให้ญี่ปุ่นเริ่มที่จะหันมาสนใจลุ่มแม่น้ำโขง

คำถามของการศึกษา

รัฐบาลของญี่ปุ่นใช้ ADB เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ในลุ่มแม่น้ำโขงผ่านโครงการ GMS อย่างไร

สมมติฐานของการศึกษา

ทุนนิยมโลกและทุนนิยมภูมิภาค ซึ่งได้แก่สหรัฐฯและญี่ปุ่น ต่างเข้ามามีบทบาทในการกำหนดภูมิภาคแม่น้ำโขงเพื่อให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเอง โดยญี่ปุ่นมีเป้าหมายทางเศรษฐกิจใช้ ADB เพื่อเป็นเครื่องมือในการเข้ามาหาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ภูมิภาคแม่น้ำโขงเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น จึงริเริ่มโครงการ GMS

เป้าหมายในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาว่าอะไรคือแรงผลักดันที่ทำให้ญี่ปุ่นหันมาสนใจการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง
2. เพื่อศึกษาว่าโครงการ GMS นั้นช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2 ญี่ปุ่นกับ ADB

เพื่อที่จะเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับกลุ่มแม่น้ำโขงนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจประวัติความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐ อเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาว่า สหรัฐฯมีบทบาทสำคัญที่กำหนดให้นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองให้หันมาให้ความสนใจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างจริงจังในฐานะดินแดนที่จะเอื้อประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์โลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่สหรัฐฯพยายามที่จะรักษาเสถียรภาพระบบเศรษฐกิจทุนนิยมระดับโลกไว้ด้วยการ การสร้างธนาคารเพื่อการพัฒนาภูมิภาค (regional development banks) ให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจในยุโรป ญี่ปุ่น ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงของโครงการต่างๆว่า สิ่งที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่มีแผนการพัฒนาอาณาบริเวณต่างๆในโลกนี้นั้นเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของสหรัฐฯในการประคับประคองระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ทั่วโลก ด้วยการสกัดไม่ให้ลัทธิคอมมิวนิสต์ ที่สหรัฐฯถือว่าเป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ขัดขวางผลประโยชน์ของสหรัฐฯ

สิ่งที่ต้องเน้นย้ำเพื่อทำความเข้าใจก่อน คือ บทบาทของสหรัฐฯที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในมิติทางเศรษฐกิจ และความมั่นคงในกรณีการเข้ามาปราบปรามคอมมิวนิสต์ นั้นมีเป้าหมายเดียวกัน ก็คือเพื่อเตรียมปูทางให้ระบบทุนนิยมที่จะเข้ามาทำงานในภูมิภาคในอนาคต การเข้ามาให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจเป็นนโยบายต่อหน้า ในขณะที่การเข้ามาปราบปรามคอมมิวนิสต์นั้นก็เพื่อเตรียมการในระยะยาวให้ภูมิภาคนี้ไม่มีอุปสรรคของการเข้ามาทำงานของทุนนิยม

สภาพแวดล้อมการเมืองโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

หลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ระบบเศรษฐกิจโลกต้องเผชิญกับปัญหากับความชะงักงันของตลาดที่ระบบเศรษฐกิจไม่สามารถทำงานได้เป็นปกติ สหรัฐฯซึ่งเป็นประเทศเดียวที่นอกจากจะไม่ถูกรบกวนด้วยภาวะสงคราม แต่ยังมีเศรษฐกิจที่เติบโต ในฐานะประเทศศูนย์กลางของทุนนิยมโลก สหรัฐฯพบว่าจำเป็นต้องช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจทุนนิยมในประเทศอื่นๆเพื่อเอื้ออำนวยต่อการทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไว้ กล่าวคือ สหรัฐฯพยายามที่จะประคับประคอง

ระบอบเศรษฐกิจในส่วนต่างๆของโลกให้ดำเนินต่อไป

นโยบายหลักของสหรัฐฯด้านเศรษฐกิจ คือการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพหุภาคีระดับโลกที่มีประสิทธิภาพ¹ เพราะความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญต่อความร่วมมือทางการเมืองของประเทศที่เป็นพันธมิตร ซึ่งนั่นคือเป้าหมายที่สำคัญของนโยบายของสหรัฐฯ สงครามโลกครั้งที่สองได้ทำให้สหรัฐฯเห็นแล้วว่าความร่วมมือแบบพหุภาคีในระดับโลกนั้นจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางชาตินิยม (destructive nationalistic political conflicts) และความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจก็เป็นสิ่งที่จะนำไปสู่สันติภาพ²

อย่างไรก็ตาม อุปสรรคสำคัญต่อความร่วมมือแบบพหุภาคีทางด้านเศรษฐกิจ คือ สภาวะที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่เรียกว่า Dollar Gap ซึ่งก็คือการที่สหรัฐฯมีเงินดอลลาร์สหรัฐฯเพียงประเทศเดียว สภาวะดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัญหาของระเบียบทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ระดับโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คือ เกิดการพังทลายของเงินสกุลต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่แพ้สงคราม

วิลเลียม บอร์ดเดน (William Borden) แบ่งการวิเคราะห์สภาพเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่สองว่าส่งผลให้เกิดการจำแนกสกุลเงินออกเป็นสองกลุ่มใหญ่ๆ คือ “กลุ่มที่มีค่าเงินแข็ง” (Hard Currency) คือ ดอลลาร์สหรัฐฯ สวิสฟรังก์ (Swiss Franc) และค่าเงินที่ผูกค่าเงินไว้กับดอลลาร์สหรัฐฯ และ “กลุ่มที่มีค่าเงินอ่อน” (Soft Currency) คือ เงินปอนด์ ค่าเงินอื่นๆในทวีปยุโรป และเงินเยน (Yen)³

ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังเกิดการมีค่าเงินแข็งและค่าเงินอ่อน คือ กลุ่มค่าเงินอ่อนนั้นทำการซื้อขายสินค้าระหว่างกันเอง และระมัดระวังการซื้อขายกับกลุ่มที่ใช้ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐฯ (Dollar Area) เพราะต้องการเก็บเงินดอลลาร์สหรัฐฯไว้ในประเทศ ดังนั้นจะใช้เงินดอลลาร์ของตนเองซื้อเฉพาะสินค้าที่สำคัญเท่านั้น อีกทั้งยังมีการจำกัดการใช้เงินดอลลาร์อย่างเสรีในกลุ่มประชาชนด้วยการบังคับการค้าขายที่เข้มงวดและควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินเพื่อการค้ากับพื้นที่ที่ใช้เงินดอลลาร์สหรัฐฯ⁴

¹ William S. Borden, *The Pacific Alliance: United States Foreign Economic Policy and Japanese Trade Recovery, 1947-1955*. (Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1984), p.19.

² Ibid.

³ Ibid., p.7.

⁴ Ibid.

จากความเข้มงวดของกลุ่มค่าเงินอ่อนส่งผลให้สหรัฐฯหวาดกลัวว่าจะเกิดปัญหาด้านการค้าขายระหว่างสองกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างตลาดของยุโรป แอฟริกา และของเอเชีย ที่มีกระบวนการการผลิต การหาอาหารและวัตถุดิบของสหรัฐฯ⁵

ดังนั้นเพื่อที่จะคงสภาพทางเศรษฐกิจระดับโลกให้มีความเหมาะสมกับระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบพหุภาคี สหรัฐฯมีความจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศต่างๆให้กลับมามีเสถียรภาพอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเริ่มโครงการให้เงินช่วยเหลือเพื่อพัฒนาฟื้นฟูเศรษฐกิจในยุโรปหรือที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “แผนการมาร์แชล” (Marshall Plan) การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่มีต่อประเทศญี่ปุ่นจากการลงโทษทางการเมืองเป็นการให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจแทน เพราะสหรัฐฯต้องการให้ญี่ปุ่นเป็นพันธมิตรกับสหรัฐฯและเป็นตัวแทนทุนนิยมในเอเชีย อีกทั้งไม่ให้ญี่ปุ่นจนตรอกจนหันไปหาความช่วยเหลือจากคอมมิวนิสต์ และการเงินทั่วโลก ผ่านการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคโดยตรง คือ การสนับสนุนการก่อตั้ง “คณะกรรมการทางเศรษฐกิจ” (Economic Commissions) เพื่อวางแผนการพัฒนาภูมิภาคต่างๆ โดยมีเป้าหมายในการให้งบประมาณสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาคและให้เงินกู้แก่ประเทศต่างๆเพื่อนำไปฟื้นฟูบูรณะประเทศเพื่อไม่ให้อยู่ในความยากจนอันเป็นประเด็นที่สหรัฐฯมองว่าจะเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การหันไปขอความช่วยเหลือจากประเทศที่มีระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์

จนถึงตอนนี จะเห็นได้ว่าสหรัฐฯแบ่งแนวทางการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจโลกออกเป็น 3 ทางสำคัญ คือ

1. การให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูยุโรป ผ่านแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในปี ค.ศ. 1947
2. โครงการช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่น (Reverse Course) ในปี ค.ศ. 1947
3. การก่อตั้งคณะกรรมการทางเศรษฐกิจ (Economic Commissions)

อาจกล่าวได้ว่าสหรัฐฯได้ดำเนินแผนการที่ครอบคลุมอาณาบริเวณต่างๆทั่วโลก คือ การก่อตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาภูมิภาคในภูมิภาคต่างๆ การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของยุโรป การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ญี่ปุ่น ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงยุทธศาสตร์ที่สหรัฐฯมีในช่วงเวลาดังกล่าว คือ การปรับระดับระบอบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมไว้โดยการสกัดกั้นไม่ให้ลัทธิ

⁵ Ibid., p.7-8.

คอมมิวนิสต์ที่เป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจแบบดังกล่าวเข้ามามีบทบาทหรือเข้ามาเป็นอุปสรรคในอาณาบริเวณต่างๆที่สหรัฐฯเห็นว่ามีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อประเทศของตนเอง

การให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูยุโรปผ่านแผนการมาร์แชล (Marshall Plan) ในปี ค.ศ.1947

โครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจยุโรป (European Recovery Program) หรือแผนการมาร์แชลนั้น ถูกเสนอขึ้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1947 โดย จอร์จ มาร์แชล (George Marshall) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯในช่วงเวลาดังกล่าว และเริ่มมีผลทางกฎหมายในเดือนเมษายน ค.ศ.1948 โครงการดังกล่าวนี้มีเป้าหมายเพื่อที่จะให้การช่วยเหลือประเทศในยุโรปด้วยการให้ความช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจ และสนับสนุนให้ประเทศต่างๆในยุโรปร่วมมือกัน และช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น

นักประวัติศาสตร์อย่าง เกียร์ ลุนเดสตัด (Geir Lundestad) ได้อธิบายถึงแผนการมาร์แชลว่าเป็นส่วนหนึ่งของแผนการที่สหรัฐฯตั้งไว้เพื่อสนับสนุนการรวมตัวของสหภาพยุโรป⁶ ดังที่ Economic Cooperation Act ปี 1948 ของสหรัฐฯระบุไว้ถึงแผนการมาร์แชลว่า

“ตระหนักถึงผลประโยชน์สหรัฐฯได้มาจากตลาดที่ใหญ่ ไม่มีอุปสรรคทางการค้า และเชื่อว่ายุโรปก็จะได้รับผลประโยชน์เหล่านั้นเช่นเดียวกัน จึงประกาศให้เป็นนโยบายของสหรัฐฯที่จะสนับสนุนประเทศเหล่านี้ผ่านองค์การความร่วมมือร่วมกัน เพื่อที่จะพยายามที่ร่วมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายทางการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในยุโรป ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อสันติภาพที่ถาวรและความเจริญรุ่งเรือง”⁷

⁶ รายละเอียดบทบาทสหรัฐฯต่อแผนการมาร์แชลโดยละเอียด ดู Geir Lundestad, *“Empire” by Integration: The United States and European Integration, 1945-1997* (Oxford: Oxford University Press, 1998); William S. Borden, *The Pacific Alliance: United States Foreign Economic Policy and Japanese Trade Recovery, 1947-1955* (Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1984).

⁷ US Department of State, *A Decade of American Foreign Policy: Basic Documents, 1941-49* (Washington, DC: Government Printing Office, 1950), p. 299 cited in Geir Lundestad, *“Empire” by Integration: The United States and European Integration, 1945-1997* (Oxford: Oxford University Press, 1998), p.14.

โครงการของแผนการมาร์แชลล์นั้นครอบคลุมหลายมิติ ทั้งเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์โดยการลดความตึงเครียดในสังคมผ่านการให้เศรษฐกิจในสังคมนั้นดีขึ้น การลดปัญหา Dollar Gap และเพื่อสร้างกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตกขึ้น เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์และเพื่อป้องกันการเกิดขึ้นของลัทธิฟาสซิสต์ (Fascism)⁸

จะเห็นได้ว่า ความพยายามของสหรัฐฯ ในการให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของยุโรปนั้นก็เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤติ Dollar Gap และต้องการป้องกันมิให้สหภาพแรงงานในยุโรปที่มีความเป็นมาร์กซิสต์สูงนั้นเพิ่มระดับความเข้มข้นทางความคิด (radical) มากขึ้น จึงต้องหาทางจัดการกับระบบเศรษฐกิจในยุโรปเพื่อไม่ให้สหภาพแรงงานที่มีความเป็นมาร์กซิสต์สูงนั้นลุกขึ้นมา⁹ ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดขึ้นของความร่วมมือระดับภูมิภาค (Regional Cooperation) ในยุโรป

การเปลี่ยนมาให้ช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่น (Reverse Course) ในปี ค.ศ. 1947

หลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐฯ ภายใต้กองกำลังสัมพันธมิตร (Supreme Command of the Allied Powers – SCAP) ที่มี นายพล ดักลาส แม็คอาร์เธอร์ (General Douglas MacArthur) เป็นผู้บัญชาการ

ในระยะแรกที่สหรัฐฯ เข้ายึดครองญี่ปุ่นนั้นมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การทำลายระบอบเผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism) และการสร้างประชาธิปไตยเสรี (Liberal Democracy) ในสังคม

สหรัฐฯ ดำเนินการปกครองญี่ปุ่นด้วยการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของภาคแรงงาน ปฏิรูประบบการศึกษา การสลายกลุ่ม ไซบัทสึ (Zaibatsu) และการแก้ไขรัฐธรรมนูญ¹⁰ โดยไว้ระบุนรัฐธรรมนูญญี่ปุ่น มาตรา 9 ที่ประกาศยกเลิกสิทธิการใช้สงครามเป็นเครื่องมือในการจัดการกับความขัดแย้งระหว่างประเทศ รวมทั้งจะไม่มีกองกำลังใดๆ ในประเทศ การเข้ามาบีบคั้นของ

⁸ Jacques Hersh, *The USA and the Rise of the East Asian since 1945: Dilemmas of the Postwar International Political Economy* (London: St.Martin's Press, 1993), pp.4-6.

⁹ Mark Rupert, *Producing Hegemony* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995).

¹⁰ บทบาทของสหรัฐฯ ช่วงยึดครองญี่ปุ่นโดยละเอียด ดู Ian Neary, *The States and Politics in Japan*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2002); Jean-Marie Bousissou, *Japan: The Burden of Success* (Boulder: Lynne Rienner, 2002); John Dower, *Embracing Defeat: Japan in the Aftermath of World War II* (London: Penguin, 1999); Louis D. Hayes, *Introduction to Japanese Politics*. 3rd (London: M.E. Sharpe, 2001), pp.32-48.

สหรัฐอเมริกานั้นนอกเหนือไปจากด้านการเมืองแล้ว ยังรวมไปถึงการกำหนดบทบาทในเรื่องเศรษฐกิจ เช่นเดียวกัน สหรัฐฯได้ทำการค้าขายกับญี่ปุ่น โดยหวังให้ญี่ปุ่นเป็นตลาดที่รับซื้อสินค้าจากสหรัฐฯ ซึ่งก็คือต้องการเก็บญี่ปุ่นให้เป็นคู่ค้า จึงจำเป็นต้องเข้าไปจัดการเรื่องอื่นๆ

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง คือ ปัญหา Dollar Gap ทำให้สหรัฐฯ ต้องการที่จะฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น เพื่อให้ญี่ปุ่นรับซื้อสินค้าของสหรัฐฯ ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจของญี่ปุ่นด้วยการดำเนินการผ่านการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ญี่ปุ่น โดยคาดหวังให้ญี่ปุ่นเป็น “ป้อมปราการแห่งทุนนิยม” (Fortress of Capitalism)¹¹ โดยเปลี่ยนนโยบายที่ดำเนินต่อญี่ปุ่น จากการลงโทษทางการเมืองไปเป็นการให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูเศรษฐกิจแทน หรือเป็นที่รู้จักกันว่า “นโยบายพลิกกลับ” (Reverse Course)¹² เพื่อให้ญี่ปุ่นสามารถฟื้นฟูระบบอุตสาหกรรมของตนเองได้

สหรัฐฯได้ใช้กรอบแนวคิดที่สำคัญสองกรอบ คือ “การพัฒนา” (Development)¹³ และ “ความร่วมมือแบบพหุภาคี” (Multilateralism)¹⁴ โดยทั้งสองแนวคิดเกิดขึ้นมา เพื่อให้เป็น “ข้ออ้าง” (Justification) ในการเข้าไปจัดการพื้นที่ต่างๆให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานของทุนนิยมและเพื่อให้ทุนนิยมสามารถดำเนินการต่อไปได้ในเอเชีย

สองกรอบแนวคิดดังกล่าวนี้ครอบคลุมประเด็นความมั่นคงและเศรษฐกิจ คือ ในประเด็นความมั่นคงนั้น สหรัฐฯได้ใช้ประเด็นเรื่องความกังวลว่ารัฐต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะรับเอาระบบคอมมิวนิสต์เข้าไปเป็นแนวทางในการปกครองและดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ผลให้สหรัฐฯต้องเข้ามาเพื่อป้องกันคอมมิวนิสต์ไม่ให้เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่ประเด็นเศรษฐกิจนั้น สหรัฐฯได้ตั้งให้ญี่ปุ่นเป็นป้อมปราการแห่งทุนนิยมเพื่อดูแลให้ระบบทุนนิยมสามารถดำเนินต่อไปได้ในเอเชีย และเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นฟื้นตัวเพราะตระหนักดีว่าหากระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นไม่ฟื้นตัวแล้วระบบทุนนิยมก็คงไม่สามารถทำงานต่อไปในเอเชียได้¹⁵ อีกทั้งจะไม่สามารถเป็นคู่ค้าที่สำคัญของสหรัฐฯได้ นี่เองคือเบื้องหลังที่ทำให้ญี่ปุ่นเป็นป้อม

¹¹ Kullada Kesboonchoo-Mead, “A Revisionist history of Thai-US Relations,” *Asian Review* 16 (2003): p.48.

¹² William S. Borden, *Ibid.*, p.3.

¹³ Eugene Black, *Alternative in Southeast Asia*. (New York: Frederick A. Praeger Publishers, 1969), pp.15-25.

¹⁴ *Ibid.*, pp.25-29.

¹⁵ Kullada Kesboonchoo-Mead. *Ibid.*, p.47.

ปรากฏการณ์ของทุนนิยมในเอเชีย¹⁶ นอกจากนี้สาเหตุที่สหรัฐฯเปลี่ยนนโยบายที่มีต่อญี่ปุ่นจากที่เคยเป็นศัตรูกันในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง มาเป็นการให้ความช่วยเหลือในการหาทรัพยากรและตลาดนั้น เพราะสหรัฐฯเกรงว่าญี่ปุ่นจะหันไปหาคอมมิวนิสต์เช่นเดียวกัน¹⁷

เมื่อเป้าหมายของสหรัฐฯคือการเข้าไปจัดการพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อประโยชน์ทางความมั่นคงและเศรษฐกิจแล้ว สหรัฐฯจึงให้การสนับสนุนการสร้างความร่วมมือโดยการเข้าไปให้ความช่วยเหลือการก่อตั้งความร่วมมือสองกลุ่ม คือ กลุ่มแรก คือ กลุ่มที่มีเป้าหมายทางด้านความมั่นคง คือ องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South-East Asia Treaty Organization - SEATO) ในปี ค.ศ.1954 และกลุ่มที่สอง คือ กลุ่มที่มีเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจ คือ ECAFE, ADB และ อาเซียน

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเกิดขึ้นควบคู่กันไป โดยเป้าหมายทางการเมืองนั้นก็เพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ไม่ให้นำเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพราะมองว่าจะเป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะที่เป้าหมายทางเศรษฐกิจนั้นนอกจากจะเพื่อให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศในภูมิภาคเพื่อป้องกันการที่ประเทศเหล่านี้จะหันไปขอความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตแล้วนั้น ก็ยังมีเป้าหมายเพื่อจัดการพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้กลายเป็นแหล่งทรัพยากรให้กับระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

การก่อตั้งคณะกรรมการกิจการทางเศรษฐกิจ (Economic Commissions)

ด้วยเพราะสหรัฐฯมีเป้าหมายในการสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคีและกำจัดการเป็นชาตินิยมที่อาจทำให้เกิดการเอาสังคมนิยมหรือมาร์กซิสต์เอาเข้าไปใช้ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาทางการเมืองและเศรษฐกิจออกไป เพื่อสร้างสภาวะแวดล้อมที่สะดวกกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันสภาพเศรษฐกิจโลกที่ล่มสลายเพราะผลของสงครามและจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟู คณะกรรมการกิจการเศรษฐกิจเพื่อเอเชียและตะวันออกไกลแห่งสหประชาชาติ (Economic Commission for Asia and the Far East – ECAFE) จึงได้เสนอให้มีการก่อตั้ง ADB ในปี ค.ศ. 1960 ในแ่งนี้ ADB จึงถือว่ามีจุดกำเนิดพัฒนามาจาก ECAFE และ

¹⁶ Ibid., p.48.

¹⁷ Kullada Kesboonchoo-Mead, "Globalization and ASEAN Regionalism," In *ASEAN and the EU in the International Environment*, Dieter Mahncke et. al. (eds.). (Baden-Baden: Nomos 1999), p.206.

ควรศึกษาการเกิดขึ้นของ ADB ตั้งแต่ ECAFE ว่าเป้าหมายของ ECAFE ในช่วงเวลาดังกล่าวคืออะไร

ECAFE ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1947 โดยก่อตั้งขึ้นมาพร้อมกับคณะกรรมการอีก 4 คณะกรรมการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคต่างๆทั่วโลก เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเกิดขึ้นทั่วโลก คือ

1. คณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับยุโรป (Economic Commission for Europe)
2. คณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับแอฟริกา (Economic Commission for Africa)
3. คณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับลาตินอเมริกา (Economic Commission for Latin America)
4. คณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับเอเชียตะวันตก (Economic Commission for Western Asia)

โดยทั้ง 5 คณะกรรมการนี้อยู่ภายใต้การก่อตั้งโดย คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Economic and Social Council) ภายใต้กฎบัตรขององค์การสหประชาชาติ

จุดประสงค์ของการก่อตั้ง ECAFE คือ ส่งเสริมการวางมาตรการในการยกระดับความเจริญและความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย รวมทั้งประเทศภายนอกภูมิภาคด้วย และได้ทำการศึกษา รวบรวม เผยแพร่ ข่าวสาร ให้บริการคำแนะนำ และช่วยเหลือสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติในด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศสมาชิก¹⁸

การสิ้นสุดลงของสงครามเวียดนามครั้งที่ 1 ในปี ค.ศ.1954 นั้นส่งผลให้ผู้ออกนโยบายของสหรัฐฯ เริ่มที่จะวางแผนที่จะสกัดกั้นการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์¹⁹ ทั้งนี้เพราะมองว่าลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นจะเป็นอุปสรรคต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในระยะยาว ดังนั้นจึงได้ออกแผนการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่มแม่น้ำโขงขึ้นมา โดยมีเป้าหมายที่จะไม่ทำให้ลุ่มแม่น้ำโขงนั้น

¹⁸ International Documents Service a Division of Columbia University Press, The Newspaperman's United Nations (New York: Columbia University Press, 1961), pp.55-57 อ้างใน อรุณี อลงกรณ์ศรี, "บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชีย." (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 13-14.

¹⁹ Ronald Bruce St John, Revolution, Reform and Regionalism in Southeast Asia: Cambodia, Laos and Vietnam (Oxon: Routledge, 2006), p.14-15.

อยู่ภายใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์²⁰ ประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์แห่งสหรัฐฯจึงได้สั่งให้เริ่มมีการออกไปสำรวจลุ่มแม่น้ำโขง และพบว่าลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมีศักยภาพทางด้านการผลิตพลังงาน²¹ ซึ่งมีศักยภาพที่จะพัฒนาโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นให้เป็นเหมือนโครงการ Tennessee Valley Authority (TVA) ซึ่งมีระบบเขื่อนและวิศวกรรมอื่นๆที่ก่อตั้งขึ้นในสมัยประธานาธิบดีรูสเวลต์ได้แล้ว²²

สหรัฐฯจึงได้ให้ ECAFE ออกทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ในปี ค.ศ.1952 ECAFE ได้ตีพิมพ์เอกสารที่มีชื่อว่า Preliminary Report on Technical Problem Relating to Flood Control and Water Resources, Development of the Mekong – An International River” ที่เสนอความเป็นไปได้ในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างว่าสามารถพัฒนาเขื่อนเพื่อสร้างพลังงานได้ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการผลิตพลังงานและการผลิตข้าวเพื่อส่งออกได้²³

จริงๆแล้ว ตั้งแต่ในปี ค.ศ.1954 ECAFE เริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการก่อตั้ง ADB แต่ก็ไม่ได้การสนับสนุนจากสหรัฐฯและญี่ปุ่น ด้วยเพราะสหรัฐฯรู้สึกไม่เต็มใจที่จะให้ความร่วมมือกับวิธีการแบบพหุภาคีในการให้ความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาที่จะมาจำกัดบทบาทของสหรัฐฯ ในขณะที่ญี่ปุ่นไม่ต้องการให้ความร่วมมือกับองค์การที่เหมือนธนาคารโลกซึ่งกลายเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของสหรัฐฯ²⁴

ในปี ค.ศ.1960 ECAFE ได้เสนอให้มีการก่อตั้ง ADB ขึ้นหลังจากมีการก่อตั้งธนาคารการพัฒนาตะวันออกอเมริกา (Inter-American Development Bank) และในระหว่างที่มีการประชุมเกี่ยวกับแผนงานการพัฒนาเอเชีย (Conference of Asian Development Planners) ณ กรุงเดลี ประเทศอินเดีย

ต่อมาในปี ค.ศ.1961 ได้มีการเสนอเป็นลายลักษณ์อักษรว่าเมื่อก่อตั้ง ADB แล้วนั้นจะสามารถช่วยในการพัฒนาทางเศรษฐกิจในภูมิภาคได้เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะธนาคารตั้งอยู่ในเอเชียเอง และมีความคุ้นเคยกับพื้นที่ดี ซึ่งจะส่งผลให้สามารถนำเอาเงินไปลงทุนใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งก็ได้มีการจัดประชุมเบื้องต้น ซึ่งเป็นการประชุมพิเศษเกี่ยวกับความร่วมมือ

²⁰ Ibid., p.190.

²¹ Ibid., p.15.

²² Ibid.

²³ Ibid.

²⁴ Far Eastern Economic Review, 14 April 1966. p.59 cited in Nitish Dutt, “The US and the Asian Development Bank: Origins, Structure and Lending Operations,” *Journal of Contemporary Asia* 31:2 (2001): p.242.

ทางด้านเศรษฐกิจแห่งเอเชีย (Special Conference on Asian Economic Cooperation) ณ กรุงทพในปี ค.ศ.1963 และเสนอเอาความคิดการก่อตั้ง ADB เข้าไป ซึ่งประเทศที่เข้าร่วมประชุมก็ตอบรับและลงมติเป็นเอกฉันท์ว่าความต้องการที่จะก่อตั้งธนาคารเพื่อเอเชียเองนั้นมีอยู่มาก โดยการนำเอาเงินสะสมของแต่ละประเทศมาเข้าร่วมก่อตั้ง

ในการประชุมระดับรัฐมนตรีเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชีย (the First Ministerial Conference on Asian Economic Cooperation) ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ในปี ค.ศ.1963 นั้น ผู้มีที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้มีการก่อตั้ง ADB คือ U Nyun ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็น เลขาธิการของ ECAFE ได้นำเสนอความเห็นและได้ข้อสรุปที่ว่าควรที่จะมีการจัดตั้งคณะผู้เชี่ยวชาญพิเศษที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับธนาคารขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อทำการตรวจสอบ ศึกษา และเสนอแนะเกี่ยวกับการก่อตั้ง ADB ขึ้น²⁵

คณะผู้เชี่ยวชาญได้เสนอแนะว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีสถาบันทางการเงินภายในภูมิภาคเป็นตัวกลางรวบรวมเงินทุนจากประเทศในภูมิภาค และประเทศนอกภูมิภาคด้วย อีกทั้งแนะนำให้ นอกจากการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ธนาคารควรมีบทบาทในการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาค และนอกภูมิภาคด้วย²⁶

ในการประชุมของคณะกรรมการเศรษฐกิจสำหรับภูมิภาคเอเชียและตะวันออกไกลที่กรุงเวลลิงตัน ประเทศนิวซีแลนด์ ในปี ค.ศ.1965 ผู้นำของประเทศต่างๆก็ได้ลงมติให้มีการก่อตั้ง ADB ขึ้น โดยผู้แทนของประเทศทั้งในและนอกภูมิภาคได้ลงนามร่วมกันในวันที่ 4 ธันวาคม ค.ศ.1965 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม ค.ศ.1966 ประเทศที่ลงนามร่วมก่อตั้ง ADB ประกอบไปด้วย อัฟกานิสถาน ออสเตรเลีย ออสเตรีย เบลเยียม กัมพูชา แคนาดา ซีลอน (ศรีลังกา) ใต้หวัน เดนมาร์ค ฟินแลนด์ เยอรมนี อินเดีย อิตาลี ญี่ปุ่น เกาหลี ลาว มาเลเซีย เนปาล เนเธอร์แลนด์ นิวซีแลนด์ นอร์เวย์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ สวีเดน ไทย อังกฤษ สหรัฐฯ เวียดนาม และซามัวตะวันออก (Western Samoa)

ส่วนที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นแล้วว่า ในบริบททางการเมืองโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น สหรัฐฯมีความกังวลว่าลัทธิคอมมิวนิสต์นั้นจะกลายเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สหรัฐฯใช้ ซึ่งก็จะก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจของสหรัฐฯ

²⁵ อรุณี อลงกรณ์ศรี, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชีย.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 14-16.

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

ดังนั้นเพื่อที่จะฟื้นฟูโครงสร้างเศรษฐกิจโลก สหรัฐฯ ได้ใช้โครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจโลก ทั้งการให้การฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของยุโรป การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ญี่ปุ่น และการตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาภูมิภาคขึ้น

ในส่วนต่อไปจะแสดงให้เห็นถึงบริบททางประวัติศาสตร์ของญี่ปุ่นว่า สหรัฐฯ กับญี่ปุ่นนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการก่อตั้ง ADB อย่างไร ทั้งนี้เพื่อชี้ให้เห็นว่า ADB นั้นก่อตั้งขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯ และญี่ปุ่น

สหรัฐฯ กับการก่อตั้ง ADB

บทบาทในการสนับสนุนการก่อตั้ง ADB โดยสหรัฐฯ นั้นเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งในวิเคราะห์ไม่ได้ ถึงแม้ว่าในช่วงแรกสหรัฐฯ ไม่เห็นด้วยกับการก่อตั้ง ADB แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงจุดยืนมาเป็นการการสนับสนุนในภายหลัง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าใจเป้าหมายของสหรัฐฯ ต่อการก่อตั้ง ADB

ภัยคุกคามด้านคอมมิวนิสต์ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเริ่มจากจีนนั้นส่งผลให้ความหวาดกลัวว่าคอมมิวนิสต์จะเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้รุนแรงขึ้น ยุทธศาสตร์การปิดล้อมคอมมิวนิสต์ในช่วงเวลาดังกล่าวไม่เพียงแต่ปรากฏให้เห็นผ่านการให้ความช่วยเหลือทางด้านการทหารเท่านั้น หากแต่เครื่องมือทางเศรษฐกิจยังเป็นอีกเครื่องมือหนึ่งที่มีความสำคัญที่สหรัฐฯ ใช้กับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

สหรัฐฯ แม้ในช่วงแรกจะไม่อยากให้ความร่วมมือกับการก่อตั้ง ADB ซึ่งเป็นความร่วมมือแบบพหุภาคีนั้น ด้วยเกรงว่าจะส่งผลต่ออำนาจของสหรัฐฯ²⁷ แต่สหรัฐฯ หันมาให้ความสนใจกับการก่อตั้ง ADB อย่างจริงจังเพราะสงครามเวียดนาม²⁸ โดยเชื่อว่าสหรัฐฯ ให้งบประมาณสนับสนุนการตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาแล้ว ก็จะทำให้ประเทศต่างๆ ในเอเชียสามารถพึ่งตนเองทางด้านเศรษฐกิจและการทหารได้ ซึ่งจะทำให้ประเทศเหล่านั้นต่อต้านคอมมิวนิสต์²⁹ อีกทั้งเพื่อเป็นการสนับสนุนการปฏิบัติการของสหรัฐฯ ที่มีอยู่ในเวียดนามในเวลาดังกล่าว³⁰

ในปี ค.ศ. 1965 ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ลินดอน จอห์นสัน (Lyndon Johnson) ได้ปรึกษาร่วมกับ ยูจีน แบลค (Eugene Black) ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งเป็นอดีตรัฐมนตรี

²⁷ Nitish Dutt, Ibid., p.242 --- อ้างจาก

²⁸ Ibid., p.245.

²⁹ Ibid.

³⁰ Stephen D. Krasner, "Power Structures and Regional Development Banks," *International Organization*

ธนาคารโลกในระหว่างปี ค.ศ.1949-1963 ทั้งสองเล็งเห็นผลประโยชน์ในการพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเห็นความเหมาะสมในการสนับสนุนให้มีการก่อตั้ง ADB โดยพิจารณาว่า ADB จะช่วยเพิ่มการพัฒนาของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างมาก³¹ ซึ่งผลประโยชน์จากการพัฒนานี้เองก็จะตอบสนองเป้าหมายของสหรัฐฯที่ต้องการให้การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่อาจเข้ามาในภูมิภาคได้

ในปี ค.ศ.1966 หลังจากที่แบลคกลับจากการประชุมที่ กรุงวอชิงตัน และ กรุงนิวยอร์ก³² กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐบาลเพื่อปรึกษาถึงการสนับสนุนการก่อตั้ง ADB และการที่สหรัฐฯจะเข้าเป็นสมาชิก จอห์นสันจึงได้แต่งตั้งให้แบลคเป็นที่ปรึกษาส่วนตัวพิเศษให้กับตนเอง ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³³ (Southeast Asian Social and Economic Development) เพื่อวางแผนให้ความช่วยเหลือและพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยให้แบลคเดินทางไปยังประเทศต่างๆเพื่อประสานความร่วมมือและสนับสนุนให้มีการก่อตั้ง ADB³⁴

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่ผลักดันให้สหรัฐฯสนับสนุนการก่อตั้ง ADB คือ ผลประโยชน์ที่สหรัฐฯคาดหวังจากการก่อตั้ง ADB คือ ADB จะก่อให้เกิดการสนับสนุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจระดับภูมิภาค ซึ่งจะนำมาซึ่งการรวมตัวกันทางตลาด และเป็นผลดีต่อสินค้าของอเมริกา³⁵ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ที่อยู่ในความสนใจของสหรัฐฯมาโดยตลอดตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สอง เพราะมีทรัพยากรด้านยุทธศาสตร์ (strategic commodities) ที่สหรัฐฯต้องการ อันได้แก่ ปิโตรเลียม ถ่านหิน ดีบุก และยาง³⁶ ซึ่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถผลิตเพื่อป้อนให้กับตลาดของโลกตะวันตกได้ และแม้สงครามโลกครั้งที่สองจบลง สหรัฐฯก็ยังสะสมทรัพยากรด้านยุทธศาสตร์เหล่านี้เพื่อป้องกันสถานการณ์ความขาดแคลนที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต³⁷ สหรัฐฯมีเป้าหมายด้านการเงิน ทรัพยากร และการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งนี้

³¹ Lyndon B. Johnson, *Statement by the President Following a Meeting With Eugene Black To Discuss Economic Progress in Southeast Asia April 20, 1965* [Online], 2 November 2009. Available from <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=26906&st>.

³² Dennis T. Yasutomo, *Japan and the Asian Development Bank* (New York: Praeger, 1983), p.67.

³³ Lyndon B. Johnson, "The President's News Conference of February 26, 1966" [Online], 2 November 2009. Available from <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=28103&st>.

³⁴ Lyndon B. Johnson, "The President's News Conference of July 13, 1965" [Online], 2 November 2009. Available from <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=27078&st>.

³⁵ Nitish Dutt, "The United State and the Asian Development Bank," *Journal of Contemporary Asia* 27:1 (1997): p.81.

³⁶ Ibid., p.72.

³⁷ Ibid., p.72-73.

เพื่อให้สามารถเข้าถึงตลาดและทรัพยากรได้ เป้าหมายในระยะยาวของสหรัฐฯที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ การที่สหรัฐฯมองว่าผลประโยชน์ของประเทศที่พัฒนาแล้ว คือ การพัฒนาประเทศที่มีระดับการพัฒนาน้อยกว่า ซึ่งความคิดดังกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นอยู่ใน Point Four Program ของสหรัฐฯที่ถูกนำเสนอโดยประธานาธิบดีทรูแมนในปี ค.ศ.1949 ซึ่งแม้ Point Four Program จะมีเป้าหมายด้านการเมือง แต่ก็มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจอยู่เบื้องหลังด้วย เช่นเดียวกัน³⁸ เพราะผลประโยชน์ที่กล่าวถึงนั้น คือ การที่สหรัฐฯวิเคราะห์ว่าความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียนั้นมีความสำคัญ เพราะจะช่วยให้เกิดการค้าการลงทุนไปพร้อมกัน อีกทั้งการปรามมิให้ประเทศสังคมนิยมที่อาจเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เหมือนกันนั้น ก็เป็นประเด็นที่สหรัฐฯกังวลและตั้งเป้าหมายที่จะจัดการ³⁹

แล้วผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่แท้จริงของสหรัฐฯที่มีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงเวลาดังกล่าวคืออะไร? เมื่อพิจารณาถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯที่มีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็คงต้องวิเคราะห์ผลประโยชน์ที่สหรัฐฯมีกับเอเชียแปซิฟิกในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้สหรัฐฯสนับสนุนการก่อตั้ง ADB

จากการศึกษาของ Dutt นั้นพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวสหรัฐฯมีการค้ากับประเทศในเอเชีย ซึ่งได้แก่ ไต้หวัน อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ เวียดนามใต้ และประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เป็นมิตรกับสหรัฐฯ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁸ Ibid., p.73.

³⁹ Ibid.

ตารางที่ 1: การค้าระหว่างสหรัฐฯและประเทศบางประเทศ
(หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)

ประเทศ	การส่งออก			การนำเข้า		
	1965	1972	ร้อยละ (+) เพิ่มขึ้น (-) ลดลง	1965	1972	ร้อยละ (+) เพิ่มขึ้น (-) ลดลง
กัมพูชา	92	73	(-) 20.7	2	(a)	(+) 1,291.4
ไต้หวัน	234	628	(+) 168.4	93	1,294	(+) 264.1
ฮ่องกง	191	489	(+) 156.0	343	1,249	(+) 68.5
อินโดนีเซีย	42	308	(+) 33.3	165	287	(+) 1,211.1
เกาหลีใต้	274	735	(+) 168.3	54	708	(+) --
ลาว	9	8	(+) 11.1	(a)	(a)	(+) 42.0
มาเลเซีย	91	128	(+) 40.7	212	301	(+) 33.1
ฟิลิปปินส์	349	365	(+) 4.6	369	491	(+) --
สิงคโปร์	ไม่มีข้อมูล	385	-- (a)	265	--	(+) 182.9
ไทย	107	170	(+) 58.9	41	116	
เวียดนาม ใต้	(a)	318	-- (a)	2	--	(+)
รวม	1,389	3,607		2,558	4,704	(+)

ที่มา: Nitish Dutt. 1997. "The United State and the Asian Development Bank", *Journal of Contemporary Asia* 27 (1): p.75 --- อ้างจาก Statistical Abstract of the United States 1973, p.816.

*หมายเหตุ (a) คือ น้อยกว่า 600,000

จากตารางจะเห็นได้ว่า สหรัฐฯส่งออกไปยังประเทศเหล่านี้เพิ่มขึ้นจาก 1.4 พันล้านเหรียญสหรัฐฯในปี ค.ศ.1965 ไปเป็น 3.6 พันล้านเหรียญสหรัฐฯในปี ค.ศ.1972 (คิดเป็นปริมาณการส่งออกร้อยละ 7 ของสหรัฐฯ) โดยปริมาณการเพิ่มขึ้นของการส่งออกดังกล่าวนี้คิดออกมาได้ว่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 157 ในขณะที่ปริมาณการนำเข้าจากประเทศเหล่านี้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2.6 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ มาเป็นร้อยละ 4.7 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ (คิดเป็นปริมาณการนำเข้าร้อยละ 12 ของสหรัฐฯ) โดยปริมาณการเพิ่มขึ้นของการนำเข้าดังกล่าวนี้คิดออกมาได้ว่าเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 80.8

จวบจนกระทั่งในปี ค.ศ.1972 นั้นสหรัฐฯมีปริมาณการค้ากับประเทศเหล่านี้คิดเป็นร้อยละ 68 ของการส่งออกไปยังเอเชียทั้งหมด และคิดเป็นร้อยละ 69 ของการนำเข้าจากเอเชีย⁴⁰ ดังนั้น

⁴⁰ Statistical Abstract of the United States 1975, p.806 cited in Nitish Dutt, 1997. Ibid., p.75.

ปริมาณการเพิ่มขึ้นของปริมาณการค้าระหว่างสหรัฐฯและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิภาคในฐานะที่เป็นอาณาบริเวณที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าพื้นที่ที่กำลังพัฒนาหรือแม้แต่กระทั่งพื้นที่ที่พัฒนาแล้วบางพื้นที่ในโลกเสียอีก

นอกจากนี้ ผลประโยชน์ของสหรัฐฯในการก่อตั้ง ADB สามารถวิเคราะห์ได้อีกหนึ่งรูปแบบคือ อุปสรรคใหญ่ของการบริษัทต่างชาติที่ดำเนินการทำธุรกิจในเอเชีย คือ การที่เอเชียมีอำนาจในการซื้อต่ำ ซึ่งส่งผลต่ออุปสงค์ทรงประสิทธิภาพ (Effective Demand) ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องตลาดที่ใหญ่ขึ้นในภูมิภาคเพื่อให้บริษัทของสหรัฐฯที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในภูมิภาคได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การสนับสนุนความร่วมมือระดับภูมิภาคทั้งที่เป็นแบบโดยทั่วไปและแบบที่เป็นสถาบันระดับภูมิภาคเช่น ADB นั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้สถาบันที่ก่อตั้งขึ้นนั้นเป็นตัวกลางในการประสานงาน โดยทัศนคติดังกล่าวนั้นสะท้อนให้เห็นอยู่ในเอกสาร The Report of the House Subcommittee on Foreign Economic Policy of 1968 ที่ว่าไว้ว่า

“หากพิจารณาโดยใช้มาตรฐานของสหรัฐฯต่อเรื่องประเทศที่มีระดับการพัฒนาน้อยกว่าแล้วนั้น บริษัทขนาดใหญ่ของสหรัฐฯที่จะเข้าไปลงทุนขนาดใหญ่ในประเทศเหล่านั้นก็ไม่อยากเข้าไปด้วยเหตุผลนี้เอง สหรัฐฯได้พยายามมาโดยตลอดที่จะกระตุ้นให้ประเทศกำลังพัฒนาร่วมมือกันรวมตลาดระดับภูมิภาคขนาดใหญ่ขึ้นมา”⁴¹

ในทัศนคติของสหรัฐฯ เมื่อ ADB สนับสนุนความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ก็จะช่วยทำให้เกิดการรวมกันทางตลาดและเศรษฐกิจของประเทศต่างๆเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดตลาดที่ใหญ่ขึ้นและเป็นผลดีต่อบริษัทของสหรัฐฯ และก็จะช่วยให้เกิดการดึงดูดบริษัททั้งของสหรัฐฯและประเทศอื่นๆให้เข้ามาสู่ภูมิภาค⁴²

โดยสรุป บทบาทของสหรัฐฯที่เข้ามามีส่วนร่วมในการก่อตั้ง ADB นั้นเป็นบทบาทที่มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ถึงตรงนี้ต้องชี้แจงไปให้ชัดเจนว่าการก่อตั้ง ADB นั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากการผลักดันของญี่ปุ่นเพียงประเทศเดียวดังเช่นที่เข้าใจกันมา⁴³ หากแต่การก่อตั้ง ADB นั้นเกิดขึ้นจาก

⁴¹ House. 1968. Subcommittee Report 1968, p.3. cited in Nitish Dutt, *Ibid.*, p.81.

⁴² *Ibid.*

⁴³ ดู Dennis T Yasutomo, Japan and the Asian Development Bank (New York: Praeger, 1983) และ Dennis T Yasutomo. “Japan and the Asian Development Bank: Multilateral Aid Policy in Transition”. In Japan's Foreign Aid.

การที่สหรัฐฯซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่สอง สนับสนุนให้ก่อตั้งขึ้น แต่เพราะสหรัฐฯมีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในภูมิภาค

ญี่ปุ่นกับการก่อตั้ง ADB

โดยทั่วไปแล้ว คำอธิบายทางวิชาการมักจะอธิบายการก่อตั้ง ADB ผ่านความพยายามของญี่ปุ่น แต่ในหัวข้อที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นแล้วว่า สหรัฐฯได้แสดงบทบาทในการมีส่วนสนับสนุนการก่อตั้ง ADB การทำความเข้าใจบทบาทของสหรัฐฯที่มีต่อการก่อตั้ง ADB นั้นมีความจำเป็นในฐานะที่เป็นมุมมองใหม่ ๆ จากเดิมที่มีการศึกษาโดยทั่วไปว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ก่อตั้ง ADB ขึ้นมานั้น ความเข้าใจแบบดังกล่าวเป็นการไม่ได้ดูโครงสร้างเศรษฐกิจความสัมพันธ์ระดับโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองว่า หลังสงครามนั้นสหรัฐฯได้กลายมาเป็นประเทศมหาอำนาจและมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานระบบเศรษฐกิจของโลก ซึ่งมีการก่อตั้งความร่วมมือและสร้างหน่วยงานต่างๆเพื่อประสานตลาดในภูมิภาคต่างๆไว้เพื่อขยายตลาดให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ

หมิง หวัน (Ming Wan) เสนอว่าในช่วง ค.ศ.1962-1972 เป็นช่วงที่ญี่ปุ่นมีความพยายามที่จะก่อตั้งธนาคารของตัวเอง (its "own" bank) เพราะรู้สึกว่าการธนาคารโลกนั้นไม่สามารถตอบสนองผลประโยชน์ของญี่ปุ่นได้ จึงต้องการสร้างธนาคารที่ญี่ปุ่นสามารถมีผลประโยชน์เชิงสถาบันได้ (institutionally advantage)⁴⁴ หวัน ชี้ว่าญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการก่อตั้ง ADB ขึ้นมาได้ โดยชาวญี่ปุ่นได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการต่างๆใน ADB หลายราย

หวัน วิเคราะห์ว่าในช่วง ค.ศ.1962-1972 นั้น ญี่ปุ่นมีบทบาทนำ (Active) ใน ADB เพราะมีเป้าหมาย 3 ประการ ซึ่งประกอบไปด้วย

1. ญี่ปุ่นต้องการสร้างธนาคารแบบพหุภาคีที่เป็นที่ยอมรับ
2. ต้องการสร้างบทบาทผู้นำในธนาคาร
3. เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการค้าของญี่ปุ่น⁴⁵

Power and Policy in a New Era, Bruce M. Koppel and Robert M. Orr, Jr (eds.). (Boulder: Westview Press, 1993) pp.305-340.

⁴⁴ Ming Wan, "Japan and the Asian Development Bank," *Pacific Affairs* 68:4 (1995): p.511.

⁴⁵ *Ibid.*, p.512.

เพื่อจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ญี่ปุ่นได้ให้งบประมาณสนับสนุนเพื่อบรรลุ 2 เป้าหมายแรก และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ 3 ADB ให้เงินกู้ (loan) กับประเทศอินโดนีเซีย ไทย มาเลเซีย เกาหลีใต้ และฟิลิปปินส์ ซึ่งประเทศเหล่านี้เป็นประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับญี่ปุ่นอย่างแนบแน่น⁴⁶

สิ่งที่พบจากการที่ญี่ปุ่นได้เข้ามามีบทบาทในการก่อตั้ง ADB นั้น คือ ผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่ได้จาก ADB บริษัทญี่ปุ่นได้รับสัมปทานใน ADB กว่าร้อยละ 41.67⁴⁷ (ดูตารางที่ 1 ประกอบ) และในช่วงการหาเจ้าหน้าที่ของ ADB วัตานาเบะได้ใช้เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการคลังของญี่ปุ่นเข้ามาทำงานใน ADB ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ADB และกระทรวงการคลังของญี่ปุ่น

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁶ Ming Wan. 1995. "Japan and the Asian Development Bank". *Pacific Affairs* 68 (4): p.514.

⁴⁷ Ming Wan. 1995. "Japan and the Asian Development Bank". *Pacific Affairs* 68 (4): p.514.

ตารางที่ 2: การจัดซื้อจัดจ้าง (Procurements) และการให้คำปรึกษา (Consultancy) ใน ADB
(ข้อมูลบางประเทศ)

	1967-1976		1977-1986		1987-1993	
	การจัดซื้อ จัดจ้าง (%)	การให้ คำปรึกษา (%)	การจัดซื้อ จัดจ้าง (%)	การให้ คำปรึกษา (%)	การจัดซื้อ จัดจ้าง (%)	การให้ คำปรึกษา (%)
ประเทศ พัฒนาแล้ว	78.87	93.63	51.67	79.79	36.35	65.90
ญี่ปุ่น	41.67	11.44	23.65	13.41	10.84	6.01
สหรัฐฯ	6.27	31.13	7.66	19.55	6.50	10.58
เยอรมนี	8.87	14.00	4.89	3.49	5.04	6.16
ฝรั่งเศส	3.11	4.25	1.80	2.85	1.76	4.44
อังกฤษ	4.57	3.38	3.07	14.31	1.81	12.47
ประเทศกำลัง พัฒนา	21.13	6.37	48.33	20.21	63.65	34.10
อินโดนีเซีย	0.00	0.00	5.93	7.09	14.47	18.02
ปากีสถาน	0.01	0.00	1.95	0.18	7.30	4.53
เกาหลีใต้	8.93	1.46	13.32	3.40	6.39	1.71
อินเดีย	2.00	2.84	2.52	3.22	6.18	1.02
มูลค่ารวม (ล้านดอลลาร์ สหรัฐฯ)	1,412.65	93.27	7,454.33	482.83	16,510.30	802.43

ที่มา: ADB Annual Report, 1993, p.190 cited in Ming Wan, "Japan and the Asian Development Bank," Pacific Affairs 68:4 (1995): p.515.

ตารางที่ 3: สิทธิในการโหวต (Voting Powers) และการให้งบประมาณอุดหนุน (Contribution) ADB ของประเทศสำคัญ

	สิทธิในการโหวต	การให้งบประมาณอุดหนุน	สิทธิในการโหวต	การให้งบประมาณอุดหนุน	สิทธิในการโหวต	การให้งบประมาณอุดหนุน	สิทธิในการโหวต	การให้งบประมาณอุดหนุน
ประเทศสมาชิก								
	จนกระทั่งสิ้นปี ค.ศ.1972		จนกระทั่งสิ้นปี ค.ศ.1981		จนกระทั่งสิ้นปี ค.ศ.1986		จนกระทั่งสิ้นปี ค.ศ.1993	
ญี่ปุ่น	20.2	30.4	13.6	35.5	12.5	41.9	13.5	50.0
สหรัฐฯ	8.4	11.3	13.2	19.3	12.4	16.0	13.1	12.7
ยุโรป	15.0	14.2	17.3	20.9	17.6	21.5	17.8	21.2
ประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ	14.7	16.0	13.5	12.9	12.4	10.7	11.7	10.1
ประเทศกำลังพัฒนา	41.7	28.1	42.4	11.4	45.1	10.0	43.9	6.0
ปริมาณรวมทั้งหมด (ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ)	972.2		5359.9		9864.4		18244.1	

ที่มา: Ming Wan, "Japan and the Asian Development Bank," *Pacific Affairs* 68:4 (1995): p.513.

การก่อตั้ง ADB นั้นไม่เพียงแต่ทำให้ญี่ปุ่นได้แสดงบทบาทนำในการเป็นประเทศผู้ให้ และมีบทบาททางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่สองอย่างดีขึ้นเป็นลำดับ หากแต่นำไปสู่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการใช้ ADB เป็นเครื่องมือเพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วยเช่นเดียวกัน โดยดูได้จากตารางที่ 2 และตารางที่ 3

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเป็นผู้ให้งบประมาณสนับสนุน ADB เป็นปริมาณมากที่สุดและมีสิทธิในการโหวตมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ และจากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นเองได้ประโยชน์จากการจัดซื้อจัดจ้างมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ แต่เมื่อเปรียบเทียบสองตารางแล้วจะพบว่า แม้ญี่ปุ่นจะให้งบประมาณสนับสนุน ADB มากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่การได้รับผลประโยชน์จากการจัดซื้อจัดจ้างของญี่ปุ่นก็กลับลดลงอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน ซึ่งขัดกับความเข้าใจที่ว่า หากญี่ปุ่นเป็นผู้ให้งบประมาณมากขึ้นอย่างต่อเนื่องก็น่าที่จะได้รับสัมปทานและมีสิทธิในการโหวตมากขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบแล้วจะพบว่า สัมปทานไม่ได้มากขึ้น แต่กลับลดลงอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่สิทธิในการโหวตก็ไม่ได้มากขึ้น แต่มีการปรับขึ้นลงเล็กน้อย

หวัน วิเคราะห์ของบทบาทของญี่ปุ่นใน ADB โดยตั้งประเด็นที่สำคัญว่า จากข้อมูลที่มีนั้น แม้จะพบว่าญี่ปุ่นเริ่มให้งบประมาณสนับสนุน ADB มากขึ้นเรื่อยๆ แต่สิทธิในการโหวตกลับไม่แน่นอน และการจัดซื้อจัดจ้างก็ลดลงอย่างรวดเร็ว แม้ หวัน จะเสนอว่าจากความไม่เป็นไปตามตรรกะที่เมืองญี่ปุ่นให้งบประมาณสนับสนุนมากขึ้นเรื่อยๆนั้น ทั้งๆที่ญี่ปุ่นควรจะแสวงหาผลประโยชน์จากการได้รับสัมปทานมากขึ้นด้วย แต่ในความเป็นจริงนั้นไม่ใช่ แต่สิ่งที่เราสามารถเห็นได้ คือ จากข้อมูลของ หวัน เอง ญี่ปุ่นก็ยังเป็นประเทศที่ได้รับสัมปทานเป็นอันดับที่หนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ การทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของ ADB และผลประโยชน์ที่ญี่ปุ่นได้รับหลังการเกิดขึ้นของ ADB สะท้อนเป้าหมายของ ADB ทั้งในลักษณะที่ ADB ช่วยสนับสนุนบทบาทของญี่ปุ่นในเวทีระหว่างประเทศเอง และเป็นองค์การที่เกิดขึ้นผ่านความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯและญี่ปุ่น

ในส่วนต่อไปของบทนี้ จะกล่าวถึงโครงสร้างของ ADB และความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ADB เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า ADB มีโครงสร้างหลักในการบริหารอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างญี่ปุ่นกับ ADB ว่าญี่ปุ่นมีบทบาทและมีอำนาจใน ADB อย่างไร

โครงสร้างและงบประมาณ ADB: ความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น

ADB มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงมะนะลา ประเทศฟิลิปปินส์⁴⁸ ในปัจจุบันนั้น ประเทศที่จะเข้าเป็นสมาชิกของ ADB ได้นั้นต้องได้รับคะแนนเสียงอย่างน้อย 2 ใน 3 ของผู้ว่าการทั้งหมด ซึ่งเมื่อรวมแล้วต้องเท่ากับไม่น้อยกว่า 3 ใน 4 ของจำนวนสมาชิกผู้ถือหุ้นทั้งหมด ในแง่นี้ จึงหมายความว่า ไม่มีประเทศใดประเทศหนึ่งมีอำนาจในการที่จะออกเสียงยับยั้ง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศที่ขอเข้าเป็นสมาชิกใหม่นี้จะได้รับการยอมรับ หากญี่ปุ่นหรือสหรัฐฯประเทศใดประเทศหนึ่งออกเสียงคัดค้าน⁴⁹

⁴⁸ ประเด็นเรื่องการหาที่ตั้งสำนักงานใหญ่ ดู Dennis T. Yasutomo, *Japan and the Asian Development Bank* (New York: Praeger Publishers, 1983).

⁴⁹ อรุณี อลงกรณ์รัศมี, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชีย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 20-21 อ้างใน เกียรติศักดิ์ อักษรวงศ์, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียกับ 10 ปีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 21.

โครงสร้างการบริหาร

ADB มีองค์การบริหารประกอบไปด้วย 4 องค์การหลัก คือ

1. **คณะผู้ว่าการ (Board of Governors)** ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในการวางนโยบายและการบริหาร ADB ประกอบไปด้วยตัวแทนของประเทศที่เป็นสมาชิกประเทศละ 1 คน อำนาจที่สำคัญของคณะผู้ว่าการ คือ ตัดสินว่าประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นประเทศพัฒนาแล้วหรือประเทศกำลังพัฒนา โดยใช้หลักการทางเศรษฐศาสตร์เป็นเครื่องมือในการตัดสิน
2. **คณะกรรมการอำนวยการ หรือคณะกรรมการบริหาร (Board of Directors)** ทำหน้าที่รับผิดชอบในการปฏิบัติงานต่างๆตามที่ได้วางนโยบายไว้ ประกอบไปด้วยสมาชิกทั้งหมด 10 คน โดย 7 คนจะได้รับการคัดเลือกมาจากคณะผู้ว่าการที่เป็นตัวแทนของประเทศสมาชิกที่อยู่ภายในภูมิภาค และอีก 3 คนจะได้รับการคัดเลือกมาจากคณะผู้ว่าการที่เป็นตัวแทนประเทศสมาชิกที่ไม่ได้อยู่ในภูมิภาค การได้รับคัดเลือกเป็นกรรมการอำนวยการจะถูกกำหนดโดยระบบสัดส่วนซึ่งขึ้นกับจำนวนหุ้นที่ประเทศต่างๆมีอยู่ในธนาคาร ประเทศที่มีหุ้นมากที่สุดใน ADB ในปัจจุบัน คือ สหรัฐฯ และญี่ปุ่น ส่วนคณะกรรมการอำนวยการที่เหลือจะเป็นตัวแทนกลุ่มสมาชิก
3. **ประธาน (President)** ทำหน้าที่เป็นประธานของคณะกรรมการอำนวยการ (Chairman of Board of Directors) ซึ่งจะถูกละเลือกโดยคณะผู้ว่าการ ที่ผ่านมาทั้งหมดประธานของ ADB เป็นคนญี่ปุ่นทั้งหมด โดยมีลำดับดังนี้
  - 1) ทาเคชิ วาตานาเบะ (Takeshi Watanabe; 1966-1972)
  - 2) ชิโร อิโนอุเะ (Shiro Inoune; 1972-1976)
  - 3) ทาโรอิชิ โยชิดะ (Taroichi Yoshida; 1976-1981)
  - 4) มาซาโอะ ฟุจิโอกะ (Masao Fujioka; 1981-1989)
  - 5) คิมิมะซะ ทารูมิซุ (Kimimasa Tarumizu; 1989-1993)
  - 6) มิทสึโอะ ซาโต (Mitsuo Sato; 1993-1999)
  - 7) ทาดาโอะ ชิโนะ (Tadao Chino; 1999-2004)

8) ฮารุฮิโกะ คูโรดะ (Haruhiko Kuroda; 2004-ปัจจุบัน)

4. รองประธาน (Vice President) มีจำนวน 1 คนหรือมากกว่านั้นก็ได้ แต่งตั้งด้วยการเห็นชอบของคณะกรรมการอำนวยการ ทำหน้าที่แทนประธานในกรณีที่ประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติงานได้ตามปกติ

สิทธิในการออกเสียง

ADB ให้สิทธิในการออกเสียงตามจำนวนหุ้นที่ประเทศต่างๆถือ ซึ่งแน่นอนว่าส่งผลให้แต่ละประเทศไม่สามารถออกเสียงได้อย่างเท่าเทียม สหภาพโซเวียตได้เคยตั้งข้อสังเกตและแสดงความคิดเห็นถึงความไม่เท่าเทียมนี้ไว้ว่า ลักษณะสำคัญของการลงคะแนนเสียงก็คือประเทศที่กำลังพัฒนาต่างๆจำเป็นต้องอยู่ในสถานะที่เป็นเสียงข้างน้อยเสมอ และในการประชุมเบื้องต้นเพื่อก่อตั้ง ADB ในเดือนตุลาคม ค.ศ.1965 ผู้นำของสหภาพโซเวียตก็ได้กล่าวประณามว่า ADB นั้นเปรียบเสมือนแผนการมาร์แชลของเอเชีย ซึ่งเป็นความพยายามของสหรัฐฯที่จะดึงดูความสนใจของประเทศอื่นๆไปจากการกระทำของสหรัฐฯในกรณีสงครามเวียดนาม และใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือ⁵⁰

ญี่ปุ่นให้งบประมาณสนับสนุน ADB คิดเป็นร้อยละ 15.571 ซึ่งเท่ากับสหรัฐฯ ส่งผลให้ทั้งสองประเทศมีสิทธิในการออกเสียงร้อยละ 12.756 เท่ากัน ซึ่งนับได้ว่าเป็นสองประเทศที่มีสิทธิในการออกเสียงมากที่สุดใน ADB

โครงสร้างด้านการเงิน

ADB ได้รับการสนับสนุนด้านการเงินด้วยเงินค่าสมาชิกและเงินที่ประเทศสมาชิกมอบให้รวมไปถึงเงินจากการกู้ยืมจากตลาดการลงทุนระหว่างประเทศ ผู้ถือหุ้น 10 ประเทศแรกใน ADB คือ ญี่ปุ่น และสหรัฐฯ ได้หวัน อินเดียน ออสเตรเลีย อินโดนีเซีย แคนาดา สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลี

⁵⁰ อรุณี อลงกรณ์ศรี, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชีย.” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 22 อ้างใน เกียรติศักดิ์ อักษรวงศ์, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียกับ 10 ปีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 24-25.

ได้) เยอรมนี มาเลเซีย และจากการที่ญี่ปุ่นเป็นผู้สนับสนุน ADB เป็นลำดับที่ 1 เท่ากับสหรัฐอเมริกาเอง Probe International⁵¹ ได้ตีความว่าก็จะส่งผลให้ญี่ปุ่นสามารถมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของ ADB ได้⁵²

เงินกู้ของ ADB ส่วนใหญ่มาจาก กองทุนสามัญ (Ordinary Capital Resources – OCR) ซึ่งมาจากเงินทุนที่แต่ละประเทศให้มา เงินสำรองที่คงคลังไว้ ดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้น และการกู้ยืมจาก ตลาดการเงินของเอกชน OCR ให้เงินกู้ยืมใน 3 ลักษณะ คือ การให้กู้เป็นเงินเหรียญสหรัฐ กู้เป็นเงินสกุลต่างๆรวมกัน และกู้เป็นเงินเหรียญสหรัฐหรือเงินเยนหรือเงินสวิสในอัตราแลกเปลี่ยนของท้องถิ่น นอกจากนี้ ADB ยังดูแลกองทุนอีก 3 กองทุนซึ่งส่วนใหญ่หรือส่วนหนึ่งมาจากเงินที่สมาชิกบริจาคให้ ประกอบไปด้วย

1. กองทุนเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Fund – ADF) เป็นกองทุนที่มาจากเงินทุนของประเทศสมาชิก ให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำโดยมีเป้าหมายเพื่อไปสนับสนุนโครงการที่จะช่วยลดความยากจน
2. กองทุนเพื่อความช่วยเหลือด้านวิชาการ (Technical Assistance Special Fund – TASF) เป็นกองทุนให้กู้ยืมแก่ประเทศสมาชิกเพื่อที่จะศึกษา เตรียมโครงการต่างๆก่อนที่จะมีการดำเนินการโครงการต่างๆ ซึ่งญี่ปุ่นก็เป็นผู้สนับสนุนในกองทุน
3. กองทุนพิเศษของญี่ปุ่น (Japan Special Fund – JSF) เป็นโครงการที่เริ่มมาในปี ค.ศ. 1988 เมื่อ ADB และญี่ปุ่นตกลงที่จะร่วมมือกันให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ มีเป้าหมายเพื่อที่จะช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศสมาชิกที่จัดอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา

อำนาจและขอบเขตของ ADB

1. ส่งเสริมการลงทุนในภูมิภาค ทั้งการลงทุนของเอกชนและการลงทุนของรัฐบาลเพื่อการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค

⁵¹ Probe International เป็นหน่วยงานอิสระที่มีจุดมุ่งหมายในการสนับสนุนการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การค้าการลงทุนให้เป็นไปอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม <<http://www.probeinternational.org>>.

⁵² Probe International. Summary on 'Developing Dams in Lower Mekong River Basin and Japanese Money [Online], 2 October 2010. Available from <http://www.probeinternational.org/mekong-utility-watch/summary-developing-dams-lower-mekong-river-basin-and-japanese-money>.

2. การให้ทุนทรัพย์ต่างๆที่มีส่วนในการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาภูมิภาค โดยให้ความสำคัญกับโครงการที่ ADB เล็งเห็นว่าจะสามารถนำเอาความเจริญมาสู่ภูมิภาคได้ทั้งหมด โครงการเพื่อการพัฒนาส่วนใดส่วนหนึ่งของภูมิภาค หรือโครงการของประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ โดยคำนึงถึงความต้องการของกลุ่มประเทศเล็กๆตลอดจนถึงการช่วยเหลือในการวางโครงการของประเทศต่างๆให้สอดคล้องกัน
3. การให้คำแนะนำเมื่อได้รับการร้องขอจากประเทศสมาชิกให้ช่วยวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด การวางนโยบายในการพัฒนาประเทศทุกๆสาขาให้เกิดความสอดคล้องกัน การส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศสมาชิก
4. การให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการเพื่อเตรียมการสำหรับโครงการต่างๆซึ่งรวมกิจการให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน
5. การให้ความร่วมมือกับ UN รวมถึงองค์การชำนาญการอื่นๆ หรือสถาบันการเงินของเอกชนที่มีเป้าหมายในการเข้ามาลงทุนในภูมิภาค
6. การเข้าร่วมทำการหรือจัดหาบริการต่างๆให้แก่ประเทศสมาชิก

จากในส่วนที่ได้กล่าวถึงโครงสร้างของ ADB จะสามารถเห็นได้ว่า ญี่ปุ่นไม่เพียงแต่มีบทบาทในฐานะประเทศสมาชิกของ ADB เท่านั้น หากแต่ญี่ปุ่นยังดำรงตำแหน่งเป็นประธานของ ADB มาโดยตลอดตั้งแต่มีการก่อตั้ง ADB มา ญี่ปุ่นยังเป็นประเทศที่ให้งบประมาณสนับสนุน ADB มากเป็นอันดับหนึ่งเท่ากับสหรัฐฯ ส่งผลให้ญี่ปุ่นมีสิทธิในการออกเสียงมากเป็นอันดับหนึ่ง และญี่ปุ่นเองก็มีความร่วมมือกับ ADB ในการให้งบประมาณแก่ ADB ที่มีชื่อว่า JSF อีกด้วย

สรุป

ในบทนี้ได้แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯและญี่ปุ่นในบริบททางประวัติศาสตร์ว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่สหรัฐฯพยายามประคับประคองไว้ นั้น การสนับสนุนโครงการต่างๆอันจะเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้นก็ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐฯ

ญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่สหรัฐฯเปลี่ยนนโยบายจากการลงโทษไปเป็นการให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจนั้น (Reverse Course) ก็ได้กลายเป็นตัวแทนของประเทศทุนนิยมในเอเชีย และเป็นพันธมิตรทางเศรษฐกิจที่สำคัญกับสหรัฐฯ อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นเองก็มีความพยายามที่จะ

พื้นฟูบทบาทของตนเองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศหลังจากสูญเสียไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง

ความพยายามของสหรัฐฯและญี่ปุ่นนั้นจึงสอดคล้องกัน ในแง่ที่เป้าหมายของทั้งสองนั้นก่อให้เกิดการสนับสนุนการก่อตั้ง ADB ขึ้นมา การทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของ ADB นั้นจึงไม่อาจเข้าใจได้หากพยายามอธิบายโดยใช้คำอธิบายที่ว่า ประเทศในเอเชียมีความต้องการองค์การที่จะมาให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศ หรือคำอธิบายที่ชี้ว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ผลักดันให้เกิด ADB เพียงประเทศเดียว หากแต่ต้องเข้าใจเป้าหมายของสหรัฐฯซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจหลังสงครามโลกครั้งที่สองว่า สหรัฐฯมีความต้องการอะไร และได้มีปฏิสัมพันธ์อย่างไรกับประเทศอื่นๆ ซึ่งการทำความเข้าใจปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยให้เห็นภาพและเข้าใจถึงการเกิดขึ้นของ ADB ได้ดีมากขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ความเป็นมาโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง

ในบทนี้จะกล่าวถึงประวัติแนวคิดที่ด้วยการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง เพื่อทำความเข้าใจความพยายามของประเทศมหาอำนาจที่ต้องการจะพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง โดยจะชี้ให้เห็นว่าจุดเริ่มต้นของการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเกิดขึ้นจากความพยายามของสหรัฐฯที่ต้องการให้ลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของสหรัฐฯและญี่ปุ่น ต่อมาเมื่อสถานการณ์ความขัดแย้งในสงครามอินโดจีนสงบลง ส่งผลให้ความร่วมมือในลุ่มแม่น้ำโขงให้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดนั้นเป็นไปได้ โครงการ GMS จึงเกิดขึ้น และยังคงเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอยู่

จุดเริ่มต้นในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง

ในส่วนแรกนี้จะชี้ให้เห็นว่าโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังในปี ค.ศ.1992 หากแต่ลุ่มแม่น้ำโขงได้อยู่ในความสนใจของประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐฯมานานแล้วตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่มองว่าพื้นที่นี้มีศักยภาพที่จะช่วยทำให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้

เป้าหมายในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นเริ่มต้นเมื่อสหรัฐฯร่วมกับ ECAFE ได้ทำการสำรวจแม่น้ำโขง และ Bureau of Reclamation ของสหรัฐฯได้ทำการศึกษาพื้นที่แล้ว แล้วมาตกลงร่วมกัน และจัดตั้ง “คณะกรรมการการประสานงานเพื่อสำรวจพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง” (Committee for Coordination of Investigation of the Lower Mekong Basin) หรือที่เรียกกันว่า “คณะกรรมการลุ่มแม่น้ำโขง” (Mekong Committee – MC) โดยมีตัวแทนจากเวียดนามได้ กัมพูชา ลาว ไทย เจ้าหน้าที่จากองค์การสหประชาชาติ และธนาคารโลก

เป้าหมายในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงของโครงการนี้ คือ เพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าว¹ โดยโครงการมีเป้าหมายในการควบคุมน้ำ โดยแบลคได้กล่าวถึงเป้าหมายของโครงการไว้ว่า

---

¹ วิระดา สมสวัสดิ์, “โครงการลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมในเอเชียอาคเนย์,” ใน จักรวรรดินิยมกับความด้อยพัฒนา, วิจารณ์ ธรรมปริชากุล, บรรณาธิการ. (กรุงเทพฯ: พาสีโก, 2522), หน้า 163 --- อนึ่ง บทความนี้แปลจาก Tony Fels. 1972. “The Mekong Project and Imperialist Interests in Southeast Asia”. *Perspectives* 1 (1): pp.18-36.

“เป้าหมายของโครงการก็เพื่อให้เวียดนามกลายเป็นประเทศผู้ผลิตข้าวรายใหญ่ที่สุดในโลกรายหนึ่ง โดยการสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำซึ่งออกแบบเพื่อควบคุมกระแสน้ำที่จะพัดท่วมบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ ... และหากว่าบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำนั้นได้มีการพัฒนาถูกต้องตามแผนซึ่งคณะของลีเลียนธัลเสน่อไว้แล้วหลังจากนี้ 10 ปี เวียดนามได้จะเลี้ยงผู้คนนอกเขตแดนของตนได้เป็นล้านๆ”²

อย่างไรก็ดีหากพิจารณาถึงเป้าหมายของสหรัฐฯในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงแล้ว คงเห็นได้ว่าสหรัฐฯจะไม่ได้มีผลประโยชน์โดยตรงกับการเพิ่มขึ้นของคุณภาพชีวิตของประชากรในลุ่มแม่น้ำโขง หรือหากลุ่มแม่น้ำโขงไม่เกิดน้ำท่วมก็คงไม่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของสหรัฐฯ แต่เป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงของสหรัฐฯ คือ เพื่อสกัดกั้นการขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่สหรัฐฯมองว่าเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สร้างผลประโยชน์ให้กับสหรัฐฯ³ เพื่อสร้างสภาพตลาดที่ยังคงเอื้ออำนวยความสะดวกต่อการลงทุนได้หลังสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง และเมื่อเศรษฐกิจของเวียดนามเจริญเติบโตขึ้นตามลำดับอันเกิดจากการผลิตข้าวได้แล้วนั้น ก็จะทำให้สหรัฐฯสามารถเข้าไปมีส่วนในการจัดการกับประเทศที่ไม่เป็นมิตรทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจกับสหรัฐฯได้⁴ หรืออาจกล่าวได้ว่าเพื่อสร้างแรงกระตุ้นในการจัดการปัญหาในอินโดจีนโดยสงบ⁵ และส่งผลให้การรวมภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ซึ่งต้องทำให้เกิดขึ้นเพื่อทำให้กลายเป็นฐานทรัพยากร และตลาดให้กับระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

เป้าหมายของสหรัฐฯที่มีต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นสะท้อนอยู่ในคำกล่าวของแบลค

ที่ว่า

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.

³ Ronald Bruce St John, *Revolution, Reform and Regionalism in Southeast Asia: Cambodia, Laos and Vietnam* (Oxon: Routledge, 2006), p.15.

⁴ วิระดา สมสวัสดิ์, “โครงการลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมในเอเชียอาคเนย์,” หน้า 164.

⁵ Donald E. Weatherbee, “Cooperation and Conflict in the Mekong River Basin,” *Studies in Conflict & Terrorism* 20 (1997), p.170.

“โครงการลุ่มแม่น้ำโขงนี้จะทำให้พวกเรามีโอกาสที่จะแสดง
 ความมีเหตุมีผลและศีลธรรม เมื่อเราปฏิบัตินโยบาย
 ต่างประเทศของเรา ซึ่งไม่เคยปรากฏว่าทำได้ในสมัยแผนการ
 มาร์แชล”⁶

โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้เป็นโครงการหนึ่งในการพัฒนาเอเชียตามโครงการ
 ของ ECAFE ซึ่งอาจนับได้ว่าเป็นโครงการที่สำคัญที่สุดและเป็นกิจกรรมที่มีความหมายมากที่สุด
 ขององค์การสหประชาชาติในส่วนงานที่มอบหมายให้ ECAFE ปฏิบัติ⁷ เพราะนอกจากจะได้ความ
 สนใจจากไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชาแล้ว ยังมีประเทศอีก 20 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรเลีย
 แคนาดา อินเดีย ญี่ปุ่น นิวซีแลนด์ ปากีสถาน สหราชอาณาจักร สหรัฐฯ เบลเยียม จีน เดนมาร์ก
 ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมนี อิหร่าน อิสราเอล อิตาลี เนเธอร์แลนด์ นอร์เวย์ ฟิลิปปินส์ และสวีเดน
 มุลินี 3 มุลินี ได้แก่ มุลินีเอเชีย มุลินีฟอร์ด และบรรษัททรัพยากรเพื่ออนาคต. และองค์การ
 ชำนาญพิเศษสาขาต่างๆขององค์การสหประชาชาติอีก 12 องค์การ ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการ
 เศรษฐกิจแห่งเอเชียและตะวันออกเฉียงไกล (ECAFE) โครงการพัฒนาองค์การสหประชาชาติสำนักงาน
 ช่วยเหลือทางวิชาการขององค์การสหประชาชาติ องค์การกรรมากรระหว่างประเทศ องค์การอาหาร
 และเกษตร องค์การศึกษาศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ องค์การอนามัยโลก
 องค์การอุตุนิยมโลก องค์การพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ ธนาคารโลก องค์การอาหารโลก
 และสถาบันเพื่อการพัฒนาและวางแผนเศรษฐกิจแห่งเอเชีย ให้ความร่วมมือในการสำรวจและ
 พัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้

การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นอยู่ภายใต้เป้าหมายในการทำให้พื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขง
 เหมาะสมกับการเพาะปลูกเพื่อผลิตข้าวให้กับญี่ปุ่นโดยตลอด โดยจะเห็นได้จากสหรัฐฯและญี่ปุ่น
 เล็งเห็นสอดคล้องกันว่า “การมีการเกษตรที่ดีขึ้นเป็นกุญแจสำคัญ” (better farming is the key)⁸
 ในการพัฒนาประเทศโลกที่สาม โดยกระทรวงเกษตรและป่าไม้ (Ministry of Agriculture and
 Forestry) ของญี่ปุ่นแสดงความคิดเห็นว่า

⁶ วิระดา สมสวัสดิ์, “โครงการลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมในเอเชียอาคเนย์,” หน้า 164.

⁷ ธีระ วัชรเสถียร, “บทบาทของคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชียและตะวันออกเฉียงไกล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 61.

⁸ Dispatch, United States Embassy, Tokyo, to the Department of State, “Japan’s Participation in the Point IV
 Program”, July 24, 1952, National Archives 834.00-TA/7-2452, In William Appleman Williams *et al.*, *America in Vietnam:
 A Documentary History.* (New York: Anchor Books). pp.84-85.

1. ญี่ปุ่นจะได้รับผลประโยชน์จากการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่นเป็นประเทศนำเข้าข้าวรายใหญ่ที่สุด และจะยังคงเป็นอย่างนั้นเพราะประชากรเพิ่มขึ้น การขาดแคลนข้าวส่งผลให้ราคาข้าวสูงขึ้นเป็นภาระใหญ่ของประเทศและส่งผลกระทบต่อการนำเข้าสินค้าอื่นๆ การเพิ่มการผลิตข้าวทั้งเอเชียเป็นสิ่งสำคัญมากต่อญี่ปุ่น
2. การเพิ่มขึ้นของผลผลิตทางการเกษตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นการเพิ่มตลาดของสินค้าอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น เพราะการเพิ่มผลผลิตสินค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เท่ากับการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่ และเป็นการเพิ่มกำลังการซื้อของประชากร
3. เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นสิ่งสำคัญต่อความมั่นคงของญี่ปุ่น หากญี่ปุ่นไม่สามารถพัฒนาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้แล้ว ก็จะส่งผลกระทบต่อความต้องการข้าวของญี่ปุ่นและการค้า และการที่คอมมิวนิสต์อาจเข้ามาสู่ภูมิภาคได้
4. ญี่ปุ่นอาจไม่อยู่ในฐานะประเทศที่จะให้ความช่วยเหลือเป็นตัวเงินได้ แต่สามารถให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ (technical aid) แก่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้⁹

นอกจากนี้ได้จากบทบาทของสหรัฐฯเองที่สนับสนุนการก่อสร้างเขื่อนผามอง (Pa Mong Dam) ซึ่งเป็นเขื่อนที่กั้นแม่น้ำโขงอันเป็นพรมแดนระหว่างไทยและลาว โดยสหรัฐฯได้ตกลงที่จะช่วยในการวางแผนงานต่างๆของโครงการ ในขณะที่ออสเตรเลียได้ตกลงที่จะศึกษาธรณีวิทยาในบริเวณที่จะสร้างเขื่อน รวมไปถึงการขุดเขื่อนด้วย¹⁰ ในขณะที่ญี่ปุ่นเองเริ่มมีบทบาทในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง ดังที่ในปี ค.ศ.1958 ญี่ปุ่นได้แสดงความประสงค์ที่จะรับผิดชอบในการพัฒนาโครงการพัฒนาสาขาของแม่น้ำโขงทุกโครงการ¹¹ ต่อมาในปี ค.ศ.1959 ญี่ปุ่นได้เสนอรายงานขั้นแรกที่จะสร้างเขื่อนในแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง¹²

⁹ Dispatch, United States Embassy, Tokyo, to the Department of State, "Japan's Participation in the Point IV Program", July 24, 1952, National Archives 834.00-TA/7-2452, In William Appleman Williams *et al*, America in Vietnam: A Documentary History. (New York: Anchor Books). pp.84-85.

¹⁰ ธีระ วัชรเสถียร. "บทบาทของคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชียและตะวันออกเฉียงใต้." หน้า 69.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

¹² Japan, The Mekong Reconnaissance Team, Comprehension Reconnaissance Report on the Major Tributaries of the Lower Mekong Basin, Tokyo September, 1961 อ้างธีระ วัชรเสถียร. "บทบาทของคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชียและตะวันออกเฉียงใต้." หน้า 76.

ญี่ปุ่นได้มีบทบาทในการสนับสนุนทางการเงิน และการศึกษาโครงการสร้างเขื่อนต่างๆในแม่น้ำสาขาของแม่น้ำโขง ได้แก่

โครงการน้ำพอง เป็นโครงการที่ญี่ปุ่นส่งคณะสำรวจเข้ามาศึกษาพื้นที่ในปี ค.ศ.1958 หลังจากที่ได้เคยส่งคณะสำรวจไปแล้วสองครั้ง คือ ในปี ค.ศ.1956 และ ค.ศ.1957 โดยเป้าหมายของโครงการน้ำพองคือเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าขายให้กับไทยใน 8 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย มหาสารคาม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด ชัยภูมิ และนครราชสีมา อีกทั้งใช้เพื่อการเกษตร การประมง และการคมนาคม

โครงการน้ำพุง อันเป็นโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำก่า โดยเน้นการสร้างเขื่อนและโรงไฟฟ้าบนแม่น้ำพุง โดยมีเป้าหมายที่จะใช้เพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้า การจัดการน้ำท่วม ส่งน้ำทางการเกษตร และเพื่อการประมง โดยญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือเป็นจำนวนเงิน 29 ล้านดอลลาร์ เพื่อศึกษาสำรวจโครงการ โดยมอบงบประมาณผ่านคณะกรรมการแม่น้ำโขง อีกทั้งยังส่งคณะผู้เชี่ยวชาญทางวิศวกรรม เกษตรกรรม และเศรษฐกิจมาทำการศึกษาและสำรวจพื้นที่อีกด้วย

โครงการลำโดมน้อย เป็นโครงการพัฒนาแม่น้ำสาขาของแม่น้ำมูล หน่วยงานของญี่ปุ่นที่มีบทบาทในกาให้ความช่วยเหลือ คือ การพลังงานแห่งชาติ และบริษัทพลังงานไฟฟ้าแห่งประเทศไทยได้ทำการสำรวจร่วมกันซึ่งเสร็จสิ้นในปี ค.ศ.1965 ต่อมาในปี ค.ศ.1966 หน่วยงานของฝรั่งเศสได้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการในกาสำรวจพื้นที่ และในปี ค.ศ.1967 ก็ได้ทำสัญญาการออกแบบก่อสร้างกับบริษัทพัฒนาพลังงานแห่งประเทศไทย โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่เพื่อใช้ผลิตกระแสไฟฟ้า การชลประทาน การป้องกันน้ำท่วม และการประมง

โครงการน้ำเขิน เป็นโครงการไฟฟ้าพลังน้ำซึ่งบริษัทพัฒนาพลังงานไฟฟ้าแห่งประเทศไทยได้ทำการศึกษาและเสนอให้มีการพัฒนา

โครงการสตุลชินิด เป็นโครงการพัฒนาแม่น้ำสาขาที่ไหลลงสู่ โตนเลสาบ ในกัมพูชา โดยคณะกรรมการแม่น้ำโขงและผู้เชี่ยวชาญทางเกษตรจาก OTCA จากประเทศญี่ปุ่นได้ทำการสำรวจพื้นที่ทางตอนเหนือของทะเลสาบ และกำหนดว่าควรสร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อการชลประทาน

และการผลิตกระแสไฟฟ้า อีกทั้งใช้ป้องกันน้ำท่วม และใช้ในการเดินเรือ โดยการสำรวจนี้ได้รับการช่วยเหลือผ่านทาง Overseas Technical Cooperation Agency ในเดือนสิงหาคม ค.ศ.1967

โครงการเซบั้งไฟ เป็นโครงการในประเทศลาว และ Japan Reconnaissance Team ได้ทำการสำรวจและจะสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า

โครงการห้วยบั้งไซ เป็นแม่น้ำสาขาที่อยู่ในประเทศไทย โดย Japanese Reconnaissance Team ได้เข้ามาทำการศึกษาในปี ค.ศ.1959-1960 เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและการชลประทาน

โครงการเซบั้งเฮียง เป็นโครงการในประเทศลาว โดยผู้เชี่ยวชาญจากญี่ปุ่นระบุว่า เป็นพื้นที่เหมาะสมกับการสร้างอ่างเก็บน้ำ จัดการน้ำท่วม ผลิตกระแสไฟฟ้า และการชลประทาน

โครงการน้ำเทิน เป็นโครงการในลาวที่ฝรั่งเศสและญี่ปุ่นทำการศึกษาร่วมกัน เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า อีกทั้งเพื่อป้องกันน้ำท่วมอีกด้วย

โครงการสตุงปูลุส เป็นโครงการในประเทศกัมพูชา โดยญี่ปุ่นได้ทำการศึกษาในปี ค.ศ. 1960 และแสดงความคิดเห็นว่าจะสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า อีกทั้งเพื่อการชลประทาน

จะเห็นได้ว่าบทบาทของสหรัฐฯในการต้องการพัฒนาพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าวเพื่อป้อนให้กับญี่ปุ่นนั้นได้สะท้อนออกมาให้เห็นจากบทบาทของสหรัฐฯและญี่ปุ่นการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างผ่านการให้การสนับสนุนโครงการต่างๆที่ได้กล่าวมา

จนถึงตอนนี้จะเห็นได้ว่าสหรัฐฯมองว่าลุ่มแม่น้ำโขงนั้นอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และแรงงานราคาถูกที่จะเป็นผลประโยชน์ที่ดีต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น โดยเฉพาะข้าวที่เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจและการพัฒนาทางสังคมของญี่ปุ่น โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงในเริ่มแรกนั้นจึงเป็นโครงการที่มีเป้าหมายในการพัฒนาระบบชลประทานและการเกษตรเป็นสำคัญเพื่อให้ลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเองก็ได้รับผลประโยชน์จากการเข้ามาพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงดังกล่าวไม่ใช่เพียงแค่นั้น แต่ผลทางการเกษตร หากแต่รวมไปถึงโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงที่มีการสร้างเขื่อนนั้นก็

ก่อให้เกิดผลประโยชน์กับญี่ปุ่นในแง่ที่ญี่ปุ่นได้รับการว่าจ้างให้เข้ามาทำการศึกษา เป็นที่ปรึกษา และก่อสร้างโครงการต่างๆ

ADB กับโครงการ GMS

ในขณะเดียวกัน ระหว่างการพัฒนาาระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นกำลังพัฒนาตัวขึ้นไปนั้น สหรัฐฯก็ได้ให้ความช่วยเหลือในการตั้ง ADB ขึ้น โดย ยูจีน แบลค ได้แสดงความเห็นว่า ADB ควรเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นสถานที่ในวางแผน และหารือกันในเรื่องการร่วมมือประสานงานในการพัฒนา โดยตั้งเป้าหมายให้ ADB และความร่วมมือทางการเงินอื่นๆ¹³มีส่วนพัฒนาความเจริญในอินโดจีนให้เป็นแหล่งผลิตอาหารถูกแหล่งใหญ่เพื่อป้อนให้กับแรงงานที่มีฝีมือ (skilled labor) ซึ่งได้กำลังเกิดขึ้นในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังเป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้าให้กับการพัฒนาอุตสาหกรรมรอบๆกรุงเทพฯ ไช่ฉงอัน แม้แต่ฮานอยได้ การใช้แม่น้ำโขงให้เป็นประโยชน์เป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นต่อการในอนาคตยิ่งกว่าการดำเนินการใดๆทั้งสิ้น¹⁴

นอกจากนี้เป้าหมายของสหรัฐฯในการต้องการให้ก่อตั้ง ADB นั้นเห็นได้อย่างชัดเจนในช่วงสงครามเวียดนาม ที่สหรัฐฯต้องการให้งบประมาณสนับสนุนเศรษฐกิจของประเทศต่างๆในเอเชียเพื่อให้สามารถพัฒนาเศรษฐกิจและพึ่งตนเองได้ โดยมีเบื้องหลังคือเพื่อต้องการให้ไม่ไปเกี่ยวข้องกับคอมมิวนิสต์¹⁵

ADB จึงถือกำเนิดขึ้นผ่านแรงสนับสนุนของสหรัฐฯดังที่ได้กล่าวมา อีกทั้งยังเห็นได้ว่าสหรัฐฯได้มีส่วนวางให้ญี่ปุ่นเป็นตัวหลักสำคัญในการดูแลโครงการ โดย แบลค ได้เข้าไปมีส่วนในการเลือกให้ ทาเคชิ วาตานาเบะ (Takeshi Watanabe) จากญี่ปุ่น เป็นประธานของ ADB คนแรก โดย แบลค เห็นว่า วาตานาเบะ เป็นผู้มีความสำคัญต่อความสำเร็จของญี่ปุ่นในตลาดทุนโลก¹⁶ และให้ญี่ปุ่นเป็นตัวแทนสหรัฐฯในภูมิภาคแทนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่อมาโดยวางให้ประธาน

¹³ ได้แก่ การประชุมการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรัฐมนตรีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาเซียน คณะกรรมการประสานงานของกลุ่มเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านขนส่งและคมนาคมสภารัฐมนตรีศึกษาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้ง คณะกรรมการกลุ่มแม่น้ำโขง --- วิระดา สมสวัสดิ์, “โครงการกลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมในเอเชียอาคเนย์,” หน้า 177-178.

¹⁴ เรื่องเดียวกัน.

¹⁵ Nitish Dutt, “The US and the Asian Development Bank: Origins, Structure and Lending Operations,” p.245.

¹⁶ Ibid., p.243.

ของ ADB เป็นคนญี่ปุ่นเสมอมา จากการที่ประธาน ADB เป็นชาวญี่ปุ่นเสมอมา ยิ่งสนับสนุนข้อเสนอที่ว่า สหรัฐฯ ต้องการให้ญี่ปุ่นเข้ามาดูแลเพื่อเป็นตำแหน่งในการเมืองระหว่างประเทศและให้ญี่ปุ่นเข้าไปเป็นประเทศที่มีส่วนในการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแล้ว

ADB ได้ออกโครงการที่เกี่ยวข้องกับภูมิภาคแม่น้ำโขงที่สำคัญ คือ โครงการ GMS เพื่อสนับสนุนการพัฒนาผ่านการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นภายใน GMS

หากพิจารณาการเกิดขึ้นของ ADB แล้วก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ADB ในฐานะหน่วยงานระหว่างประเทศที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในเอเชียนั้นมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของสหรัฐฯ เพราะโครงสร้างระดับโลกได้เข้ามาสัมพันธ์กับบทบาทของรัฐต่างๆในเอเชีย จนเกิดเป็นแรงที่ผลักดันให้เกิด ADB ขึ้นมา เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์ควบคู่กันไปจะพบว่า เมื่อมีการก่อตั้ง ADB แล้ว ในช่วงระยะเวลาที่เกิดควบคู่กันไป คือ สงครามเวียดนาม และสงครามเกาหลี ที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

อาจสรุปถึงบทบาทของสหรัฐฯ ที่มีต่อการก่อตั้ง ADB ได้ว่าสหรัฐฯ ให้ ADB เป็นเครื่องมือในการให้กู้ยืมแก่รัฐต่างๆในเอเชียเพื่อให้รัฐต่างๆนำไปสร้างสาธารณูปโภค เป็นอุปทานในการพัฒนาอาคารให้ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกู้ยืมเพื่อพัฒนาอีกต่อ ทั้งนี้เพื่อช่วยสนับสนุนให้นักลงทุนจากต่างประเทศโดยเฉพาะจากสหรัฐฯ และญี่ปุ่นสามารถเข้าไปลงทุนได้โดยสะดวก¹⁷ หรืออาจกล่าวได้ว่าเมื่อสหรัฐฯ เห็นว่าอินโดจีนจะเป็นแหล่งผลิตอาหารราคาถูกเพื่อป้อนให้กับโลก อีกทั้งเพื่อสนับสนุนบทบาทของญี่ปุ่นในภูมิภาคส่งผลให้โครงการ ADB จึงเกิดขึ้น อีกทั้งญี่ปุ่นเองตระหนักดีว่า ADB จะช่วยให้ระบบเศรษฐกิจของแต่ละรัฐในภูมิภาคแม่น้ำโขงที่ยังแตกต่างกันอยู่ จนกลายเป็นอุปสรรคในการเข้าไปลงทุนนั้นหายไป เพราะบทบาทของ ADB จะเข้าไปช่วยเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของรัฐต่างๆ เป้าหมายหรือผลประโยชน์ของสหรัฐฯ และญี่ปุ่นจึงสอดคล้องกัน ที่ทั้งสองมีเป้าหมายในการเข้ามาหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากพื้นที่

โดยในปี ค.ศ.1968 แบลค ได้ออกหนังสือเรื่อง “To Tame a River” โดยชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนล่างนั้นมีศักยภาพที่จะเป็นพื้นที่ที่จะสร้างเขื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า โดยเขื่อนที่สหรัฐฯ มุ่งให้ความสำคัญเป็นพิเศษ คือ เขื่อนผามอง (Pa Mong Dam) โดยกล่าวว่าเขื่อนผามองนั้นจะผลิตกระแสไฟฟ้าได้มากกว่าลุ่มแม่น้ำมิซซิวรี (Missouri River Basin) ในสหรัฐฯ เสียอีก¹⁸ ใน

¹⁷ Nitish Dutt, “The United State and the Asian Development Bank,” p.83.

¹⁸ Eugene Black, To Tame a River (Bangkok: USAID; U.S. Department of Interior/Bureau of Reclamation, 1968), p.2.

โครงการดังกล่าวนี้เอง จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับเป้าหมายทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่พยายามให้พื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนล่างนั้นมีความเหมาะสมกับการเข้ามาทำงานของทุนนิยม กล่าวคือ เพื่อให้ทุนนิยมสามารถเข้ามาทำงานและแสวงหาผลประโยชน์จากพื้นที่ที่ได้โดยสะดวกนั้น หนึ่งในปัจจัยสำคัญ คือ พลังงานราคาถูก โดยจะเห็นได้ว่าเขื่อนผามองนี้เองสอดคล้องกับผลประโยชน์ดังกล่าว ดังที่ แบลค กล่าวไว้ว่า เมื่อเขื่อนผามองสามารถผลิตพลังงานราคาถูกได้ (low-cost energy) ก็จะเป็นแรงดึงดูดสำคัญต่อการลงทุนภาคเอกชนในเรื่องโรงงาน เหมืองแร่ และการเกษตร¹⁹

นอกจากนี้ยังมีความพยายามของสหรัฐฯ ในการสนับสนุนการก่อตั้ง ซึ่งทั้งสองความร่วมมือนับว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของการสร้างความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะนอกจากจะเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีความแตกต่างกันให้ร่วมมือกันจนสร้างสภาพที่ทุนสามารถเข้าไปทำงานได้อย่างสะดวกแล้ว ยังเป็นการวางตำแหน่งทางการเมืองให้ญี่ปุ่นที่ไม่มีบทบาททางการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่สอง²⁰ ให้กลับมามีตำแหน่งอีกครั้งหนึ่ง โดยหลักฐานที่เน้นย้ำเป้าหมายของสหรัฐฯ ในการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดดังที่ปรากฏในหนังสือของ แบลค ที่ว่า

ข้อความข้างต้นในประเด็นเรื่องการเข้าไปช่วยการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ แบลค ในการสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาคอย่างอาเซียนที่ว่า

“ภูมิภาคนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นสิ่งสำคัญต่อสหรัฐฯ เพราะมันสะท้อนผลประโยชน์แห่งชาติที่แท้จริงของสหรัฐฯ และเพราะมันสะท้อนว่าผลประโยชน์ของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นสามารถเกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับผลประโยชน์ของสหรัฐฯ”²¹

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของสหรัฐฯ ที่มีต่อภูมิภาคแม่น้ำโขงนั้น คือ เป้าหมายในการจัดการทรัพยากรน้ำให้เหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าวเพื่อนำไปป้อนให้กับระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นเพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าไปบริหารจัดการพื้นที่ดังกล่าว สหรัฐฯ จึงต้องใช้ข้ออ้างเรื่องคอมมิวนิสต์ในการเข้าไปสร้างความร่วมมือ และเสนอให้มีการสร้างความร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อให้สหรัฐฯ สามารถเข้าไปสร้างเงื่อนไขที่เอื้อให้ระบบทุนนิยมสามารถ

¹⁹ Ibid., p.2.

²⁰ Ibid., pp.67-91, 96-105.

²¹ Ibid., p.28.

ทำงานได้ นั่นก็คือสภาพการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย มีระบบเศรษฐกิจแบบเสรี และมีเสถียรภาพ โดยให้ญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญในการเป็น

อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าความร่วมมือดังกล่าวนี้เป็นเพียงการจัดการลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Lower Basin) เท่านั้น กล่าวคือ ครอบคลุมแค่ ไทย ลาว เวียดนามใต้ และกัมพูชา ไม่ได้ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดของประเทศที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำโขง ซึ่งรวมไปถึง พม่า เวียดนามตอนเหนือ และจีนตอนใต้ สาเหตุเพราะยังมีปัญหาความไม่สงบในอินโดจีนอยู่ จนกระทั่งสงครามในอินโดจีนสิ้นสุดลง แผนการในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงจึงได้เกิดขึ้นใหม่รูปแบบโครงการ GMS ในปี ค.ศ. 1992 เพราะสถานการณ์ทางการเมืองในภูมิภาคสงบลงและมากพอที่จะเอื้อให้เกิดความร่วมมือระหว่าง จีน พม่า ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชาได้แล้ว

หากจะกล่าวโดยสรุป สิ่งที่เกิดขึ้นกับลุ่มแม่น้ำโขงก็คือ ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ที่อยู่ภายใต้อาณาจักรของประชาคมมหาอำนาจเช่นสหรัฐฯ ที่มองว่าการพัฒนาพื้นที่นี้จะช่วยส่งเสริมให้เกิดผลดีแก่สหรัฐฯ ในแง่ที่จะเป็นการเตรียมเปิดตลาดให้กับสหรัฐฯ หลังสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง นอกจากนี้ ยังเป็นการเตรียมพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการเพาะปลูกข้าว ซึ่งเป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญกับสังคมและเศรษฐกิจญี่ปุ่น เพราะสหรัฐฯ ตั้งเป้าหมายให้การพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของสหรัฐฯ

ญี่ปุ่นเองก็มีเป้าหมายที่สำคัญซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากมุมมองของกระทรวงเกษตรที่มองว่าการพัฒนาทรัพยากรข้าวในลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นมีความสำคัญ เพราะทรัพยากรข้าวราคาถูกลงและมีปริมาณที่มากเพียงพอที่มีความสำคัญที่จะช่วยให้ระบบสังคมของญี่ปุ่นสามารถพัฒนาไปได้

ความพยายามในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างจึงเป็นโครงการที่เกิดขึ้นไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของประเทศมหาอำนาจที่ต้องการเข้ามาช่วยเหลือเพื่อลดน้ำท่วมหรือช่วยเหลือทางด้านเกษตรอย่างจริงจังดังที่เป็นที่เข้าใจกัน หากแต่สิ่งที่เห็นคือความพยายามในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นกลับเป็นโครงการที่มีเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองอยู่เบื้องหลัง

การทำความเข้าใจโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นจึงต้องเข้าใจว่าโครงการดังกล่าวเกิดขึ้นในโครงสร้างบริบททางเศรษฐกิจของโลกที่มีความเชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างได้กลายเป็นพื้นที่ที่มีหน้าที่ในการช่วยเหลือ ประคับประคองระบบเศรษฐกิจของทั้งสหรัฐฯ และญี่ปุ่น อีกทั้งมีเป้าหมายทางการเมืองเช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามเพราะปัจจัยทางการเมืองของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นยังมีความแตกต่างกันในเรื่องระบอบการปกครองอยู่ การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงในขณะนั้นจึงไม่ได้ครอบคลุมประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมด แต่เมื่อสงครามอินโดจีนสิ้นสุดลง สภาพวะที่เอื้ออำนวยให้เกิดความร่วมมือทางการเมืองและเศรษฐกิจได้นั้น ก็เป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้ความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นขยายตัวออกไปกลายเป็นการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมด หรือการเกิดขึ้นของโครงการ GMS นั่นเอง

ในแง่นี้ การทำความเข้าใจการเกิดขึ้นของโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง จึงต้องอาศัยการวิเคราะห์บริบทโครงสร้างโลก และเป้าหมายของประเทศมหาอำนาจเพื่อให้เข้าใจว่า ในโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น ปัจจัยใดเป็นปัจจัยที่เร่งหรือสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงขึ้น ซึ่งในแง่นี้ก็คื การที่สหรัฐฯได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจในการเมืองและเศรษฐกิจของโลกได้มีเป้าหมายที่จะสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคีเพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนา สนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาคต่างๆ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ การเปิดตลาด เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯเอง ในขณะที่เมื่อวิเคราะห์ถึงระดับภูมิภาคแล้วจะพบว่า บทบาทของสหรัฐฯที่มีต่อญี่ปุ่นในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามและต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของสหรัฐฯ และต่อมาเกิด Dollar Gap ขึ้น การเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สหรัฐฯมีต่อญี่ปุ่นจากการลงโทษทางการเมืองเป็นการให้ความช่วยเหลือเพื่อฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นแทน โดยมีเป้าหมายให้ญี่ปุ่นกลายเป็นตลาดรับซื้อสินค้าจากสหรัฐฯ อีกทั้งให้ญี่ปุ่นเป็นตัวแทนของระบบทุนนิยมในเอเชียนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯและญี่ปุ่น อันเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการทำความเข้าใจการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น จนนำไปสู่การเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทที่ 4

กำเนิดและการทำงานของโครงการ GMS

ในบทที่ผ่านมาได้กล่าวไปถึงความเป็นมาของโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดกำเนิดของความพยายามในการจัดการลุ่มแม่น้ำโขงให้มีความเหมาะสมกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ในบทนี้จะกล่าวถึงเป้าหมายของโครงการ GMS ที่ถือกำเนิดขึ้นในปี ค.ศ.1992 อันเป็นต่อเนื่องหลังความวุ่นวายในบริเวณอินโดจีนสิ้นสุดลง โดยบทนี้มีเป้าหมายที่จะศึกษาเป้าหมายหลักของโครงการ GMS โดยชี้ให้เห็นว่าโครงการ GMS นั้นมีเป้าหมายหลักในการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะการเร่งรัดการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจในลุ่มแม่น้ำโขงเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานเชิงกายภาพ (Hard Infrastructure) ในขณะที่ก็มีการพัฒนาระเบียบกฎเกณฑ์การขนส่งผ่านแดนเพื่อลดเวลาในการขนส่ง หรือเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาโครงสร้างด้านระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ (Soft Infrastructure) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาแบบกายภาพ

บริบทระดับภูมิภาค

ประเด็นที่สำคัญประเด็นหนึ่งที่วิทยานิพนธ์นี้ต้องการนำเสนอ คือ การเสนอว่าการก่อตั้ง ADB ในปี ค.ศ.1966 และการก่อตั้งอาเซียนในปี ค.ศ.1967 นั้นมีความเกี่ยวข้องกันในฐานะที่ทั้งสององค์กรนั้นถูกผลักดันให้ก่อตั้งขึ้นเพื่อมีเป้าหมายในการสร้างตลาดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นมีบทบาทสำคัญ การทำความเข้าใจว่าการก่อตั้งของ ADB และอาเซียนนั้นมีความเกี่ยวข้องกัน จะช่วยให้เห็นภาพกว้างของความพยายามของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นในการที่ต้องการให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดตลาดที่มีประสิทธิภาพและให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่จะเอื้อประโยชน์ต่อทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นได้ สิ่งที่ต้องทำความเข้าใจ คือ บทบาทของสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่สองว่าเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดให้เกิด ADB และอาเซียนขึ้นมา ซึ่งทั้งสองนี้ล้วนมีเป้าหมายในการทำให้เกิดการดึงเอาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง หลังจากที่สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายลงโทษญี่ปุ่นในฐานะประเทศผู้แพ้สงครามด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองและเศรษฐกิจญี่ปุ่น ต่อมา

สหรัฐอเมริกา ก็เปลี่ยนจากการลงโทษทางการเมืองไปสู่การให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ ญีปุ่น เพื่อให้ญีปุ่นเป็นตลาดรับซื้อสินค้าของสหรัฐอเมริกา (Reverse Course)

ต่อมาในช่วงต้นทศวรรษที่ 50 เป็นช่วงเวลาที่สหรัฐอเมริกาต้องเข้าไปทำสงครามในเกาหลี สหรัฐอเมริกาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสั่งซื้อสินค้ายุทธโปกรณ์จากญีปุ่นเพื่อสนับสนุนการทำ สงคราม เช่น เครื่องนุ่งห่ม ผ้าฝ้าย ผ้าห่ม รถบรรทุก รถไฟ รถขบวนเปิด รถบรรทุกน้ำมัน เครื่องบิน และเหล็ก เป็นต้น ดังนั้นการทำสงครามเกาหลีของสหรัฐอเมริกาจึงมีผลทางตรงต่อระบบของญีปุ่น ทั้งมิติทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหารของญีปุ่น เพราะส่งผลให้ญีปุ่นสามารถฟื้นตัวระบบ เศรษฐกิจของตนเองได้ด้วยความรวดเร็ว¹ ดังจะเห็นได้จากในปี ค.ศ.1949 การส่งออกของญีปุ่น นั้นมีทั้งหมดเพียง 510 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แต่พอมาใน ค.ศ.1050 และ 1951 ได้ขยายตัวเป็น 820 และ 1,355 ล้านดอลลาร์สหรัฐตามลำดับ หรือเพิ่มโดยประมาณ 2.7 เท่าตัว²

อย่างไรก็ดีการขยายตัวทางเศรษฐกิจนี้มีลักษณะที่พิเศษ คือ การขยายตัวนี้ขึ้นอยู่กับ การนโยบายของสหรัฐอเมริกา คือ การขยายตัวนี้มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของสหรัฐอเมริกา เป็น การขยายตัวแบบชั่วคราวส่งผลให้กลุ่มธุรกิจของญีปุ่นเริ่มมีความกังวลว่า หากสงคราม เกาหลีสิ้นสุดลงก็จะส่งผลให้ไม่เกิดการขยายตัวอีกต่อไป ทำให้เริ่มมีการมองหาประเทศที่จะมาซื้อ สินค้าของญีปุ่นใหม่ ในแง่นี้ ญีปุ่นได้สังเกตเห็นว่า ญีปุ่นจะให้ความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้เพื่อมีเป้าหมายให้การพัฒนาของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นการทำให้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้หันกลับมาซื้อสินค้าของญีปุ่นอีกครั้งหนึ่ง³ National Security Council ของสหรัฐอเมริกาได้บันทึกไว้ว่าการจะฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของญีปุ่นก็คือการกันมิให้คอมมิวนิสต์ เข้ามาไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ⁴

จนถึงตอนนี้จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลานี้อเอง สหรัฐอเมริกาได้มีบทบาทสำคัญในช่วยให้เกิด การพัฒนาทางเศรษฐกิจของญีปุ่น คือ การให้ความสำคัญกับการให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็น พื้นที่ที่มีจะช่วยฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจของญีปุ่น โดยต้องกันมิให้คอมมิวนิสต์เข้ามาในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้เพื่อเป็นนโยบายในระยะยาวที่จะช่วยทำให้ระบบตลาดเกิดขึ้นในเอเชีย

¹ สุวินัย ภรณวลัย, เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยโครงสร้างเศรษฐกิจญีปุ่นกับการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกหลัง สงครามโลกครั้งที่สอง (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 26.

² คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์, วิวัฒนาการทุนนิยมของญีปุ่น (กรุงเทพฯ: โครงการแปลไทย-ญีปุ่น มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2528), หน้า 308.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 311.

⁴ Ronal Bruce St John, "Japan's Movement in Indochina: Washington Initiative ... Tokyo Success," *Asian Survey* 35:7 (1995): pp.668-681 --- in Wolf Mandl (ed.). *Japan and South East Asia Vol.II: The Cold War Era 1947-1989 and Issues at the End of the Twentieth Century* (London: Routledge, 2001), p.421.

ตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะลุ่มแม่น้ำโขงที่สหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญเป็นพิเศษเพื่อให้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและตลาดให้กับญี่ปุ่น⁵

หลังสงครามเกาหลีสิ้นสุดลงในปี ค.ศ. 1953 ระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นยังเติบโตอย่างต่อเนื่องเพราะได้รับผลจากการเข้าไปบูรณะซ่อมแซมเกาหลี สินค้าที่ถูกสั่งซื้อเพื่อไปบูรณะเกาหลี ได้แก่ อะไหล่รถยนต์ ถ่านหิน ซีเมนต์ และวัสดุก่อสร้างต่างๆ อีกทั้งประชาชนในญี่ปุ่นยังมีการบริโภคที่สูงเพราะมีระดับรายได้ที่ดี นอกจากนี้บทบาทของรัฐบาลญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวยังมีการกระตุ้นให้บริษัทเอกชนของญี่ปุ่นมีการลงทุนในปริมาณมาก⁶ อย่างไรก็ตามการเจริญเติบโตดังกล่าวนำไปสู่การนำเข้าเครื่องจักร วัตถุดิบ และอุปกรณ์ต่างๆ ซึ่งส่งผลให้ญี่ปุ่นขาดดุลการค้าในช่วงกลางปี ค.ศ. 1957 ทำให้รัฐบาลของญี่ปุ่นตัดสินใจดำเนินนโยบายเงินตั้งเพื่อให้เศรษฐกิจชะลอตัวลง แต่เศรษฐกิจของญี่ปุ่นก็กลับมากระเตื้องอีกครั้งในช่วง ค.ศ. 1958 เพราะแรงกระตุ้นจากสถานะทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา

ต่อมาในช่วงทศวรรษที่ 60 สหรัฐอเมริกาได้เข้าทำสงครามเวียดนาม สงครามเวียดนามส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นอีกครั้งหนึ่ง เพราะญี่ปุ่นได้รับเงินจากการใช้จ่ายของทหารอเมริกาที่เข้าไปพักผ่อนในญี่ปุ่น อีกทั้งการส่งออกไปยังอเมริกา และเวียดนามได้ก็มีปริมาณที่มากขึ้นเช่นเดียวกัน⁷ จึงเรียกได้ว่าสงครามเวียดนามก็ได้เป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าว

ในช่วงเวลานี้เองที่ ADB และอาเซียนได้ถูกผลักดันให้ก่อตั้งขึ้น ADB ได้รับการผลักดันให้ก่อตั้งขึ้นจากความพยายามของสหรัฐอเมริกาที่ตั้งได้กล่าวไปแล้ว ในขณะที่อาเซียนที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1967 นั้นมีประเทศก่อตั้งจำนวน 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และประเทศไทย และตามมาด้วยประเทศต่างๆ นั่นก็ได้รับการสนับสนุนการก่อตั้งจากสหรัฐฯ เช่นเดียวกัน⁸ (ดูตารางที่ 4)

⁵ Thomas R. H. Havens, *Fire across the Sea: The Vietnam War and Japan, 1965-1975* (Princeton: Princeton University Press, 1987), p.vii --- cited in Ronal Bruce St John, "Japan's Movement in Indochina: Washington Initiative ... Tokyo Success". *Asian Survey* 35:7 (1995): pp.668-681 --- in Wolf Mandl (ed.). *Japan and South East Asia Vol.II: The Cold War Era 1947-1989 and Issues at the End of the Twentieth Century* (London: Routledge, 2001), p.421.

⁶ คังคักดี สันติพิทักษ์วงศ์. *วิวัฒนาการทุนนิยมของญี่ปุ่น*, หน้า 313.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 308.

⁸ บทบาทสหรัฐอเมริกาในการสนับสนุนให้มีการก่อตั้งอาเซียน ดู Allan E. Goodman, "Vietnam and ASEAN: Who Would Have Thought It Possible," *Asian Survey* 36:6 (1996): p.592.

ตารางที่ 4: ลำดับการเข้าเป็นสมาชิกอาเซียน

ปีที่เข้าร่วมเป็นสมาชิก	ประเทศ
1967	อินโดนีเซีย
	มาเลเซีย
	ฟิลิปปินส์
	สิงคโปร์
	ไทย
1984	บรูไน
1995	เวียดนาม
1997	ลาว
	พม่า
1999	กัมพูชา

การก่อตั้งอาเซียน และภายหลังที่อาเซียนได้มีการลงนามใน “สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” (Treaty of Amity and Cooperation – TAC) ในปี ค.ศ.1976 ซึ่งเป็นเกณฑ์การปฏิบัติของรัฐสมาชิกอาเซียนนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจ คือ หนึ่งปีหลังการเกิดขึ้นของ TAC นายกรัฐมนตรี ทาเคะโอะ ฟูกูดา (Takeo Fukuda) ของญี่ปุ่นได้เข้าร่วมการประชุมสุดยอดอาเซียน ณ กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ และได้กล่าวสุนทรพจน์ที่มีเนื้อหากล่าวถึงหลักแนวทางสำคัญ 3 ประการที่ญี่ปุ่นจะมีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ

1. ญี่ปุ่นจะทำลายอุปสรรคทางจิตวิทยาที่ประเทศอื่น ๆ มีต่อญี่ปุ่นซึ่งเกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองที่ประเทศต่างๆไม่ไว้วางใจญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นเชื่อมั่นว่าญี่ปุ่นจะไม่กลับมาเป็นรัฐทางการทหารอีกครั้ง
2. การสร้างความเชื่อใจระหว่างกัน (mutual confidence) และสร้างความมั่นใจ (trust) ให้เกิดขึ้นระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยนโยบายดังกล่าวจะเป็นนโยบายแบบ “ใจต่อใจ” (heart-to-heart)

3. ญี่ปุ่นกล่าวว่าญี่ปุ่นจะเป็นประเทศพันธมิตรที่เท่าเทียมกัน (an equal partner) และจะเดินทางจับมือคู่ไปกับอาเซียน กล่าวคือ ญี่ปุ่นจะไม่ใช่ประเทศที่เข้ามาควบคุมอาเซียน⁹

หลักแนวทางทั้งสามนี้ถูกเรียกรวมกันว่า “หลักการฟูกูดา” (Fukuda Doctrine) หลักการดังกล่าวนี้เป็นนโยบายสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการที่ญี่ปุ่นเริ่มที่จะดำเนินนโยบายกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเป็นทางการเป็นอิสระ ปราศจากบทบาทของสหรัฐฯ ในการเข้ามามีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น¹⁰ แต่ความสำคัญหลักของหลักการฟูกูดา คือ ความพยายามของญี่ปุ่นในการแสวงหาพันธมิตรที่จะมาซื้อสินค้าของญี่ปุ่น¹¹ เพราะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีทรัพยากรที่ญี่ปุ่นต้องการในระบบอุตสาหกรรม และการบริโภคในสังคมญี่ปุ่น (มีการประมาณการในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ว่าสินค้าที่ขายอยู่ในระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นนั้น ร้อยละ 15 นำเข้ามาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)¹²

มูลเหตุที่ญี่ปุ่นหันมาออกหลักการฟูกูดาในปี ค.ศ. 1977 เกิดจากการที่สหรัฐอเมริกาเริ่มถอนกำลังจากอินโดจีนหลังการสิ้นสุดของปัญหาความขัดแย้งในภูมิภาค ซึ่งก่อให้เกิดสูญญากาศทางการเมืองในอินโดจีน จากสูญญากาศทางการเมืองที่สหรัฐอเมริกาหายไปจากกลุ่มแม่น้ำโขงนี้เองส่งผลให้ญี่ปุ่นที่มีความพยายามในการแสวงหาบทบาทและตำแหน่งในเวทีการเมืองระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้เริ่มมีบทบาทนำในและมีความพยายามในการที่จะประสานความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากจุดนี้เองเราจึงเริ่มเห็นประเด็นสองประเด็นสำคัญ คือ การหากไปของบทบาทของสหรัฐอเมริกาในกลุ่มแม่น้ำโขง และบทบาทของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างชัดเจน ในฐานะที่ญี่ปุ่นเริ่มดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ต้องการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในปี ค.ศ. 1979 ญี่ปุ่นได้เริ่มเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับอาเซียนอย่างเป็นทางการ โดยได้เริ่มมีการประชุม Japan-ASEAN Foreign Minister's Meeting เป็นครั้งแรก โดยมีเป้าหมายที่จะสร้าง

⁹ William W. Haddad, “Japan, The Fukuda Doctrine, and ASEAN,” *Contemporary Southeast Asia* 2:1 (1980): pp.10-29 --- in Wolf Mandl (ed.), *Japan and South East Asia Vol.II: The Cold War Era 1947-1989 and Issues at the End of the Twentieth Century* (London: Routledge, 2001), p.127.

¹⁰ Sueo Sudo, *The International Relations of Japan and South East Asia: Forging a New Regionalism* (London: Routledge, 2002), p.5.

¹¹ William W. Haddad, “Japan, The Fukuda Doctrine, and ASEAN,” *Contemporary Southeast Asia* 2:1 (1980): pp.10-29 --- in Wolf Mandl (ed.), *Japan and South East Asia Vol.II: The Cold War Era 1947-1989 and Issues at the End of the Twentieth Century* (London: Routledge, 2001), p.132.

¹² Ibid.

เสถียรภาพให้เกิดขึ้นภายในภูมิภาค และสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การประชุมนี้เองถือว่าการแสดงบทบาทของญี่ปุ่นในการเข้ามามีความสัมพันธ์กับอาเซียนอย่างเป็นทางการเพื่อที่จะแสดงบทบาทของตนเองกับอาเซียน และเข้ามาแสวงหาพันธมิตรทางเศรษฐกิจและการเมือง

ในช่วงเวลาเดียวกัน ระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงเวลาดังกล่าวเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่เป็นช่วงระยะเวลาที่เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม ญี่ปุ่นมีบัญชีเดินสะพัดเกินดุลจำนวนมาก จนในที่สุดปี ค.ศ.1980 สหรัฐอเมริกาจึงได้เริ่มบังคับให้ญี่ปุ่นลดส่วนขาดดุลการค้าระหว่างประเทศทั้งสองอย่างจริงจัง¹³ เพราะสหรัฐอเมริกาเองเห็นว่าสาเหตุที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นเจริญเติบโตอย่างมากในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นเพราะญี่ปุ่นเป็น “ผู้โดยสารที่ขอบตี่ตัวฟรี” (Free Rider) ที่แสวงหาผลประโยชน์ทางการค้าที่มีเสถียรภาพที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้สร้างขึ้น¹⁴ ส่งผลให้ในการประชุมของ G-5 ในปี ค.ศ.1985 ได้ก่อให้เกิด “ข้อตกลงพลาซา” (Plaza Accord) โดยกำหนดให้ค่าเงินเยนของญี่ปุ่นสูงขึ้นร้อยละ 89 เมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์สหรัฐ¹⁵ จากข้อตกลงพลาซาส่งผลให้ญี่ปุ่นมีต้นทุนในการผลิตสินค้ามากขึ้น เพราะค่าเงินเยนมูลค่าสูงขึ้น ญี่ปุ่นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาทางลดต้นทุนการผลิตของตนเองโดยการย้ายฐานการผลิตไปยังประเทศที่มีค่าแรงถูกกว่า ซึ่งได้แก่ ประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะเดียวกันรัฐบาลญี่ปุ่นเองก็ได้มีส่วนในการส่งเสริมการให้บริษัทเอกชนของญี่ปุ่นย้ายฐานการผลิตโดยให้กู้ดอกเบี้ยราคาถูกลงเพื่อไปลงทุน ณ ต่างประเทศเช่นเดียวกัน¹⁶ การย้ายฐานการผลิตของญี่ปุ่นซึ่งเริ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 1985 นั้นเริ่มส่งผลให้ในปี ค.ศ.1987 มีการเข้ามาลงทุนของบริษัทญี่ปุ่นในอาเซียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง¹⁷

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, ระเบียบเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ กับสงครามการค้า, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2543), หน้า 157-158.

¹⁴ Ezra F Vogel, “Pax Nipponica,” Foreign Affairs (Spring, 1986), p.755.

¹⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม, 2546), หน้า 189.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 195.

¹⁷ Richard Stubbs, “US-Japanese Trade Relations: The ASEAN Dimension,” The Pacific Review 5:1 (1992): pp.60-67 --- in Wolf Mandl (ed.), Japan and South East Asia Vol.II: The Cold War Era 1947-1989 and Issues at the End of the Twentieth Century (London: Routledge, 2001), p.229.

ในปี ค.ศ.1986 สถานการณ์ในเวียดนามได้เป็นปัจจัยสนับสนุนด้านเศรษฐกิจในกลุ่มแม่น้ำโขงมากขึ้นจากการใช้นโยบาย Doi Moi ของเวียดนาม¹⁸ และการริเริ่มนโยบายแปลงสนามรบเป็นสนามการค้าของประเทศไทยในปี ค.ศ.1988 ได้สร้างบรรยากาศที่ดีในการลงทุนในภูมิภาค โดยการเริ่มนโยบายแปลงสนามรบเป็นสนามการค้านั้นได้รับการสนับสนุนจากญี่ปุ่นเพราะญี่ปุ่นมองว่าจะช่วยให้เกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเปิดบรรยากาศการลงทุนในกลุ่มแม่น้ำโขงมากขึ้น¹⁹ จวบจนกระทั่งการลงนามในสนธิสัญญาปารีสในปี ค.ศ.1991 ต่อประเด็นปัญหาความขัดแย้งในกัมพูชาได้ส่งผลให้เกิดบรรยากาศในการลงทุนในกลุ่มแม่น้ำโขงมากขึ้น เพราะความแตกต่างทางการเมืองที่แต่ละประเทศเคยมีนั้นได้หายไป ซึ่งตามมาด้วยการเข้ามาเป็นสมาชิกของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มแม่น้ำโขง คือ เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชาตามลำดับ

การเข้าเป็นสมาชิกในอาเซียนนี้เอง เกิดจากการที่ประเทศอาเซียนใหม่ได้มีสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจที่พร้อมที่จะเปิดรับและนำตนเองเข้าไปสู่ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด ซึ่งจะไปรวมกับประเทศอาเซียนที่ก่อตั้ง การเข้ารวมกันระหว่างอาเซียนเก่าและอาเซียนใหม่มีโครงการ GMS เป็น “เครื่องมือ” ที่เข้ามาช่วยประสานระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน เพราะประเทศอาเซียนใหม่นั้นเป็นประเทศที่ยังมีระบบการเมืองที่แตกต่างกับประเทศอาเซียนเก่า อีกทั้งประเทศอาเซียนเก่าก็ยังคงมีความแตกต่างกับอาเซียนเก่าอย่างมาก ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างเครื่องมือหรือองค์การที่จะเข้ามาประสานให้เกิดการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจของประเทศอาเซียนใหม่ให้สอดคล้องและเข้ากันได้กับประเทศอาเซียนใหม่

ในปี ค.ศ.1992 อาเซียนได้แสดงความพยายามในการดึงเอาญี่ปุ่นเข้ามาในระบบเศรษฐกิจของอาเซียน โดยการประชุมสุดยอดอาเซียน ณ สิงคโปร์ อาเซียนได้ประกาศประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ประเทศอาเซียนจะร่วมมือกันวางแผนด้านการเมืองและความร่วมมือทางเศรษฐกิจเพื่อสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค
2. จะร่วมมือกันแสวงหาการป้องกันผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อที่จะรับมือกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆทั่วโลก

¹⁸ ดู Guy Faure and Kaurent Schwab, *Japan-Vietnam: A Relation Under Influences* (Singapore: National University of Singapore, 2008).

¹⁹ Tadashi Ikeda, *The Road to Peace in Cambodia: Japan's Role and Involvement* (Tokyo: The Japan Times, 1998), p.31-32.

3. จะร่วมมือกันแสวงหาความร่วมมือใหม่ๆที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง
4. ร่วมสร้างความร่วมมือกับประเทศอินโดจีน²⁰

จากผลการประชุมดังกล่าว จะเห็นได้ว่าญี่ปุ่นเริ่มให้ความสนใจกับการสร้างความร่วมมือกับประเทศในอินโดจีน เพราะต้องการผนวกเอาตลาดของประเทศลาว เวียดนาม และกัมพูชาเข้ามาสู่ระบบเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนเดิม

ถึงตอนนี้เราจะเห็นได้ว่าการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจและนโยบายต่างประเทศญี่ปุ่นหลังสงครามโลกครั้งที่สองนั้น มีสองประเด็น คือ การย้ายฐานการผลิตเพราะโครงสร้างเศรษฐกิจโลกได้ก่อให้เกิดโครงสร้างที่บีบบังคับให้ญี่ปุ่นต้องแสวงหาแนวทางการผลิตที่มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำกว่า นอกจากนี้ก็เพื่อหาตำแหน่งทางการเมืองระหว่างประเทศให้กับตนเอง อีกทั้งเพื่อสร้างเกียรติภูมิให้กับญี่ปุ่นหลังจากที่ญี่ปุ่นตกเป็นประเทศผู้พ่ายแพ้สงครามและตกอยู่ในสภาพที่ถูกมองว่าเป็นประเทศที่สร้างความลำบากให้กับประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ดังนั้น การแสวงหาบทบาทและตำแหน่งที่ดีในเวทีการเมืองระหว่างประเทศหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สองจึงเป็นสิ่งจำเป็น

โดยภาพรวมเรายังเห็นได้ว่าการเมืองโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองได้เกิดความพยายามของทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นในการเข้ามาใช้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความมั่นคง สหรัฐอเมริกาเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพราะต้องการป้องกันลัทธิคอมมิวนิสต์ และเพื่อจัดการให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความเหมาะสมกับการเป็นฐานทรัพยากรธรรมชาติป้อนให้กับกระบวนการผลิตในอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นก็ได้แสวงหาตำแหน่งให้กับตนเองในเวทีการเมืองระหว่างประเทศและด้วยสถานการณ์ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาที่ญี่ปุ่นได้ดูแลมากกว่าสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้สหรัฐอเมริกามีบีบให้ญี่ปุ่นลดค่าเงิน ซึ่งส่งผลให้ระบบการผลิตของญี่ปุ่นจำเป็นต้องหาสถานที่ที่จะผลิตสินค้าได้ในราคาที่ถูกลง จึงนำมาสู่การเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หากจะกล่าวสรุปส่วนที่ได้กล่าวมาถึงแนวคิดของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อลุ่มแม่น้ำโขง และเศรษฐกิจการเมืองภายในญี่ปุ่นแล้ว ในส่วนที่ผ่านมานั้นได้นำเสนอเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลังสงครามโลกครั้งที่สอง

²⁰ Suelo Sudo. *The International Relations of Japan and South East Asia: Forging a New Regionalism*.

เราจะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่ ทาคาชิ ชิราอิชิ (Takashi Shiraiishi, 1989) เรียกว่าเป็น “ความสัมพันธ์แบบโครงสร้างสามเหลี่ยม” (Triangular Structure) ที่ญี่ปุ่นจะส่งสินค้าออกไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อให้ได้ดอลลาร์สหรัฐไปซื้อสินค้าจากสหรัฐอเมริกา ในขณะที่สหรัฐอเมริกาก็จะนำเข้าวัตถุดิบจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะที่ให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ (International Aid) เพื่อให้การทำธุรกิจระหว่างสามเหลี่ยมนั้นเป็นไปได้โดยสะดวก²¹ กล่าวคือ โครงสร้างความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิด ADB และโครงการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงในระยะต่อมานั้นเกิดขึ้นจากโครงสร้างความสัมพันธ์ที่สหรัฐอเมริกามีต่อญี่ปุ่นและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่ในพื้นฐานว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นพื้นที่ที่เอื้อประโยชน์ต่อทั้งสหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่นทั้งในมิติการเมืองและมิติทางเศรษฐกิจ

นอกจากนี้เราอาจกล่าวได้ว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกันเองนั้น โดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะคุณลักษณะของรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับเอกราช หรือมีผู้นำที่เข้มแข็งจนสามารถนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งได้ หากแต่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ที่เกิดเป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่มีเหตุผลของระบบทุนนิยมที่สหรัฐอเมริกาคือเป็นศูนย์กลางดูแลอยู่นั้นเป็นแรงผลักดันระบบทุนนิยมระดับโลกนั้นจึงเป็นคำอธิบายความสัมพันธ์หรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงดังกล่าว

ADB เองในฐานะที่เป็นผลผลิตของสหรัฐอเมริกาก็เป็นส่วนหนึ่งของผลลัพธ์ของความสัมพันธที่สหรัฐอเมริกามีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และญี่ปุ่น ADB กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งในการดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาและเป็นเครื่องมือของญี่ปุ่นในเวลาเดียวกัน สหรัฐอเมริกาใช้ ADB เป็นเครื่องมือในการเป็นตัวช่วยในการเข้าไปร่วมพัฒนาพื้นที่ต่างๆเพื่อให้เกิด “การพัฒนา” ในขณะที่ญี่ปุ่นเองใช้ ADB ในการเป็นเครื่องมือในการหาตำแหน่งแห่งที่ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

²¹ Takashi Shiraiishi, *Japan's Trade Policies: 1945 to the Present Day* (London: Athlone, 1989) cited in Alvin Y So and Stepph W.K.Chiu, *East Asia and the World Economy* (Thousand Oaks: SAGE, 1995), p.166.

โครงการ GMS ภายใต้ ADB

โครงการ GMS ก่อตั้งภายใต้ ADB ในปี ค.ศ. 1992 โดย ADB มีบทบาท คือ เป็นผู้ให้ทุนสนับสนุน (Financer) เป็นเลขานุการและผู้ประสานงานโครงการ (Secretariat and Coordinator) และให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและการให้คำแนะนำ²² ประเทศสมาชิกของโครงการลุ่มแม่น้ำโขงประกอบไปด้วย พม่า ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และมณฑลทางตอนใต้ของจีน คือ มณฑลยูนนานที่เข้าร่วมโครงการ GMS ตั้งแต่แรก และมณฑลกว่างสีที่เริ่มเข้าเป็นสมาชิกโครงการในปี ค.ศ. 2005

ประเด็นหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจ คือ สาเหตุที่มณฑลยูนนานและมณฑลกว่างสีเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการ GMS เพราะจีนในฐานะประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างสูง และเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ GMS โดยให้เข้าร่วมเพียง 2 มณฑลนั้น อะไรเป็นมูลเหตุให้จีนตัดสินใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าว

เอกสารชิ้นแรกจากทางการรัฐบายของจีนที่สามารถให้คำอธิบายเป้าหมายของจีนในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ GMS ได้ คือ Country's Report on China's Participation in Greater Mekong Subregion Cooperation 2008²³ ซึ่งจัดทำโดย The National Development and Reform Commission ภายใต้ความร่วมมือของกระทรวงการต่างประเทศและกระทรวงการคลัง

เป้าหมายของรัฐบาลกลางของจีนในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของโครงการ GMS นั้น จีนใช้คำว่า “ประเทศจีน” เป็นสมาชิกโครงการ GMS และระบุว่ายูนนานและกว่างสีเป็นสมาชิกโดยตรงของโครงการ GMS โดยเน้นว่ามณฑลทั้งสองมณฑลนั้นจำเป็นต้องเข้าเป็นสมาชิกของโครงการ GMS เพราะต้องเปิดรับการพัฒนา²⁴

มณฑลยูนนานเป็นมณฑลที่มีขนาดทางเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 7 ของจีน²⁵ ในมิติทางภูมิศาสตร์นั้นมณฑลยูนนานมีเส้นเขตแดนติดต่อกับพม่าและลาวเป็นระยะทางยาว มณฑลยูนนานเป็นพื้นที่ที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล ในขณะที่เดียวกันการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ

²² Asian Development Bank, *ADB's Role in Regional Cooperation* [Online], 21 September 2010. Available from <http://www.adb.org/GMS/Program/adbs-role.asp>.

²³ Tim Summers, “China and the Mekong Region”. *China Perspectives* 3 (2008), p.72.

²⁴ Ibid.

²⁵ Sandra Poncet, “Economic Integration of Yunnan with the Greater Mekong Subregion,” *Asian Economic Journal* 20:3 (2006), p.303.

จีนที่ในช่วงทศวรรษที่ 90 จีนได้เริ่มดำเนินนโยบายการเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้น รัฐบาลของมณฑลได้เน้นการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบเน้นการส่งออก (export-oriented economic strategy) โดยเริ่มพัฒนาการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้แก่พม่า ลาว และเวียดนาม นอกจากนี้ได้เริ่มเปิดการค้ากับประเทศไทย

ในขณะที่มณฑลกวางสีแม้จะไม่ได้มีอาณาเขตติดกับแม่น้ำโขง แต่ในทางภูมิศาสตร์และมณฑลกวางสีก็มีความเกี่ยวข้องกับลุ่มแม่น้ำโขง ดังเช่นที่ ADB ระบุไว้ในเว็บไซต์ว่ามณฑลยูนนานและมณฑลกวางสีนั้นเป็นพื้นที่ทางตอนเหนือที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการ GMS ได้เพื่อเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน²⁶ อย่างไรก็ตามข้อมูลที่เปิดเผยของมณฑลกวางสีในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ GMS นั้นยังมีอยู่อย่างจำกัด²⁷ ดังนั้น ประเด็นการเข้าเป็นสมาชิกของมณฑลกวางสีจึงเปิดรอให้ได้รับการศึกษาโดยละเอียดต่อไปในอนาคต เพราะเอกสารของจีนนั้นมุ่งเน้นอธิบายไปว่า ยูนนานนั้นเป็นมณฑลที่สำคัญ (main province) สำหรับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกโครงการ GMS ทิม ซัมเมอร์ส (Tim Summers) จึงตั้งข้อถกเถียงไว้ว่า มณฑลกวางสีจึงเป็นเพียง “ขอบ” ของมณฑลยูนนานในการเข้าร่วมโครงการ GMS²⁸

เมื่อโครงการ GMS ถูกก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1992 ผู้นำจีนได้แสดงความคิดเห็นและจุดยืนที่มีต่อโครงการ GMS ว่าจีนสนับสนุนโครงการดังกล่าว และยินดีที่จะช่วยสร้างความสัมพันธ์กับประเทศอื่นๆในโครงการ GMS เพื่อแสวงหาแนวทางการพัฒนาร่วมกัน²⁹

ในปี ค.ศ.1993 ซึ่งเป็นปีหลังการก่อตั้งโครงการ GMS เพียงหนึ่งปีเท่านั้น นาย Qiao Shi ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นประธานของคณะกรรมการสภาประชาชนของจีนได้มาเยือนประเทศไทย กล่าวว่าประเทศจีนมีความกังวลต่อการพัฒนาและการใช้แม่น้ำโขง ซึ่งจีนเองนั้นก็ต้องการสนับสนุนการพัฒนาและความร่วมมือต่างๆที่จะเกิดขึ้นมาจัดการลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมาก³⁰

จากผลประโยชน์ที่จีนเล็งเห็นดังกล่าวส่งผลให้จีนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในโครงการ GMS ด้วยการก่อตั้ง National Coordinating Group for a Pre-Feasibility Study on Development of the Lancang-Mekong Reiver Subregion ในปี ค.ศ.1994 กลุ่มที่เกิดขึ้นนี้เป็นกลุ่มที่มีร่วมมือกับ The State Development and Reform Commission ของกระทรวงการคลัง

²⁶ Tim Summers, “China and the Mekong Region”, p.74.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibid.

²⁹ Zhu Zhenming, “Mekong Development and China’s (Yunnan) Participation in the Greater Mekong Subregion Cooperation,” *Ritsumeikan International Affairs* 8:1 (2010), p.4.

³⁰ Ibid.

และ The State Science and Technology Commission กลุ่มดังกล่าวได้เริ่มการประชุมอย่างต่อเนื่องเพื่อแสวงหาแนวนโยบาย มาตรการ ข้อเสนอแนะที่เหมาะสม

ในปี ค.ศ.1996 นาย Jiang Chunyun รองนายกรัฐมนตรีของจีนได้เข้าร่วมการประชุม GMS Ministerial Conference ครั้งที่ 6 ณ ประเทศจีน และกล่าวว่ารัฐบาลของจีนนั้นสนับสนุนและเล็งเห็นความสำคัญของความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค ดังนั้น จึงมีความยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับความร่วมมือต่างๆในภูมิภาคที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือต่างๆบนพื้นฐานของการปรึกษาหารือที่เท่าเทียมกัน ผลประโยชน์ร่วมกัน และการพัฒนาร่วมกัน³¹

อย่างไรก็ตามนโยบายที่จีนมีต่อกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเริ่มขึ้นให้เห็นอย่างชัดเจนเมื่อจีนได้ออกนโยบาย The Western Region Development Strategy ในปี ค.ศ.2000 โดยมีเป้าหมายเพื่อที่จะลดความแตกต่างระหว่างมณฑลชายฝั่งกับมณฑลที่อยู่ตอนในของประเทศ ลดการเคลื่อนย้ายของแรงงานในประเทศ และการพัฒนาปัญหาสังคมต่างๆ นโยบายดังกล่าวครอบคลุมมณฑลดังต่อไปนี้ Xinjiang, Ningxia, Quinhai, Sichuan, Gansu, Guizhan, Shanxi, Yunnan, Guanxi Zhuang, Chongqing และ ทิเบต (Xizang) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ไปกว่าร้อยละ 56.8 ของประเทศจีน และนับเป็นจำนวนประชากรกว่าร้อยละ 23 ของประเทศจีน³² นโยบายดังกล่าวเป็นนโยบายที่ไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาแต่พื้นที่ดังที่ได้กล่าวมา หากแต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปร่วมกับโครงการ GMS ซึ่งทำให้จีนได้รับผลประโยชน์

จนถึงตอนนี้จะเห็นได้ว่าด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้น คือ มณฑลยูนนานเป็นมณฑลที่ไม่มีทางออกสู่ทะเล และทางรัฐบาลจีนเองได้เริ่มโครงการพัฒนามณฑลด้านในของจีน ส่งผลให้เกิดการผลักดันให้มณฑลยูนนานเข้ามาเป็นสมาชิกของโครงการ GMS เพราะจะทำให้จีนมีเส้นทางขนส่งสินค้าจากมณฑลยูนนานไปสู่ท่าเรือน้ำลึกทั้งในพม่า เวียดนาม และไทยได้³³ นอกจากนี้เส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกที่เกิดจากการก่อสร้างถนน การสร้างทางรถไฟ และทางน้ำนั้น จะช่วยให้ยูนนานและพื้นที่ใกล้เคียงสามารถเข้าไปสู่ระบบตลาดโลกได้³⁴

³¹ People's Daily, 21August 1996 cited in Ibid., p.5.

³² Nguyen Phung Binh. "Geopolitics and Development Cooperation in the Mekong Region," In *The Mekong Arranged & Rearranged*, Maria Serena I. Diokno and Nguyen Phung Binh (eds.). (Chiang Mai: Silkworms, 2006), p.71.

³³ Ibid.; Yomiuri Shimbun, *Japan, China, U.S. can play joint role in Mekong* [Online], 29 September 2010. Available from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20091108TDY04305.html>.

³⁴ Nguyen Phung Binh. "Geopolitics and Development Cooperation in the Mekong Region," p.71.

หากพิจารณาเป้าหมายในการเข้าร่วมโครงการ GMS โดยศึกษาจากรายงานการศึกษาซึ่งจัดทำโดย The National Development and Reform Commission ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของกระทรวงการต่างประเทศร่วมกับกระทรวงการคลังจีนแล้วนั้น รายงานดังกล่าวชี้ว่าโครงการ GMS นั้นจะช่วยให้เศรษฐกิจของจีนเข้าไปมีส่วนในระบบเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง อีกทั้งยังช่วยสร้างถนนเชื่อมระหว่างจีนตะวันตกเฉียงใต้ให้ไปสู่คาบสมุทรอินโดจีน โดยเล็งเห็นว่าการเชื่อมโยงดังกล่าวจะช่วยให้เกิดการตลาดและความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ เกิดการเคลื่อนย้ายสินค้า แรงงาน การลดความยากจน การพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากร และการสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจร่วมกัน³⁵

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่ายโยบายทางเศรษฐกิจแบบเน้นการส่งออกของจีนตอนใต้นั้นได้เป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนให้มณฑลยูนนานเข้ามาสู่ความร่วมมือในโครงการ GMS ทั้งนี้ปัจจัยที่สนับสนุนคือการที่มณฑลยูนนานนั้นไม่เป็นพื้นที่ที่ติดทะเลเป้าหมายในการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการเข้าถึงท่าเรือน้ำลึกในพม่า ไทย และเวียดนาม จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้จีนเข้ามาร่วมในโครงการ GMS

บทบาทของ ADB ที่มีต่อโครงการ GMS³⁶

ตามกฎบัตร (Charter) ของ ADB มีเป้าหมายที่จะสนับสนุนให้เกิดการร่วมมือกันภายในภูมิภาค ADB จึงมีพันธกิจที่จะสนับสนุนโครงการต่างๆ ให้บรรลุผลที่ตั้งไว้ ซึ่ง ADB มีบทบาทในโครงการ GMS ดังต่อไปนี้

1. เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางการเงิน (Financer) โดย ADB เป็นผู้ให้เงินกู้ (loan) และการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ (Technical Assistance) กับประเทศในโครงการ GMS สำหรับการนำโครงการต่างๆ ของ GMS ไปสู่การปฏิบัติ
2. เป็นเลขาธิการ (secretariat) และผู้ประสานงาน (coordinator) ของโครงการ GMS โดย ADB มีหน้าที่ประสานให้เกิดการพูดคุยระหว่างประเทศสมาชิกอย่างต่อเนื่องทั้งระดับการเมืองและระดับปฏิบัติการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ในโครงการ GMS

³⁵ Zhu Zhenming, "Mekong Development and China's (Yunnan) Participation in the Greater Mekong Subregion Cooperation," p.5.

³⁶ Asian Development Bank. "ADB's Role in Regional Cooperation," Ibid.

3. เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางเทคนิคและคำแนะนำ (technical and advisory support) ให้กับโครงการต่างๆของโครงการ GMS
4. และที่สำคัญ ADB เป็นตัวเร่ง (catalyst) และเป็น “นายหน้าที่จริงใจ” (honest broker) ที่จะช่วยนำประเทศต่างๆมาร่วมกันและช่วยให้ประเทศต่างๆหาข้อตกลงกันได้

เป้าหมายของโครงการ GMS

ต้องชี้ให้ชัดว่า โครงการทั้ง 9 โครงการของโครงการ GMS นั้น เกิดขึ้นบนพื้นฐานแนวคิดของ ADB ที่ต้องการเปลี่ยนลุ่มแม่น้ำโขงให้พัฒนาอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาแบบระบบตลาด อีกทั้งมีโครงการลดความยากจนหรือความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่อย่างไรก็ดี การลดความยากจนหรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นยังไม่ใช่โครงการที่ถูกจัดลำดับความสำคัญ (priority) ไว้ระดับต้นในช่วงเวลาดังกล่าว แนวคิดในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงให้กลายเป็นระบบตลาดนั้นสะท้อนไว้ดังต่อไปนี้

“การถือกำเนิดของโครงการ GMS นับว่ามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาในอนุภูมิภาค มันเป็นการเริ่มต้นของประเทศในภูมิภาค GMS ในการปรับเปลี่ยนไปเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่อิงตลาด การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาค จะช่วยเอื้อต่อการดึงดูดการลงทุนในด้านการคมนาคม พลังงาน การติดต่อสื่อสาร และสาธารณูปโภคต่างๆ อันจะส่งผลไปถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบและอย่างคุ้มค่า รวมถึงการนำมาซึ่งความสามารถในการแข่งขันของกลุ่มความร่วมมือในประเทศอนุภูมิภาคในเวทีระหว่างประเทศ ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจยังจะช่วยทำให้อนุภูมิภาคนี้เป็นที่สนใจของประเทศนอกภูมิภาคในการเข้ามาลงทุนและทำการค้า”³⁷

³⁷ นักศึกษาหลักสูตรการปฏิบัติการจิตวิทยาฝ่ายอำนวยการรุ่นที่ 87 คณะที่ 6. 2543. “แม่น้ำโขง: ความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงในศตวรรษหน้า”. เอกสารศึกษาเฉพาะกรณี สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการทหารสูงสุด. หน้า 8 อ้างใน เกียรติศักดิ์ อักษรวงศ์, “บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียกับ 10 ปีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 65-66.

การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็เพื่อที่ความต้องการจะเปลี่ยนให้ลุ่มแม่น้ำโขงกลายเป็นภูมิภาคที่มีนโยบายที่เป็นมิตรต่อระบบเศรษฐกิจแบบตลาด³⁸ แต่การที่จะทำให้ระบบตลาดเกิดขึ้นและทำงานได้ได้นั้นเป็นเรื่องที่ยากมาก³⁹ แต่ด้วยศักยภาพของลุ่มแม่น้ำโขงที่มีอยู่นั้นส่งผลให้ภาคธุรกิจเอกชนของต่างประเทศเล็งเห็นว่าลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมีศักยภาพที่จะพัฒนาต่อไปได้ หากแต่ต้องมีการแก้ไขอุปสรรคบางประการที่จะส่งผลให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างช้าๆ

แม้ปัจจุบันโครงการ GMS นั้นมีมิติในการพัฒนาจำนวน 9 มิติ คือ การเกษตร พลังงาน สิ่งแวดล้อม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลงทุน โทรคมนาคม การท่องเที่ยว การค้า และการขนส่ง แต่ประเด็นที่ภาคเอกชนที่เข้ามาลงทุนในลุ่มแม่น้ำโขงเล็งเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการลงทุนและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในลุ่มแม่น้ำโขงนั้น ประกอบไปด้วย⁴⁰

1. จะทำอย่างไรให้เกิดการเคลื่อนย้ายของทุนเพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านระบบสาธารณูปโภค

เนื่องจากระบบสาธารณูปโภคในภูมิภาคยังไม่ดีพอ แต่การเคลื่อนย้ายของทุนที่จะเข้ามาเพื่อพัฒนาระบบสาธารณูปภคนั้นก็ยังไม่ดีด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้นคำถามที่สำคัญคือ ทำอย่างไรที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกดังกล่าวได้

2. พัฒนาความร่วมมือข้ามพรมแดน

พยายามหาวิธีการที่จะสนับสนุนการค้าข้ามพรมแดน การลงทุนต่างๆในภูมิภาค

3. เพิ่มความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (harmonization)

ต้องแสวงหากฎระเบียบ นโยบาย ข้อบังคับ แนวทางการปฏิบัติ การนิยามต่างๆ ในภูมิภาคให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน รวมไปถึงมาตรฐานใบขับขี่ มาตรฐานการค้าให้เป็นมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับระดับภูมิภาคร่วมกัน

³⁸ United Nations, Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion (New York: United Nations, 2000), p.27.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Mal Logan, "Economic Fundamentals of the Greater Mekong Subregion and the Impact of Asian Economic Crisis on Subregional Development," Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion (New York: United Nations, 2000), pp.27-28.

4. พัฒนาศูนย์พัฒนาระบบสุขภาพ

การพัฒนาหลุ่มแม่น้ำโขงแต่เดิมนั้นมักมุ่งเน้นการพัฒนาาระบบสาธารณสุขไปทีละอย่างอย่างเดียว เช่น ถนน เขื่อน ท่าเรือ และอื่นๆ แต่ในปัจจุบันเริ่มมีการตระหนักแล้วว่า การพัฒนาาระบบสาธารณสุขไปทีละอย่างเดียวนั้นไม่อาจช่วยให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจได้ หากแต่ต้องมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปด้วย ส่งผลให้ประเด็นเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้นถูกจัดลำดับความสำคัญไว้ลำดับสูง

5. จัดการประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อม

การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะการพัฒนาจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกัน การหาสมดุลระหว่างการพัฒนา สิ่งแวดล้อม และสังคม จึงต้องได้รับการใส่ใจมากยิ่งขึ้น

6. กระตุ้นการลงทุนของภาคเอกชน

ต้องมีการสร้างสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่จะเอื้อ หรือกระตุ้นให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชน

จากมุมมองในการพัฒนาหลุ่มแม่น้ำโขงดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า ภาคเอกชนนั้นมองหลุ่มแม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ที่ยังไม่ได้รับการถูกนำออกมาใช้ ซึ่งนับได้ว่ามีศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ⁴¹ อีกทั้งภูมิภาคนี้ยังมีศักยภาพที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจจนกลายเป็นศูนย์กลางของเอเชียแปซิฟิกได้⁴²

แต่ศักยภาพที่มีอยู่นั้นจะไม่ก่อให้เกิดผลการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่หากขาดสาธารณูปโภคทั้งแบบแข็งและแบบอ่อน (Hard and Soft Infrastructure) กล่าวคือ สาธารณูปโภคแบบแข็ง คือ การมีระบบการคมนาคมขนส่ง การติดต่อสื่อสาร และพลังงานที่มีประสิทธิภาพครอบคลุมภูมิภาค ในขณะที่สาธารณูปโภคแบบอ่อน คือ การมีกฎระเบียบมาตรฐาน หรือกฎเกณฑ์อันเป็นที่ยอมรับระหว่างกัน เพื่อให้เกิดมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินงาน

⁴¹ Ibid., p.20.

⁴² Adrianum Mooy. 2000, "Opening Statement," *Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion* (New York: United Nations, 2000), p.20.

แม้ว่าโครงการการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงจะประกอบไปด้วย 9 มิติข้างต้นนั้น แต่เป้าหมายที่แท้จริงในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงของโครงการ GMS นั้น คือ การสร้างระบบพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดประโยชน์กับธุรกิจภาคเอกชนในลุ่มแม่น้ำโขง คือการสร้างเชื่อมโยงของการขนส่งและกฎระเบียบที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดการลงทุน การเคลื่อนย้ายสินค้าหรือวัตถุดิบให้ได้โดยสะดวก ดังนั้น การก่อสร้างถนน และการเร่งรัดให้เกิดกฎระเบียบการเคลื่อนย้ายสินค้าผ่านแดนจึงเป็นเป้าหมายลำดับต้นที่โครงการ GMS ให้ความสำคัญ ในขณะที่การพัฒนาในมิติอื่นๆ ในขณะที่การพัฒนาในมิติอื่นๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม หรือการท่องเที่ยว นั้น เป็นเพียงปัจจัยเสริมที่เข้ามาช่วยสนับสนุนให้โครงการ GMS นั้น “ดูเหมือน” ว่าจะมีการตระหนักถึงปัญหา หรือช่วยสนับสนุนให้พื้นที่นี้ลดความยากจน หรือจะก่อให้เกิดผลที่ดีต่อชุมชนในพื้นที่

โครงการที่ถูกเน้นว่าเป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงมาโดยตลอด คือ การพัฒนาระบบการขนส่ง เพราะระบบการขนส่งเป็นประเด็นที่ภาคเอกชนให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะบริษัทญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งฐานการผลิตในลุ่มแม่น้ำโขง ความคิดเห็นหรือข้อเรียกร้องของภาคเอกชน อาทิ บริษัทโตโยต้า (Toyota) หรือบริษัทโตชิบา (Toshiba) ก็เรียกร้องให้มีการก่อสร้างและพัฒนาระบบการขนส่งในลุ่มแม่น้ำโขง⁴³ เพราะระบบการขนส่งจะช่วยให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างถนน เส้นทางรถไฟ หรือทางทะเล⁴⁴

ADB ตระหนักดีว่าภาคเอกชนนั้นมีความสำคัญ จึงวางรากฐานการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงโดยระบุอย่างชัดเจนถึงเป้าหมายของการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงที่ต้องเอื้อให้เกิดผลประโยชน์ต่อธุรกิจภาคเอกชน ดังที่ว่า

“ภาคเอกชนต้องช่วย (สนับสนุนการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง) ด้วยการให้เงินทุน เทคโนโลยี การฝึกอบรม และตลาด ดังนั้น ADB ต้องให้ความช่วยเหลือพัฒนาภาคเอกชนออกมาเป็นนโยบาย ... เช่น ADB ต้องเป็น “นายหน้าที่จริงใจ” (honest broker) ด้วยการลดมุมมองเรื่องความเสี่ยงของภาคเอกชนในภูมิภาค”⁴⁵

⁴³ United Nations. *Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion*, p.111-127.

⁴⁴ Yoshiaki Muramatsu, “The Automobile Industry in the Greater Mekong Subregion,” *Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion* (New York: United Nations, 2000), p.111-127.

⁴⁵ Shalmali Guttal, *Marketing the Mekong: The ADB and the Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Programme* [Online], 24 July 2010. Available from <http://focusweb.org/marketing-the-mekong-the-adb-and-the-greater-mekong-subregion-economic-cooperation-prog.html?Itemid=152>.

ADB จึงได้ตั้งเป้าหมายให้โครงการทั้ง 9 โครงการของโครงการ GMS นั้น มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกันเพื่อพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง โดยโครงการทั้ง 9 โครงการถูกวางแผนออกมาเป็น “แม่พิมพ์การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง” (GMS Development Matrix) โดย แม่พิมพ์ดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อ⁴⁶

1. พัฒนาระบบการขนส่งให้ดีขึ้น ด้วยวิธีการที่หลากหลาย
2. เชื้ออำนวยความสะดวกการขนส่งสินค้าผ่านแดน
3. เพิ่มการเข้ามามีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการพัฒนาและการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน
4. พัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5. ปกป้องสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนภายใต้ทรัพยากรธรรมชาติของภูมิภาคที่ใช้ร่วมกัน

จากเป้าหมายดังกล่าวจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในปัจจุบันเป้าหมายของโครงการ GMS คือ การเพิ่มศักยภาพในการขนส่งสินค้าในลุ่มแม่น้ำโขง ผ่านการสร้างเส้นทางคมนาคมระหว่างภูมิภาคให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ในแง่ของการมีเส้นทางขนส่งสินค้าที่ดี คือ การมีถนน และการลดขั้นตอนกฎระเบียบในการขนส่งสินค้า

สิ่งที่พบได้จากเป้าหมายดังกล่าว คือ การที่โครงการ GMS นั้นมีการจำลำดับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจในลุ่มแม่น้ำโขงอย่างมาก ระเบียงเศรษฐกิจที่โครงการ GMS สนับสนุนประกอบไปด้วย ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East West Economic Corridor – EWEC) ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor – NSEC) ระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor – SEC)

ฌอง ปีแอร์ เวอร์บีสต์ (Jean-Pierre Verbiest) ผู้อำนวยการ ADB ประจำประเทศไทยได้แสดงความคิดเห็นต่อความจำเป็นในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเช่นการคมนาคมขนส่งไว้ว่า เมื่อตอนก่อตั้ง GMS ในปี ค.ศ.1992 นั้น เป็นการหารือกันอย่างไม่เป็นทางการ แต่ละประเทศไม่มีความกระตือรือร้นมากนัก แต่เมื่อ 15 ปีผ่านไป โครงการต่างๆได้เกิดขึ้น ADB ได้จัดลำดับความสำคัญของโครงการต่างๆ และเห็นว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานนั้นเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่มีความสำคัญที่สุดด้วยเหตุที่ว่า

⁴⁶ Asian Development Bank, *GMS Development Matrix* [Online], 12 June 2010. Available from <http://www.adb.org/GMS/devt-matrix.asp>.

“ที่ต้องเน้นโครงสร้างพื้นฐานก่อน ก็เพราะ GMS ต้องการเป็นประตูทางการค้าที่เชื่อมโยงระหว่างประเทศที่อยู่โดยรอบ เราหนุนาการสร้างเส้นทางทางหลวงที่เชื่อมกันซึ่งจะมีบทบาทสำคัญเชื่อมกลุ่มต่างๆ ให้มีอำนาจมากขึ้น เวลาที่เราลำดับความสำคัญเราจะพูดถึงฮาร์ดแวร์ก่อนคือถนน จากนั้นจึงมีเรื่องคนเข้ามาเกี่ยวข้อง”⁴⁷

จนถึงตรงนี้ จะเห็นได้ว่าทั้งทัศนคติของ ADB ที่มีต่อการพัฒนาโครงสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งก็สอดคล้องกับทัศนคติของภาคธุรกิจของญี่ปุ่นในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงที่ว่า การพัฒนาเรื่องระบบคมนาคมขนส่งนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการลดต้นทุนการผลิตของบริษัทญี่ปุ่นที่ตั้งฐานการผลิตอยู่ในประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง

การพัฒนาเส้นทางขนส่ง

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าโครงการ GMS นั้นมีเป้าหมายที่จะพัฒนาการขนส่งทางบกในกลุ่มแม่น้ำโขง การขนส่งได้กลายเป็นประเด็นหลักและเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจมากที่สุดในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง เพราะเชื่อว่าการพัฒนาระบบการขนส่งนั้นจะช่วยให้เกิดการลดความยากจนในพื้นที่ และนำมาซึ่งความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในอาณาบริเวณที่ถนนเข้าถึง

การพัฒนาเส้นทางคมนาคมในกลุ่มแม่น้ำโขงตามแผนการของโครงการ GMS นั้นครอบคลุมและเชื่อมโยงเส้นทางสามเส้นทางที่สำคัญ คือ การเชื่อมระหว่างจีนตอนใต้ลงมาสู่ประเทศไทย การเชื่อมระหว่างพม่าไปสู่เวียดนาม และการเชื่อมระหว่างไทยและเวียดนามมาสู่กัมพูชา เส้นทางทั้งสามเส้นทางเป็นที่รู้จักกันว่า “ระเบียงเศรษฐกิจ”

เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจที่โครงการ GMS ผลักดันให้เกิดขึ้น คือ ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East West Economic Corridor – EWEC) ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (North-South Economic Corridor – NSEC) ระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic

⁴⁷ LOGISTICS CORNER, การพัฒนาประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) จากหลายมุมมอง ทั้งบวกและลบ [ออนไลน์], 29 กันยายน 2553. แหล่งที่มา

http://www.logisticscorner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=295:-gms---&catid=48:logistics-variety&Itemid=66.

Corridor – SEC) ดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นแล้ว โดยแนวคิดที่ว่าด้วยระเบียงเศรษฐกิจนั้นเริ่มต้นครั้งแรกในปี ค.ศ.1998 โดยการสร้างระเบียงเศรษฐกิจนั้นมีเป้าหมายส่วนหนึ่งเพื่อพัฒนาการขนส่งพลังงาน และระบบการติดต่อสื่อสารในภูมิภาคไปพร้อมๆกัน⁴⁸

ระเบียงเศรษฐกิจได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่ภาคเอกชนที่ทำธุรกิจอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงเรียกร้องให้เกิดขึ้น⁴⁹ เพราะแม้สภาพถนนในลุ่มแม่น้ำโขงทั้งหมดแม้ไทยจะมีสภาพถนนที่ดีที่สุด แต่สภาพถนนในลาวอยู่ในระดับต่ำ ขาดการซ่อมบำรุงรักษา ไม่เหมาะกับการขนส่งของรถบรรทุกขนาดใหญ่ ในขณะที่ถนนและทางรถไฟในพม่าก็มีสภาพย่ำแย่เช่นเดียวกัน⁵⁰ ข้อเรียกร้องของภาคเอกชนก็คือการต้องการเส้นทางคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพ อยู่ในสภาพดี และสามารถช่วยลดระยะเวลาการขนส่งได้

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁸ Asian Development Bank, *GMS Economic Corridor*, [Online], 3 May 2010. Available from <http://www.adb.org/GMS/Economic-Corridors/default.asp>.

⁴⁹ Asian Development Bank, *EWEC Issue Paper: Progress, Issues and Way Forward*, [Online], 1 September 2010. Available from <http://www.adb.org/Documents/Events/2009/2nd-GMS-Economic-Corridors-Forum/EWEC-issue-paper.pdf>.

⁵⁰ Asian Development Bank, *Preinvestment Study for the Greater Mekong Subregion: East West Economic Corridor, Vol.4: Infrastructure* (Manila: Asian Development Bank, 2001) pp.xiii-xiv.

รูปภาพที่ 1: แผนที่โครงสร้างถนนที่เชื่อมในลุ่มแม่น้ำโขง

องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency – JICA) ได้เข้ามาทำการสำรวจในช่วงปี ค.ศ.2000-2001 และพบว่าแม้พื้นที่ในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นจะมีการทำการเกษตรเป็นหลักแต่ราคาสินค้าเกษตรกลับต่ำ และไม่มีเสถียรภาพ รายได้ของชาวนาก็ต่ำ อีกทั้งพื้นที่รอบๆแม่น้ำโขงก็นับว่าอยู่ห่างไกลการเข้าถึงตลาด ไม่มีทรัพยากรที่สำคัญ ตลาดและสาธารณูปโภคสำหรับการส่งสินค้าออกก็ยังคงอยู่ห่างไกล ระบบเศรษฐกิจแบบเมือง (urban economy) ก็อ่อนแอในพื้นที่ ทำให้พื้นที่รอบๆกลุ่มแม่น้ำโขงมีความยากจน⁵¹ ซึ่งการสำรวจนี้เป็นเสมือนข้ออ้างว่าเพราะชุมชนในพื้นที่ห่างไกลนั้นไม่สามารถเข้าถึงตลาดได้ ส่งผลให้เกิดความยากจน ทั้งที่จริงแล้วนั้นเป้าหมายของการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจนั้นก็เพื่อภาคเอกชน

ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (EWEC) เป็นเส้นทางที่ได้รับความสนใจมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับระเบียงเศรษฐกิจอื่นๆแล้ว โดยเฉพาะญี่ปุ่นที่ให้ความสนใจกับ EWEC มากที่สุด EWEC เป็นถนนที่พาดผ่านจากท่าเรือของดานัง เวียดนาม ผ่านลาว พม่า ไทย แล้วออกสู่มะละแหม่ง (Mawlamying) ของพม่า ความยาวโดยรวมแล้วประมาณ 1,450 กิโลเมตร เมืองต่างๆที่ EWEC ผ่าน คือ

1. มะละแหม่ง-เมียวดี (Myawaddy) ในพม่า
2. แม่สอด-พิษณุโลก-ขอนแก่น-กาฬสินธุ์ในไทย
3. สะหวันนะเขต (Savannakhet) แดนสะหวัน (Dansavanh) ในลาว
4. ลาวบ่าว (Lao Bao) Hue (Hue) ดงฮา (Dong Ha) ดานัง ในเวียดนาม

ซึ่งหากทุกเมืองใน EWEC เชื่อมเข้าด้วยกันทั้งหมด EWEC จะเป็นเส้นทางคมนาคมทางบกที่เป็นเส้นตรงและต่อเรื่องเพียงเส้นทางเดียวที่เชื่อมระหว่างมหาสมุทรอินเดียและทะเลจีนใต้⁵²

⁵¹ Toshinori Nemoto and Taro Kaji, Constructing International Logistics System in the Greater Mekong Subregion, [Online], 27 September 2010. Available from http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/16056/1/070cmWP_74.pdf.

⁵² สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. “การเปรียบเทียบศักยภาพทางเศรษฐกิจของเส้นทางสายหลักในระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาค”. IRF Policy Brief 2 (2553) หน้า 3.

รูปภาพที่ 2: เส้นทาง EWEK

ระเบียงเศรษฐกิจลำดับที่สอง คือ ระเบียงเศรษฐกิจเหนือ-ใต้ (NSEC) เป็นเส้นทางที่จีนให้ความสำคัญมากที่สุด⁵³ NSEC ประกอบไปด้วยเส้นทางจำนวน 2 เส้นทางย่อยที่ทอดตัวลงมาจากริมตอนใต้สู่ไทยและเวียดนาม คือ

1. ระเบียงย่อยด้านตะวันตก (Western Sub-Corridor) เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างคุนหมิง-เซียงราย-กรุงเทพฯ โดยผ่านลาวและพม่า
2. ระเบียงย่อยด้านตะวันออก (Eastern Sub-Corridor) เป็นเส้นทางที่ทอดจากคุนหมิง-ไฮฟอง โดยผ่านฮานอย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵³ Ishida, M, *Evaluating the Effectiveness of GMS Economic Corridors: Why is There More Focus on the Bangkok-Hanoi Road than the East-West Corridor*. IDE Discussion Paper No.123. Institute of Developing Economies, JETRO, 2007.

รูปภาพที่ 3: เส้นทาง NSEC

เส้นทาง NSEC นั้นมีเป้าหมายเพื่อให้มณฑลยูนนานเชื่อมโยงกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านพม่าและผ่านลาว นอกจากนี้ยังมีข้อเสนออีกว่าเส้นทาง NSEC นั้นก็เพื่อให้ภูมิภาคตอนใต้ของจีนทางตอนเหนือของลาวมีเส้นทางออกสู่ทะเลได้⁵⁴

ระเบียงเศรษฐกิจเส้นสุดท้าย คือ ระเบียงเศรษฐกิจตอนใต้ (Southern Economic Corridor – SEC) เป็นเส้นทางที่มีการเชื่อมโยงหลายเส้นทางย่อย คือ

1. เส้นทางกลาง เริ่มจากกรุงเทพฯ-โฮจิมินห์-วังเตา (Vang Tau)
2. เส้นทางตอนเหนือ เริ่มจาก กรุงเทพฯ-เสียมเรียบ-สะตังเต็ง-รัตนคีรี- O Yadov-Pleiku-Quy Nhon
3. เส้นทางตอนใต้ เริ่มจาก กรุงเทพฯ-ตราด-เกาะกง-Kampot-Ha Tien-Ca Mau- Nam Can

⁵⁴ Asian Development Bank, North South Economic Corridor: Background, [Online], 2 May 2010. Available from <http://www.adb.org/GMS/Economic-Corridors/nsec-background.asp>.

4. เส้นทางเชื่อมระหว่าง SEC กับ EWEC โดยเชื่อมระหว่าง Sihanoukville-พนมเปญ-Kratie-สตังเตริง-Dong Kralor-ปากเซ-สะหวันนะเขต

รูปภาพที่ 4: เส้นทาง SEC

รูปภาพที่ 5: รายละเอียดเส้นทาง SEC

หากพิจารณาจากเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจของโครงการ GMS ทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ความพยายามของโครงการ GMS นั้น คือ การเชื่อมภูมิภาคนี้เข้าไว้ด้วยกัน การเชื่อมระหว่างท่าเรือในมะละแหม่งของพม่าไปยังท่าเรื่อน้ำลึกในเวียดนามอันเป็นเส้นทางของ EWEK นั้น เป็นเส้นทางที่ได้รับการสนับสนุนจากญี่ปุ่นด้วยเหตุผลทางการขนส่งที่ต้องการให้เส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางที่จะช่วยลดระยะเวลาการขนส่งสินค้าจากมหาสมุทรอินเดียไปยังมหาสมุทรแปซิฟิก ในขณะที่ NSEC เป็นเส้นทางที่เชื่อมจากจีนตอนใต้ให้ลงมาสู่ลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นการเปิดเส้นทางทางการขนส่งจากจีนตอนใต้ให้ลงมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และนิคมอุตสาหกรรมในประเทศไทยได้

จนถึงตอนนี้จะเห็นได้ว่าโครงการเส้นทางขนส่งนั้นถูกวางเอาไว้ให้เชื่อมภูมิภาคนี้เข้าไว้ด้วยกัน อย่างไรก็ตามข้อเรียกร้องหนึ่งของภาคเอกชนที่มีต่อการพัฒนาการขนส่ง คือ การลดกฎระเบียบในการขนส่งสินค้าระหว่างแดน สิ่งที่เกิดขึ้นคือในปี ค.ศ.1999 ประเทศไทย ลาว และเวียดนามได้ตกลงร่วมกันที่จะสร้างมาตรฐานร่วมกันเป็นกฎระเบียบในการขนส่งสินค้าผ่านแดน ต่อมาในปี ค.ศ.2001 กัมพูชาได้เข้าร่วมในข้อตกลงดังกล่าว ตามมาด้วยจีนและพม่าในปี ค.ศ. 2002 และ 2003 ตามลำดับ⁵⁵ โดยความตกลงดังกล่าว คือ “ความตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามแดนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง” (The GMS Cross-Border Transport Agreement – CBTA) ซึ่งมีเป้าหมายที่ครอบคลุมการจัดการในประเด็นต่างๆ คือ กฎเกณฑ์ด้านยานพาหนะ คนประจำพาหนะ เส้นทางทางการขนส่ง กฎระเบียบการจราจร ขนาดและน้ำหนักของยานพาหนะ และภาษีอากร เป็นต้น รวมถึงระบบไอที การบริหารจัดการด้านโลจิสติกส์ ซึ่งพบว่ายังเป็นอุปสรรคสำคัญอยู่⁵⁶

ความตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามแดนในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง (CBTA)

CBTA หรือที่ในปัจจุบันมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการว่า “The Agreement between and among the Governments of the Kingdom of Cambodia, the People's Republic of China, the Lao People's Democratic Republic, the Union of Myanmar, the Kingdom of Thailand, and the Socialist Republic of Viet Nam for the Facilitation of Cross-Border Transport of Goods and People” เป็นความตกลงระหว่างไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม จีน และกัมพูชา ว่าด้วย

⁵⁵ Asian Development Bank, *About the GMS Cross-Border Transport Agreement*, [Online], 10 September 2010. Available from <http://www.adb.org/GMS/Cross-Border/history.asp>.

⁵⁶ Logistics Digest. 2010, *GMS เส้นทางเศรษฐกิจอินโดจีน โอกาสหรือภัยคุกคาม*, [ออนไลน์], 29 กันยายน 2553. แหล่งที่มา <http://www.logisticsdigest.com>.

เรื่องการเอื้ออำนวยความสะดวกในการขนส่งข้ามดินแดน โดยลงนามร่วมกันเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน ค.ศ.1999

ตารางที่ 5: ปีที่ประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงลงนามใน CBTA

ลำดับ	ปี	ประเทศ
1	1999	ไทย
2		ลาว
3		เวียดนาม
4	2001	กัมพูชา
5	2002	จีน
6	2003	พม่า

CBTA ได้รับการลงนามจากประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง โดยมีเป้าหมายหลักในการพัฒนารอบความร่วมมือระหว่างประเทศผู้ลงนามในการพัฒนาการขนส่งทางถนน (road transportation) ตั้งเป้าหมายที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายสินค้าและผู้คนจากประเทศผู้ลงนาม⁵⁷ ทั้งนี้วิธีการที่อยู่ภายใต้ CBTA ที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าและผู้คนนั้นประกอบไปด้วย

1. กำหนดให้ใช้เอกสารผ่านแดนรูปแบบเดียวกัน
2. กำหนดให้มีระบบการค้ำประกันโดยใช้องค์กรค้ำประกัน (Guaranteeing Organization)
3. กำหนดให้มีการยอมรับยานพาหนะที่ใช้ในการขนส่ง (Mutual Vehicle Recognition)

⁵⁷ Asian Development Bank, Agreement Between and Among the Governments of the Lao People's Democratic Republic, the Kingdom of Thailand, and the Socialist Republic of Viet Nam for Facilitation of Cross-border Transport of Goods and People, [Online], 14 July 2010. Available from http://www.adb.org/Documents/Others/GMS-Agreement/gms_final_agreement.pdf.

4. กำหนดให้ลดการตรวจสินค้าลง โดยสินค้าแต่ละรายจะถูกตรวจเพียง 1 ครั้ง เท่านั้น (Single Stop Inspection)⁵⁸

CBTA นั้นถือได้ว่าเป็นความตกลงระหว่างประเทศสมาชิก ข้อตกลงดังกล่าวเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยทำให้ระเบียงเศรษฐกิจนั้นมีความเชื่อมโยงกัน เพราะหากแม้มีแต่ตัวถนนหนทางโดยปราศจากข้อตกลงที่จะทำให้การขนส่งนั้นสะดวกและรวดเร็วแล้ว ก็ยังคงเป็นปัญหาต่อไป

สิ่งที่เห็นได้ คือ CBTA นั้นพยายามสร้างมาตรฐานในการขนส่ง ทั้งในเรื่องการให้ใช้เอกสารรูปแบบเดียวกัน การให้มีการยอมรับรูปแบบยานพาหนะในการขนส่ง และการลดการตรวจสอบสินค้าตามจุดผ่านแดนต่างๆ เพราะประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขง⁵⁹

ในทัศนะของภาคเอกชนของประเทศในกลุ่มน้ำโขงที่มีต่อ CBTA นั้น มีตัวอย่างสะท้อนให้เห็นจากการสัมมนาในหัวข้อ “Roles of Government & Private Sector and Region-wide Cooperation in Boosting Connectivity and Smoothness of ASEAN Logistics” ซึ่งจัดโดยสภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ.2553 ที่สะท้อนว่าต้องการให้ CBTA นั้นได้รับการนำไปใช้อย่างจริงจัง และมีการขยายความร่วมมือให้ครอบคลุมมากขึ้น เพื่อช่วยลดระยะเวลาในการขนส่ง⁶⁰ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่า ภาคเอกชนของประเทศในกลุ่มน้ำโขงนั้นมองเห็นด้วยกันว่าปัญหาที่สำคัญของการขนส่งคือการที่มีความล่าช้า และต้องการผลักดันให้รัฐบาลสร้างกรอบความร่วมมือขึ้นมาเพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกัน⁶¹ เช่น บริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่

⁵⁸ ประกาศกรมศุลกากร ที่ 33/2552 เรื่อง “พิธีการศุลกากรว่าด้วยการนำเข้ามาใน หรือส่งออกไปนอกราชอาณาจักร โดยการขนส่งภายใต้บันทึกความเข้าใจระหว่างรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ราชอาณาจักรไทยและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ในการเริ่มใช้ความตกลงระหว่างรัฐบาลราชอาณาจักรกัมพูชา สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สหภาพพม่า ราชอาณาจักรไทย และสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เพื่อการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าและบุคคลข้ามพรมแดน (ICBTA) ณ จุดผ่านแดนลาวบาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และแดนสะพาน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และจุดผ่านแดนสะพานเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมุกดาหาร ราชอาณาจักรไทย ตามแนวเส้นทางเศรษฐกิจ ตะวันออก-ตะวันตก”.

⁵⁹ Logistics Digest, GMS เส้นทางเศรษฐกิจอินโดจีน โอกาสหรือภัยคุกคาม, เรื่องเดียวกัน.

⁶⁰ สภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย, สรุป บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชนและภูมิภาค ในความร่วมมือเพื่อการเชื่อมโยงด้านโลจิสติกส์อย่างราบรื่น, [ออนไลน์], 16 กันยายน 2553. แหล่งที่มา

<http://www.tnsc.com/html/content/view/1700/235>.

⁶¹ ผู้จัดการออนไลน์, ไม่นานจะมีรถโดยสารข้ามชาติจากไทยไปเวียดนาม, [ออนไลน์], 10 กันยายน 2553. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9520000023639>.

เข้ามาลงทุนในกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งประกอบไปด้วย กลุ่มอิโตชู (Itoshu) ซึ่งเป็นบริษัทการค้าใหญ่ที่สุดในญี่ปุ่น ชัมซุงจากเกาหลี บริษัทบริการขนส่งพัสดุด่วน UPS ธนาคารฮ่องกงและเซี่ยงไฮ้ และธนาคารสแตนดาร์ดชาร์เตอร์ท์ กับกลุ่มโรงแรมบันยันทรี (Banyan Tree) และ ไมโครซอฟท์ซึ่งเป็นผู้ผลิตซอฟต์แวร์ใหญ่ที่สุดของโลก⁶² ได้แสดงทัศนคติสนับสนุนให้เกิดการผลักดันให้ใช้ CBTA อย่างจริงจังและขยายความร่วมมือออกไปอีก

จากที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่าโครงการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบันได้มุ่งเน้นการพัฒนา ระบบการคมนาคมขนส่งเป็นหลัก ซึ่งมีความแตกต่างกับการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างที่มุ่งเน้น การพัฒนาด้านการเกษตร อย่างไรก็ตามก็ยังคงเห็นได้ว่า กลุ่มแม่น้ำโขงก็ยังคงเป็นภูมิภาคที่ญี่ปุ่น มองเห็นศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ ในฐานะที่เป็นภูมิภาคที่มียุทธศาสตร์เชื่อมโยงระหว่าง มหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งหากสร้างทางเชื่อมโยงในกลุ่มแม่น้ำโขงได้แล้ว การ คมนาคมขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขงก็จะรวดเร็ว ลดต้นทุนการผลิตได้ สิ่งที่พบคือทั้งระบียงเศรษฐกิจ และ CBTA นั้นล้วนมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนกันและกันในการเชื่อมโยงระบบการขนส่งสินค้า การ เคลื่อนย้ายผู้คนให้เกิดความสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้ล้วนเป็นความต้องการของภาคเอกชนที่อยู่ใน กลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งการระบียงเศรษฐกิจเป็นการพัฒนาเชิงกายภาพ (Hard Infrastructure) ในขณะที่ CBTA เป็นการพัฒนาเชิงโครงสร้างด้านกฎระเบียบ (Soft Infrastructure) ของกลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งหมด

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁶² ผู้จัดการออนไลน์, ไม่นานจะมีรถโดยสารข้ามชาติจากไทยไปเวียดนาม. เรื่องเดียวกัน.

บทที่ 5

การประเมินสถานะโครงการ GMS ในปัจจุบัน

ในบทที่ผ่านมาได้กล่าวถึงบริบททางประวัติศาสตร์ในการก่อตั้ง ADB และโครงการ GMS ขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจภาพที่เกิดขึ้นในอดีตว่า การก่อตั้ง ADB และโครงการ GMS นั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการของรัฐที่เป็นสมาชิกเป็นสำคัญ หากแต่ต้องเข้าใจการเกิดขึ้นของ ADB และโครงการ GMS ว่าเกิดขึ้นภายใต้บริบทที่สหรัฐฯสนับสนุนให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของโครงการ GMS ที่มีส่วนในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเกิดขึ้นมานานผ่านการให้การสนับสนุนของสหรัฐฯและญี่ปุ่น

เป้าหมายหลักของวิทยานิพนธ์นี้ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าโครงการ GMS นั้นจะช่วยสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ดังนั้นการวิเคราะห์ผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่มีต่อโครงการ GMS นั้นต้องวิเคราะห์ผ่านผลประโยชน์ที่ญี่ปุ่นได้รับจากโครงการ GMS อย่างไรก็ดีข้อจำกัดประการสำคัญของการได้ที่จะได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่ได้จากโครงการ GMS คือการไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลที่เป็นภาษาญี่ปุ่นที่แสดงถึงผลประโยชน์ได้ ดังนั้นข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Studies) จึงมีอยู่อย่างจำกัด

ดังนั้น การวิเคราะห์ผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่จะได้จากโครงการ GMS นั้นจึงต้องหันไปสู่การวิเคราะห์ “เป้าหมาย” และแผนการของญี่ปุ่นในการนำเสนอ หรือการวางแผนที่จะพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงให้มีความเหมาะสมกับผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่ตั้งไว้

ทัศนคติของ ADB ต่อการพัฒนาระบบสาธารณสุขโลก

ในส่วนที่ผ่านมาได้กล่าวถึงมุมมองของภาคเอกชนที่เรียกร้องต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง สิ่งที่เห็นคือภาคเอกชนมีส่วนในการแสดงความคิดเห็นในการวางแผนนโยบาย ในส่วนนี้จะกล่าวถึงมุมมองการพัฒนาของ ADB ว่า ADB มีมุมมองหรืออ้างว่าแนวทางการพัฒนาของ ADB นั้นเป็นอย่างไร และจะช่วยส่งเสริมการพัฒนาในภูมิภาคได้อย่างไร

ประเด็นแรกที่ต้องระบุให้ชัดเจน คือ เป้าหมายการพัฒนาที่โครงการ GMS ให้ความสำคัญที่สุดในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง คือ การพัฒนาระบบการขนส่ง หรือระเบียบเศรษฐกิจ

ระบบการขนส่งเป็นหนึ่งในมิติที่โครงการ GMS ตั้งเป้าหมายว่าจะพัฒนาไว้ตั้งแต่ก่อตั้งโครงการขึ้นมาในปี ค.ศ. 1992 เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวพรมแดนระหว่างประเทศต่างๆในลุ่มแม่น้ำโขงยังปิดกั้นระหว่างกันอย่างชัดเจน และยังขาดระบบสาธารณสุขโลกที่ดีมากเพียงพอ ดังนั้น

โครงการ GMS จึงถูกตั้งขึ้นเพื่อเปิดพรมแดนระหว่างประเทศ พัฒนาการขนส่งระหว่างประเทศให้ดีขึ้น เร่งรัดการพัฒนา และเพิ่มประสิทธิภาพการแข่งขันให้กับภูมิภาค¹

เป้าหมายการพัฒนากระบวนการขนส่งให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นนั้นปรากฏอยู่ให้เห็นในงานวิจัยและการศึกษาของ ADB ที่มีความเกี่ยวข้องแทบจะทุกชิ้น

งานวิจัยของ ADB และ สถาบันวิจัยของ ADB (Asian Development Bank Institute – ADBI) ที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบการขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขง คือโครงการวิจัยของ ADB ชุด “Preinvestment Study for the Greater Mekong Subregion, East-West Economic Corridor” วิจัยชุดดังกล่าวประกอบไปด้วยผลการวิจัยที่ตีพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือจำนวน 5 เล่ม แสดงให้เห็นผลการศึกษาประเด็นในการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงจำนวน 5 ประเด็น ซึ่งประกอบไปด้วย

1. สาธารณูปโภค
2. การค้าและการลงทุน
3. อุตสาหกรรมเกษตร (agro-industry)
4. การพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ (industrial estate development)
5. การท่องเที่ยว

ปัญหาที่พบก่อนการศึกษาที่มีอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขง คือ ตลอดเส้นทางของ EWEC นั้นยังมีความยากจนอยู่สองข้างทางโดยตลอด มีปัญหาเชิงสถาบันที่บริเวณชายแดน ขาดระบบสาธารณูปโภคเชิงกายภาพที่ดี โดยเฉพาะ EWEC ที่อยู่ในลาวและเวียดนาม โครงการวิจัยนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ที่จะแก้ไขปัญหาที่พบต่างดังกล่าวกว่า สิ่งที่พบคือ โครงการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กลุ่มแม่น้ำโขงนั้นแม้จะมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์รอการนำออกมาใช้ในระบบการผลิตก็ตาม แต่สิ่งที่ยังขาดไปคือระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพ เพราะในลาว พม่า และกัมพูชานั้นยังไม่มีถนนที่ดีเพียงพอ ประกอบกับระบบการบำรุงรักษานั้นก็ยังไม่ดีพอ

¹ Susan Stone and Anna Strutt, Transportation Infrastructure and Trade Facilitation in the Greater Mekong Subregion. In *Trade Facilitation and Regional Cooperation in Asia*, Douglas Brooks and Susan Stone (eds.) (Cheltenham: Edward Elgar, 2010), p.157.

การศึกษาร่วมกันระหว่าง ADB JBIC และธนาคารโลก ที่มีชื่อว่า “Connecting East Asia: A New Framework for Infrastructure”² ที่ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระบบสาธารณูปโภค ความยากจน และการเจริญเติบโตไว้ว่า สาธารณูปโภคนั้นช่วยให้ผู้คนสามารถเข้าถึงในสิ่งที่ตนเองต้องการได้ ซึ่งได้แก่ น้ำ อนามัย พลังงานสำหรับทำความร้อน หุงหาอาหาร และแสงสว่าง โทรศัพท์ คอมพิวเตอร์ และการคมนาคมขนส่ง ซึ่งการขาดสิ่งเหล่านี้ก็โดยทั่วไปมักถือว่าอยู่ในความยากจน นอกจากนี้สาธารณูปโภคยังช่วยให้ผู้คนสามารถหาเลี้ยงชีพได้ เพราะช่วยให้คนได้รับระบบการดูแลสุขภาพ การศึกษาซึ่งทำให้ผู้คนได้รับการจ้างงาน

กล่าวได้ว่า ในมุมมองของ ADB นั้นถือว่าความเชื่อมโยงระหว่างระบบสาธารณูปโภค การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาความยากจนนั้นไปด้วยกัน เพราะเมื่อผู้คนเข้าถึงระบบสาธารณูปโภคได้ก็จะทำให้ผู้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้พวกเขามีงานทำ และสามารถพัฒนาชีวิต และนำไปสู่การลดความยากจนได้ ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ

การศึกษาดังกล่าวได้ยกตัวอย่างระบบโลจิสติกส์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับระบบสาธารณูปโภคอันได้แก่การก่อสร้างระบบการขนส่งที่มีประสิทธิภาพให้เห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับ การลดความยากจน โดยชี้ว่าการค้าและการบูรณาการภูมิภาค (regional integration) เข้าไว้ด้วยกันนั้นจะช่วยให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะจะช่วยลดค่าขนส่งสินค้า (logistics costs) โดยการมีระบบโลจิสติกส์ที่ดีขึ้น

การศึกษาดังกล่าวยังระบุลงไปอีกด้วยว่า การมีระบบโลจิสติกส์ที่ดีนั้นยังช่วยส่งเสริมให้ประเทศต่าง ๆ นั้นสามารถเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบการผลิตระดับโลกได้ (Global production Chains)³ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเชื่อมโยงในระบบตลาดโลกอยู่ในรูปแบบการเชื่อมโยงของสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ (electronics) และอุตสาหกรรมยานยนต์ (automotive industries) ซึ่งมีการเชื่อมโยงหลายประเทศเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งนี่เองคือปัจจัยหลักของการที่ญี่ปุ่นเข้ามาสนับสนุนการการค้าให้เกิดการเชื่อมโยงการผลิต การสร้างระเบียบเศรษฐกิจในกลุ่มแม่น้ำโขงหลังการย้ายฐานการผลิตเข้ามายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลักข้อตกลงพลาซา

การศึกษาดังกล่าวได้ยกตัวอย่างเวียดนามในกรณีของประเทศที่มีการลงทุนเพื่อการพัฒนาสาธารณูปโภคที่มีความเกี่ยวข้องกับอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการลด

² Asian Development Bank, Japan Bank for International Cooperation, and the World Bank, Connecting East Asia: A New Framework for Infrastructure (Manila: Asian Development Bank, 2005), p.55.

³ Ibid., p.65.

ความยากจนในประเทศอย่างไร โดยบรรยายว่าเวียดนามเป็นประเทศที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเฉลี่ยร้อยละ 7.6 มาตลอดในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งถือได้ว่าเป็นหนึ่งในประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงที่สุดในโลก เวียดนามได้ตั้งเป้าหมายในการลดความยากจนด้วยการเพิ่มการลงทุนในการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค โดยการลงทุนร้อยละ 44 ของรัฐบาลนั้นทุ่มลงไปกับการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค ระบบสาธารณูปโภคได้เพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถึงร้อยละ 10 ในปี ค.ศ.2003

โดยตั้งแต่นั้น ค.ศ.1993 นั้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องของเวียดนามซึ่งถูกขับเคลื่อนโดยการลงทุนด้านระบบสาธารณูปโภคนั้น ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยลดความยากจนในเวียดนาม⁴

จากการศึกษาดังกล่าวจะพอให้เห็นมุมมองของ ADB ที่มีต่อการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกได้ว่าการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะการก่อสร้างระบบคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพนั้นจะมีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมให้ประเทศต่างๆสามารถลดความยากจนได้ เพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ช่วยให้ประเทศเข้าสู่ระบบผลิตระดับโลก ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศไปด้วยพร้อมๆกัน

นอกจากนี้ หากจะวิเคราะห์มุมมองของ ADB ที่มีต่อการเชื่อมโยงภูมิภาคนี้ด้วยระบบสาธารณูปโภคแล้ว การศึกษาอีกงานหนึ่งที่มีความสำคัญในการทำความเข้าใจมุมมองของ ADB ที่มีต่อการเชื่อมโยงระบบการขนส่งในภูมิภาคเข้าไว้ด้วยกันนั้น คือ “Infrastructure for Seamless Asia”⁵ การศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาร่วมกันระหว่าง ADB และ ADBI เผยแพร่ในปี ค.ศ.2009 การศึกษาดังกล่าวชี้ว่าระบบสาธารณูปโภคเป็นส่วนสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ไปสู่คนยากจน โครงการความร่วมมือระดับภูมิภาคต่างๆควรร่วมมือกันเพื่อที่จะช่วยสร้างความเชื่อมโยงของการคมนาคมขนส่ง และการร่วมมือกันในประเด็นด้านพลังงาน

การศึกษาดังกล่าวชี้ว่าความร่วมมือกันระหว่างความร่วมมือส่วนภูมิภาคต่างๆที่มีอยู่ในเอเชียนั้นควรประสานงานกันเพื่อจัดการกับการเชื่อมโยงภูมิภาคในสองมิติ คือ มิติทางการคมนาคมขนส่ง อันประกอบไปด้วย การก่อสร้างถนน ทางรถไฟ สนามบิน และท่าเรือขนส่งสินค้า และมิติทางด้านพลังงาน คือ ไฟฟ้า และแก๊ส

⁴ Ibid., p.90.

⁵ Asian Development Bank and Asian Development Bank Institute, *Infrastructure for Seamless Asia* (Manila: Asian Development Bank, 2009).

จากการศึกษาของงานทั้งสองชิ้นชี้ให้เห็นความสอดคล้องกันว่า ADB นั้นมีมุมมองการพัฒนาเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ “เจริญ” หรือ “มีความพัฒนา” ผ่านการเชื่อมโยงการของระบบการคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพ

สิ่งที่สะท้อนอยู่เบื้องหลังแนวคิดดังกล่าวคือแนวคิดการร่วมมือกันระหว่างประเทศที่จะช่วยให้เกิดการประสานงานระหว่างหน่วยงานของประเทศต่างๆจนเกิดการพัฒนาก่อสร้างถนนและการลดกฎระเบียบต่างๆเพื่อที่เอื้ออำนวยความสะดวกให้การขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นเป็นไปได้อย่างรวดเร็ว

การศึกษาของ Imasu Wakamatsu และ Masami Ishida นักวิจัยของ JETRO ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่สนับสนุนการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นในต่างประเทศได้แสดงให้เห็นว่าญี่ปุ่นมีความกังวลต่อระบบการขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขง โดยการศึกษาดังกล่าวพยายามศึกษาว่าหากสามารถสร้างระเบียบเศรษฐกิจเชื่อมโยงกลุ่มแม่น้ำโขงได้แล้วนั้นจะส่งผลดีหรือก่อให้เกิดการขนส่งที่มีประสิทธิภาพในแง่ที่ลดระยะเวลาการขนส่งและลดต้นทุนการขนส่งได้อย่างไร Wakamatsu เปรียบเทียบงบประมาณและค่าใช้จ่ายในการขนส่งสินค้าผ่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เอาไว้ว่า หากใช้การขนส่งทางบกผ่านทางถนนบน EWEC นั้นจะใช้เวลาเพียง 74 ชั่วโมง และใช้งบประมาณ 5,300 เหรียญสหรัฐ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่ถูกลงและเร็วกว่าการขนส่งทางทะเล⁶ ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Masami ที่ระบุว่าหากขนส่งทางบกจะใช้เวลาเพียง 3 วัน ซึ่งหากขนส่งทางทะเลจะใช้เวลาถึง 10 วัน⁷

นอกจากนี้หากพิจารณาถึงประเด็นด้านความมั่นคงแล้ว หากเรือขนส่งสินค้าต้องขนส่งทางทะเล เส้นทางจากตะวันออกเฉียงหรือยุโรปก็ต้องมาผ่านที่ช่องแคบมะละกา ซึ่งมีปัญหาเรื่องโจรสลัดอยู่ ญี่ปุ่นเองในฐานะประเทศที่ต้องพึ่งพาน้ำมันจากตะวันออกเฉียงกว่าร้อยละ 80 ได้เคยแสดงความกังวลเกี่ยวกับการขนส่งน้ำมันที่ต้องผ่านช่องแคบมะละกาไว้⁸

⁶ Imasu Wakamatsu, *Economic Integration in East Asia and Japan's Strategy*. Paper presented at JETRO 50th Year Anniversary International Symposium. 9 December 2008.

⁷ Ishida, M, *Evaluating the Effectiveness of GMS Economic Corridors: Why is There More Focus on the Bangkok-Hanoi Road than the East-West Corridor*. IDE Discussion Paper No.123. Institute of Developing Economies, JETRO, 2007.

⁸ ดู Andrin Raj, *Japan's Initiative in Security Cooperation in the Straits of Malacca on Maritime Security and in Southeast Asia: Piracy and Maritime Terrorism* (Tokyo: The Japan Institute for International Affairs, 2009).

แนวทางการแก้ไขคือ แก้ไขบริเวณช่องแคบมะละกาด้วยการให้ความช่วยเหลือเพื่อปกป้องเรือสินค้าลงไป และการแสวงหาเส้นทางขนส่งสินค้าใหม่ ซึ่ง EWEC ที่พาดผ่านจากพม่าซึ่งเป็นท่าเรือจากมหาสมุทรอินเดีย ไปสู่ท่าเรือขนาดใหญ่ในเวียดนามก็น่าจะเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่ดี มีคุณภาพ และปลอดภัย

ถึงตรงนี้เราสามารถสรุปได้อย่างชัดเจนแล้วว่า การขนส่งเป็นประเด็นที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะบริษัทญี่ปุ่นที่ตั้งฐานการผลิตในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมองเห็นแล้วว่าหากไม่มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคแล้ว ปัจจัยที่จะดึงดูดการลงทุนของบริษัทญี่ปุ่นให้เข้ามาสู่ภูมิภาคนั้นคงเป็นไปอย่างยากลำบาก ประกอบกับกฎระเบียบที่มีอยู่ภายในประเทศต่างๆ ในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็ยังเป็นประเด็นที่ยังต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้อำนวยความสะดวกกับการลงทุนมากกว่านี้

ความเห็นของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขง

ในส่วนที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นมุมมองของภาคเอกชนที่มีต่อกลุ่มแม่น้ำโขงแล้วว่าภาคเอกชนนั้นมีความต้องการอะไร และได้แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายและแนวคิดด้านการพัฒนาของ ADB ให้เห็นแล้วว่า ADB มีเป้าหมายในการพัฒนาอย่างไร โดยเป้าหมายที่เอกชนญี่ปุ่นซึ่งตั้งฐานการผลิตอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็ได้กลายเป็นแนวนโยบายการพัฒนาของกลุ่มแม่น้ำโขงของ ADB ไป คือ การมุ่งเน้นการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค

สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไปคือ แล้วรัฐต่างๆ ในกลุ่มแม่น้ำโขงมองตนเองอย่างไรในการรับการพัฒนา การทำความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวมีความสำคัญเพราะจะทำให้เราเข้าใจว่าประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมองว่าตนเองต้องการอะไร และสอดคล้องต่อความต้องการของญี่ปุ่นอย่างไร และพร้อมที่จะเปิดรับการเข้ามาขององค์การหรือทุนต่างชาติอย่างไร

ในการประชุมในประเด็นการพัฒนาแม่น้ำโขงซึ่งจัดโดย ASEAN-Japan Centre เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ.2008 นั้น ได้มีการจัด Panel Discussion ระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกัมพูชา ลาว พม่า ไทย เวียดนาม และเจ้าหน้าที่จาก ADB ในงานที่มีชื่อว่า “The Mekong Regional Investment Promotion Seminar in Tokyo – The Opportunities &

⁹ ดู Yoichiro Sato, [Malacca Straits security reflects hazy dividing line](http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/FG14Ae01.html), [Online], 15 August 2010. Available from http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/FG14Ae01.html; Yomiuri Shimbun, [Japan, China, U.S. can play joint role in Mekong](http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20091108TDY04305.htm), [Online], 29 September 2010. Available from <http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20091108TDY04305.htm>.

Challenges of the Region as Japanese Investment Destination”¹⁰ โดยมีรายนามผู้แทนจากประเทศต่างๆที่เข้าประชุมแสดงความคิดเห็นดังนี้

1. H.E. Mr. Hor Namhong รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกัมพูชา
2. H.E. Mr. Thongluon Sisoulith รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศลาว
3. H.E. U Nyan Win รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศพม่า
4. H.E. Mr. Nitya Pibulsinggram รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศไทย
5. H.E. Mr. Pham Gia Khiem รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเวียดนาม
6. MR. Kuniki Nakamori, Resident Director General of Japanese Representative Office, ADB
7. H.E. Mr. Nobutoshi Akao, Secretary General of ASEAN-Japan Centre เป็นผู้ดำเนินรายการ

การประชุมดังกล่าวมีความน่าสนใจในแง่ที่เป็นสะท้อนมุมมองของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงต่อความสำคัญ และบทบาทของญี่ปุ่นและบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นที่จะเข้ามาลงทุนอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขงอยู่แล้ว รวมไปถึงการแสดงความเชื่อเชิงบวกให้บริษัทเอกชนญี่ปุ่นเข้ามาลงทุนในกลุ่มแม่น้ำโขงเพิ่มขึ้น

H.E. Mr. Hor Namhong ผู้แทนฝ่ายเวียดนามแสดงท่าทีและศักยภาพของกลุ่มแม่น้ำโขงที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรธรรมชาติที่พร้อมที่จะให้เข้ามาแสวงหา หรือเป็นปัจจัยการผลิตที่เหมาะสมกับโรงงานที่จะเข้ามาตั้งฐานการผลิต¹¹

ในขณะที่ H.E. Mr. Thongluon Sisoulith ผู้แทนจากประเทศลาวตอบคำถามต่อประเด็นที่ว่าลาวมีปัจจัยอะไรที่จะช่วยดึงดูด FDI จากต่างประเทศว่าลาวมีนโยบายที่จะช่วยสร้างบรรยากาศ

¹⁰ ASEAN-Japan Centre, *The Mekong Regional Investment Promotion Seminar in Tokyo – The Opportunities & Challenges of the Region as Japanese Investment Destination*, [Online], 10 May 2010. Available from <http://www.asean.or.jp/ja/invest/about/eventreports/2007/2007-04.html>.

¹¹ Ibid.

ทางเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับการลงทุน ลาวได้ลงนามกับญี่ปุ่นแล้วในการที่จะลดอุปสรรคในการเข้ามาลงทุน และได้เริ่มดำเนินการยกเว้นวีซ่าให้กับชาวญี่ปุ่นที่จะเข้ามาในลาวต่ำกว่า 15 วัน¹²

H.E.U Nyan Win แสดงความคิดเห็นว่าพม่ารู้สึกยินดีที่ญี่ปุ่นให้ความสนใจในการเข้ามาลงทุนด้านเสื้อผ้าและรองเท้าในพม่า พม่าเองมีนโยบายในการสนับสนุนการส่งออก การเข้ามาลงทุนในประเทศ¹³

H.E. Mr.Nitya Pibulsinggram ผู้แทนจากประเทศไทยแสดงความเห็นว่าประเทศไทยเล็งเห็นความสำคัญของโครงการ GMS และ CBTA เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ศักยภาพทางเศรษฐกิจของไทยนั้นได้ถูกนำออกมาใช้ ไทย ลาว และเวียดนามได้ร่วมมือกันในการจัดการประเด็นเรื่องการสร้างกฎระเบียบกฎเกณฑ์ในการขนส่งสินค้าผ่านแดนเพื่อลดระยะเวลาและขั้นตอนต่างๆ ซึ่งเอื้ออำนวยและเหมาะสมกับการที่ธุรกิจเอกชนจะเข้ามาดำเนินการ¹⁴

ในฝ่ายของกัมพูชานั้น H.E. Mr. Pham Gia Khiem ตอบคำถามต่อประเด็นที่ว่า ในเรื่องของ EWEC นั้น เวียดนามจะร่วมมือกับไทย กัมพูชา และลาวอย่างไรในการสนับสนุน EWEC โดยแสดงความคิดเห็นว่าเวียดนามได้ร่วมมือกับไทย ลาว และกัมพูชาในแง่ CBTA ไปแล้ว และหวังว่านักลงทุนจากญี่ปุ่นจะเห็นโอกาสในการลงทุนนี้โดยเฉพาะในแง่โรงงาน การประกอบชิ้นส่วน การขนส่งและโลจิสติกส์ เวียดนามยังรอที่จะได้ทำงานร่วมกับนักลงทุนญี่ปุ่นในการสร้างการขนส่งใน GMS มาก่อตั้งศูนย์โลจิสติกส์ในเวียดนาม

จากทัศนคติของตัวแทนในการสัมมนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประเทศต่างๆในกลุ่มแม่น้ำโขงเองนั้นเห็นความสำคัญของทุนของญี่ปุ่นที่เข้ามาดำเนินการผลิตอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขง เพราะบริษัทเอกชนเหล่านั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นบริษัทที่จะช่วยสร้างงาน และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศตนเองได้ สิ่งที่สะท้อนออกมาคือประเทศต่างๆในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมีความกระตือรือร้นที่พร้อมจะเปิดรับนักลงทุนจากญี่ปุ่นให้เข้ามาตั้งฐานการผลิตและเข้ามามีส่วนในการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงในมิติเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของญี่ปุ่นที่ต้องการที่จะเข้ามาตั้งฐานการผลิต คำถามที่พบในงานสัมมนาสะท้อนให้เห็นว่า ญี่ปุ่นเองต้องการถามความพร้อมว่าประเทศต่างๆมีความพร้อมและต้องการเปิดรับการเข้าไปลงทุนของญี่ปุ่นมากน้อยแค่ไหน ซึ่งคำตอบนั้นก็สอดคล้องกับความต้องการของญี่ปุ่น คือ ประเทศต่างๆก็พร้อมที่จะรับการเข้ามาลงทุนของญี่ปุ่นในภูมิภาค

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

ข้อเรียกร้องของภาคเอกชนญี่ปุ่นในกลุ่มแม่น้ำโขง

ปัจจัยที่สำคัญและมีผลต่อการพัฒนาพื้นที่ต่าง ๆ นั้นส่วนหนึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมองว่าเกิดขึ้นจากความต้องการของภาคเอกชนที่มีต่อรัฐ ความต้องการดังกล่าวได้กลายเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดโครงการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงเช่นเดียวกัน ทิศนคติของบริษัทเอกชนที่มีต่อการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงนั้น ภาคเอกชนมองว่าเป็นปัญหาต่อการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงคือ ทำอย่างไรจะก่อให้เกิดความสะดวกด้านกฎระเบียบในการเคลื่อนย้ายทุน ปัญหาเรื่องการขนส่งสินค้าข้ามพรมแดน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และการกระตุ้นให้เกิดการลงทุนเพิ่มในกลุ่มแม่น้ำโขง¹⁵

ในทัศนะของสภาหอการค้าของญี่ปุ่นประจำประเทศไทย โตชิฮิเดะ ฮาชิมา ประธานคณะกรรมการการรวมการพัฒนาในระดับอนุภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขง หอการค้าญี่ปุ่น กรุงเทพฯ (JCC-GMS) สะท้อนให้เห็นว่า จากการที่ JCC-GMS ได้ลงพื้นที่ศึกษาการใช้เส้นทางเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้น การคมนาคมขนส่งยังคงเป็นปัญหาอยู่ โดยทั้ง 3 เส้นทางดังกล่าว พบว่ามีหลายจุดที่ยังเป็นปัญหาและต้องการให้ประเทศที่เกี่ยวข้องร่วมแก้ไขทั้งในแง่การพัฒนาเชิงโครงสร้างและกฎระเบียบ¹⁶

โดยปัญหาที่สำคัญประการแรก คือ ความจำเป็นในการที่จะต้องมีความรวดเร็วในขั้นตอนเอกสารผ่านศุลกากร ซึ่งการขนส่งจากไทยไปยังเวียดนามต้องผ่านศุลกากรถึง 4 ครั้ง โดยใช้เวลาในการผ่านศุลกากรของไทยนานที่สุด ฮาชิมาจึงเรียกร้องให้ไทยผลักดันให้ขั้นตอนทางศุลกากรมีความรวดเร็วยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เส้นทางเชื่อมโยงด้านคมนาคมขนส่งตามกรอบ GMS เกิดประโยชน์ต่อภาคธุรกิจอย่างเต็มที่

ประการที่สอง การขนส่งสินค้าที่เกี่ยวกลับจากเวียดนามยังมีค่อนข้างน้อย จำเป็นต้องหาทางแก้ไขเพื่อให้เกิดความคุ้มค่าในด้านการขนส่ง

ประการที่สาม ถนนในเขตประเทศกัมพูชาบางส่วนยังเดินรถได้เพียงช่องทางเดียวและบางแห่งยังไม่ได้ปูผิวถนน ซึ่งต้องเร่งปรับปรุงเช่นกัน ขณะที่ลาวต้องแก้ไขเรื่องการวางคอนกรีตกันดินถล่ม

¹⁵ Mal Logan, Economic Fundamentals of the Greater Mekong Subregion and the Impact of Asian Economic Crisis on Subregional Development. In *Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion* (New York: United Nations, 2000), pp.27-28.

¹⁶ “โครงการพัฒนาความรู้และยุทธศาสตร์ด้านความพหุภาคีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม, ญี่ปุ่น-ไทยเร่งแก้ไขอุปสรรคการเพิ่มความคล่องตัวขนส่งข้ามแดน. [ออนไลน์]. 11 กันยายน 2553. แหล่งที่มา http://www.measwatch.org/autopage/show_page.php?t=27&s_id=2961&d_id=2958.

ฮาซิมมาได้แสดงทัศนคติต่อการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งและกฎระเบียบไว้ว่า

"ปัญหาเกี่ยวกับพิธีการทางศุลกากรต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับ ข้อตกลงว่าด้วยการขนส่งข้ามพรมแดนในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (CBTA) โดยเฉพาะไทยที่ต้องส่งเสริมเรื่องโลจิสติกส์และการค้าให้ มากยิ่งขึ้นเพราะจะช่วยส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศให้คล่องตัว มากยิ่งขึ้น ซึ่งหวังว่าไทยจะมีบทบาทการพัฒนาในด้านนี้"¹⁷

ความเห็นของฮาซิมานั้น สอดคล้องกับ โตชิฟูมิ โยชิเดะ ประธานบริษัท สยามนิสทราน จำกัด ที่กล่าวว่า ขอเสนอให้การตรวจคนเข้าเมืองของแต่ละประเทศ มีการทำงาน 24 ชั่วโมง เพราะจะช่วยลดระยะเวลาการขนส่งสินค้าเหลือแค่เพียง 2 วันเท่านั้น นอกจากนี้ แต่ละประเทศ ต้องมีการทบทวนข้อจำกัดในหลายเรื่อง เช่น ปัจจุบัน รถขนส่งสินค้าจากลาวยังไม่สามารถวิ่งผ่าน ไปยังเวียดนามได้ ส่วนรถที่วิ่งมาจากเวียดนาม ผ่านลาวก็เข้าไทยไม่ได้เช่นกัน ส่วนนี้ต้องหา ทางออกว่าเป็นไปได้หรือไม่ที่รถจากลาวจะรับของจากไทยแล้ววิ่งขนส่งสินค้าไปส่งยังประเทศ เวียดนามได้เลย โดยได้กล่าวเสริมว่า

"เชื่อมั่นว่ากรอบการพัฒนาระดับอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง เป็นสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ต่อการค้าระหว่างประเทศ แม้ว่าการขนส่งที่ใช้ เส้นทาง GMS จะมีค่าใช้จ่ายแพงกว่าการขนส่งทางเรือถึง 4 เท่า แต่ก็ใช้เวลาเดินทางจากเวียดนามมายังประเทศไทยเพียง 66 ชั่วโมงเท่านั้น ขณะที่เรือใช้เวลาถึง 2 สัปดาห์"¹⁸

ในการประชุม The Symposium on the Comprehensive Development of the Greater Mekong Subregion ระหว่างวันที่ 7-8 เมษายน ค.ศ. 1999 จัดขึ้น ณ กรุงเทพฯ ซึ่งจัดโดยองค์การ สหประชาชาตินั้น มีความเกี่ยวข้องกับญี่ปุ่นอย่างชัดเจน เพราะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ญี่ปุ่นและมีเป้าหมายเพื่อที่จะสนับสนุนการพัฒนาในอนุภูมิภาคผ่านความร่วมมือของประเทศใน

¹⁷ เรื่องเดียวกัน.

¹⁸ "เรื่องเดียวกัน.

อินโดจีน การประชุมดังกล่าวมีเป้าหมายที่จะสนับสนุนกิจกรรมของภาคเอกชนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำโขงให้มาแสดงความคิดเห็นว่ามีความต้องการอย่างไรในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง¹⁹

ในงานสัมมนาดังกล่าว นายเคโซะ ทาคามิ (Keizo Takemi) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นได้เน้นย้ำบทบาทที่ญี่ปุ่นมีต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงว่าญี่ปุ่นนั้นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงมาโดยตลอดตั้งแต่การพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง จนกระทั่งการสิ้นสุดปัญหาความวุ่นวายในกัมพูชาทำให้ญี่ปุ่นเริ่มหันมาให้ความสนใจในลุ่มแม่น้ำโขงอย่างจริงจัง เขาอธิบายต่อไปว่าในปัจจุบันนั้นสิ่งที่มีความจำเป็นคือการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งให้เกิดขึ้น และญี่ปุ่นตระหนักดีว่าการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นปัจจัยที่มีความสำคัญยิ่งคือภาคเอกชน²⁰

ภาคเอกชนของญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งฐานในลุ่มแม่น้ำโขงนั้นด้วยกันหลายภาคส่วน เช่น อุตสาหกรรมการเกษตร สิ่งทอ ยานยนต์ และการเงิน เป็นต้น มุมมองของภาคเอกชนที่มองลุ่มแม่น้ำโขง คือ กฎระเบียบในประเทศต่างๆยังไม่มี ความชัดเจน ส่งผลให้เกิดความสับสนในการเข้าไปลงทุน ขาดระบบสาธารณูปโภคที่ดี เสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศต่างๆในภูมิภาคยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการลงทุนของต่างประเทศ ภูมิภาคยังขาดแนวทางในการบูรณาการภูมิภาคอย่างชัดเจน และทรัพยากรมนุษย์ยังอยู่ในระดับที่ต้องพัฒนาอีก²¹

มุมมองของภาคเอกชนญี่ปุ่นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าภาคเอกชนที่เข้ามาตั้งฐานการผลิตในลุ่มแม่น้ำโขงนั้นมองว่าระบบสาธารณูปโภค กฎระเบียบ เสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศต่างๆในภูมิภาค และทรัพยากรมนุษย์เป็นประเด็นที่ยังต้องมีการพัฒนาต่อไป มุมมองของภาคเอกชนดังกล่าวได้สะท้อนลงมาในแนวนโยบายของ ADB อย่างชัดเจนที่มีเป้าหมายที่จะพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจและการขนส่งในภูมิภาค

หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนของญี่ปุ่นอย่าง Honda Motor Co., Hitachi Ltd., Itochu Corp., Mitsui & Co., Electric Power Develop Co., the Japan Business Federation (Nippon Keidanren) and the Japanese Chamber of Commerce and Industry ได้เคยแสดงทัศนคติให้มีการประชุมระหว่างรัฐบาลของประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงกับรัฐบาลญี่ปุ่นเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาโครงสร้างระเบียบต่างๆให้เอื้ออำนวยความสะดวกและสร้างบรรยากาศที่ดี

¹⁹ United Nations, *Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion* (New York: United Nations, 2000), p.i.

²⁰ Ibid., p.9.

²¹ Ibid., p.95-127.

ต่อการเข้ามาลงทุนในภูมิภาคของบริษัทญี่ปุ่นมากขึ้น²² ในขณะที่โตโยต้าและโตชิบาก็ได้มีการเรียกร้องให้ก่อสร้างและพัฒนาระบบการขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขง²³ เพราะการพัฒนาระบบการขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นจะช่วยให้เกิดกิจกรรมการค้า การลงทุน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ²⁴

ถึงตรงนี้จะเห็นได้ว่าบริษัทญี่ปุ่นเองมีมุมมองที่เห็นว่าภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นน่าที่จะเข้ามาลงทุน แต่ปัญหาที่พบ คือ ปัญหาเรื่องระบบสาธารณูปโภคที่เป็นอุปสรรคหลัก และการขาดกฎระเบียบต่างๆ ทั้งในเชิงเทคนิค และการมีความร่วมมือกันระหว่างรัฐบาล ซึ่งเป็นปัจจัยที่ขัดขวาง หรือไม่เอื้ออำนวยความสะดวกให้บริษัทญี่ปุ่นเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้โดยสะดวก ดังนั้น สิ่งที่บริษัทญี่ปุ่นต้องการก็คือ บรรยากาศที่เหมาะสมกับการลงทุน การมีกฎระเบียบที่ง่ายต่อการเข้ามาลงทุน รัฐบาลที่เป็นมิตร และระบบเศรษฐกิจของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงที่เหมาะสมเป็นตลาดให้กับสินค้าญี่ปุ่นที่จะเข้ามาทำการผลิตในพื้นที่เหล่านั้น เช่นเดียวกัน

เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน ที่ดำเนินการอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขงและหอการค้าของประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงได้รวมตัวกันก่อตั้ง GMS Business Forum ในปี ค.ศ.2000 โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการค้าและการลงทุนข้ามแดน ทั้งในการสนับสนุน CBTA การสร้างเครือข่ายภาคเอกชนในกลุ่มแม่น้ำโขง เป็นต้น โดย GMS Business Forum มีการประชุมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับระเบียบเศรษฐกิจ โดยในการประชุมเรื่องระเบียบเศรษฐกิจนั้นมีการระดมความคิดเห็นของบริษัทเอกชนที่ดำเนินการอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขงโดยเห็นร่วมกันว่าปัญหาเรื่องการคมนาคมขนส่งสินค้านั้นเป็นประเด็นสำคัญต่อการเข้ามาลงทุนในกลุ่มแม่น้ำโขง และมีความต้องการให้ภาคเอกชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการร่วมออกกฎระเบียบในการบริหารการขนส่งในกลุ่มแม่น้ำโขง เพราะหากมีแต่ภาครัฐแล้ว ก็คงจะไม่สามารถเข้าใจหรือตอบสนองความต้องการของภาคเอกชนได้อย่างเต็มที่²⁵

²² The Japan Times Online, Japan, Mekong countries identify key projects for development, [Online], 20 September 2010. Available from <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20100715f3.html>.

²³ United Nations, Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion (New York: United Nations, 2000), p.111-127.

²⁴ Yoshiaki Muramatsu, The Automobile Industry in the Greater Mekong Subregion. Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion (New York: United Nations, 2000), p.111-127.

²⁵ GMS Business Forum, The Summary of the East-West Economic Corridor Conference, [Online], 14 September 2010. Available from http://www.gmsbizforum.com/index.php?option=com_content&task=view&id=124&Itemid=59.

GMS Business Forum จึงเป็นการสะท้อนมุมมองของภาคเอกชนที่ต้องการจะร่วมมือกัน เพื่อผลักดันให้โครงการ GMS ออกกฎระเบียบที่เหมาะสมกับภาคเอกชนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะ การสนับสนุนการให้นำ CBTA ไปสู่ภาคปฏิบัติ

ในส่วนที่ผ่านมาได้แสดงให้เห็นถึง แนวคิดเรื่องการพัฒนาของ ADB และการเปิดรับการ พัฒนาของประเทศต่างๆว่าตนเองพร้อมที่จะเปิดรับการลงทุนหรือการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับญี่ปุ่น อย่างไร และข้อเรียกร้องของบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นที่มีต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงสิ่งที่เห็นได้คือ ประเทศต่างๆในกลุ่มแม่น้ำโขงเองนั้นก็ยินยอมและพร้อมที่จะเปิดรับตนเองให้โครงการพัฒนาลุ่ม แม่น้ำโขงและทุนญี่ปุ่นเข้ามา ซึ่งสะท้อนว่าโครงการ GMS นั้น ได้กลายเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ญี่ปุ่น ใช้เพื่อเข้ามาพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงเพื่อพัฒนาพื้นที่ที่มีความเหมาะสมกับการเข้ามาตั้งฐานการผลิต

เป้าหมายของโครงการ GMS เพื่อจะพัฒนาการคมนาคมขนส่ง การพัฒนาระบบ เศรษฐกิจให้มีมาตรฐานเดียวกัน มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีการเคลื่อนย้าย โดยสะดวก ส่งผลให้โครงการของ GMS ที่ได้รับความสำคัญมากที่สุด คือ โครงการก่อสร้าง เส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเชื่อมภูมิภาค โดยเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจที่ได้รับความสนใจจากญี่ปุ่น มากที่สุด คือ ระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East-West Economic Corridor – EWEC)²⁶ ด้วยปัจจัยที่ว่า บริษัทญี่ปุ่นตั้งอยู่บริเวณเขตอุตสาหกรรมชายฝั่งตะวันออก (Eastern Seaboard) จำนวนมาก ดังนั้นการสนับสนุนให้มีการสร้างระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก และการที่ ญี่ปุ่นให้กู้เงินสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่สองจะช่วยเสริมสร้างให้เส้นทางขนส่งทาง บกมีประสิทธิภาพมากขึ้น และส่งผลดีต่อบริษัทของญี่ปุ่นที่ตั้งฐานการผลิตอยู่ในบริเวณดังกล่าว ซึ่งสาเหตุที่การก่อสร้างถนนเป็นทางเลือกที่ญี่ปุ่นสนับสนุนนั้นเพราะการก่อสร้างถนนทางบกเชื่อม ภูมิภาคนั้นจะช่วยลดระยะเวลาการขนส่งสินค้าและทรัพยากรธรรมชาติจากญี่ปุ่น เอเชียตะวันออก เฉียงใต้ และทางตอนใต้ของจีน เพื่อไปยังมหาสมุทรอินเดีย²⁷ แทนที่จะต้องขนส่งผ่านทางเรืออ้อม ไปทางตอนใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ใช้เวลาเพิ่ม 10 วัน หากขนส่งทางบกจะเป็นการลด เวลาลงไปเหลือเพียงแค่ 3 วัน²⁸

²⁶ Masami Ishida, *Evaluating the Effectiveness of GMS Economic Corridors: Why is There More Focus on the Bangkok-Hanoi Road than the East-West Corridor*. Ibid., p.1.

²⁷ Anthony LoBaido, *Money Talks on the Mekong: Massive Rice Project to Unify S.E. as One Economic Bloc*, [Online], 29 September 2010. Available from http://www.wnd.com/news/article.asp?ARTICLE_ID=19073.

²⁸ Masami Ishida, *Evaluating the Effectiveness of GMS Economic Corridors: Why is There More Focus on the Bangkok-Hanoi Road than the East-West Corridor*, p.3.

จากเป้าหมายในความต้องการประสานตลาดในอินโดจีนและไทยให้เป็นตลาดระดับภูมิภาคเพื่อให้เกิดความสะดวกในการค้าและการลงทุนแล้ว ไม่เพียงแต่ข้อเสนอของโครงการ GMS ที่มีต่อรัฐที่เป็นสมาชิกของโครงการให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบทางการค้าการลงทุน และการเงินในภูมิภาค หากยังมีการตั้งเป้าหมายจัดลำดับความสำคัญของโครงการให้การก่อสร้างเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาภูมิภาคเพื่อให้สะดวกกับการขนส่งสินค้า และการเพื่อเอื้อให้บริษัทของญี่ปุ่นที่ขยายการลงทุนเข้ามาในกลุ่มแม่น้ำโขง

ในฝ่ายไทยเองในฐานะของประเทศที่อยู่ในแกนกลางโครงการ GMS ก็ตระหนักดีถึงผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่ญี่ปุ่นคาดหวังหรือต้องการจากการพัฒนา EWEC ดังที่นายสุริยนต์ ธิญิกิจานุกิจ ผู้อำนวยการส่วนยุทธศาสตร์โลจิสติกส์ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เคยแสดงความเห็นไว้อย่างชัดเจนว่า EWEC นั้นจะทำให้ญี่ปุ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด เพราะไทยจะเป็นทางผ่าน ดังจะให้เห็นได้ว่าไทยถูกผลักดันให้เร่งสร้างสะพาน สร้างถนน ทางรถไฟ และมีแนวโน้มเร่งรัดให้รัฐผลักดันสร้างนิคมอุตสาหกรรม²⁹ สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าแม้ว่าไทยเองจะทราบดีว่าผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดนั้นคือญี่ปุ่น แต่ไทยเองก็ตระหนักว่าผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับคือการได้รับการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในพื้นที่ เช่น การได้รับงบประมาณสนับสนุนการก่อสร้างถนน ระบบโทรคมนาคม ซึ่งก็เป็นผลดีกับไทยในอีกทางหนึ่ง

บทบาทของสหรัฐฯในกลุ่มแม่น้ำโขงปัจจุบัน

จนถึงตอนนี้จะเห็นได้แล้วว่ากลุ่มแม่น้ำโขงได้กลายเป็นพื้นที่ที่ญี่ปุ่นให้ความสำคัญในฐานะที่จะช่วยสนับสนุนการขนส่งสินค้าไปยังญี่ปุ่นและเป็นพื้นที่ที่จะเป็นฐานการผลิตที่สำคัญ อย่างไรก็ตามบทบาทของสหรัฐฯที่หายไปตั้งแต่การถอนตัวของกองทัพสหรัฐฯในเวียดนามก็ยังคงเป็นประเด็นที่ชวนให้วิเคราะห์ต่อไปว่า และในปัจจุบันสหรัฐฯยังคงมีบทบาทในกลุ่มแม่น้ำโขงหรือไม่อย่างไร

หลังจากการสิ้นสุดของบทบาทสหรัฐฯในกลุ่มแม่น้ำโขงภายหลังปัญหาในอินโดจีนส่งผลของการถอนกำลังของสหรัฐฯออกไปได้ก่อให้เกิดสูญญากาศทางการเมืองในกลุ่มแม่น้ำโขง ที่ปราศจากประเทศมหาอำนาจในการเข้ามาดูแลและสร้างความร่วมมือ สิ่งที่พบจากวิทยานิพนธ์คือญี่ปุ่นได้

²⁹ ศูนย์วิจัยโลจิสติกส์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย, R3E VS East West Corridor, [ออนไลน์], 23 พฤศจิกายน 2553. แหล่งที่มา http://utcc2.utcc.ac.th/localuser/lrcappl/lrc/lrc_News_detail.php?id=2008050002.

แสดงบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาความสงบในลุ่มแม่น้ำโขง เช่น การช่วยให้เกิดการเลือกตั้งในกัมพูชา และการให้ความร่วมมือและผลักดันให้เกิดการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง ญี่ปุ่นจึงได้กลายเป็นประเทศที่มีบทบาทนำในการประสานความร่วมมือกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

หลังการถอนตัวออกไปของสหรัฐฯ เอกสารที่ว่าด้วยเรื่องบทบาทของสหรัฐฯ ในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงจึงไม่มี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะสหรัฐฯ ได้เปลี่ยนการดำเนินนโยบายเป็นการมีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แบบรายประเทศ อีกทั้งการมีความสัมพันธ์ที่สหรัฐฯ มีกับความร่วมมือระดับภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในทางตรงกันข้าม เมื่อสหรัฐฯ ถอนตัวออกไป สหประชาชาติทางการเมืองได้ส่งให้ญี่ปุ่นได้แสดงบทบาทเป็นประเทศผู้นำในลุ่มแม่น้ำโขง ญี่ปุ่นได้เริ่มให้ความร่วมมือในการช่วยสร้างตลาดในอินโดจีน โดยการสนับสนุนการผนวกประเทศอินโดจีนให้เข้าไปรวมกลุ่มกับประเทศอาเซียนเก่า³⁰

กระนั้น สิ่งที่เกิดขึ้นล่าสุดในปี ค.ศ.2009 คือ การที่ฮิลลารี คลินตัน (Hillary Clinton) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกาได้เดินทางมาเข้าร่วมประชุมสุดยอดอาเซียนที่จัดขึ้น ณ ภูเก็ต ประเทศไทย โดยกล่าวถึงบทบาทของสหรัฐฯ ในการกลับเข้ามามีบทบาทในลุ่มแม่น้ำโขง เพราะแม้สหรัฐฯ จะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับอาเซียนอยู่แล้ว แต่ประเด็นหนึ่งที่สหรัฐฯ มีความกังวลใจก็คือเมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ที่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีกับจีนและญี่ปุ่นและที่มีกับสหรัฐฯ แล้ว ความสัมพันธ์ที่มีกับสหรัฐฯ อาจไม่ได้ความใส่ใจเท่าที่ควร³¹ ดังนั้นสหรัฐฯ จึงกลับมาเพื่อเน้นย้ำบทบาทของตนเองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยได้กล่าวว่า “เรากลับมาแล้ว” (We are back.)

ในการประชุมดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความริเริ่มใหม่ คือ US Lower Mekong Initiative (LMI) ซึ่งมีเป้าหมายที่สหรัฐฯ จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาการศึกษา สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และระบบสาธารณสุขปกในลุ่มแม่น้ำโขง

เป้าหมายของสหรัฐฯ ในการกลับเข้ามามีบทบาทในลุ่มแม่น้ำโขงนี้เป็นประเด็นที่ชวนให้วิเคราะห์ที่ว่า เหตุใดสหรัฐฯ ถึงเริ่มกลับเข้ามาให้ความสำคัญกับลุ่มแม่น้ำโขง เพราะบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อลุ่มแม่น้ำโขงนั้นได้หายไปหลังจากการถอนกำลังออกจากอินโดจีน³²

³⁰ Sueo Sudo, *The International Relations of Japan and South East Asia: Forging a New Regionalism*. (London: Routledge, 2002), p.19.

³¹ Timothy Hamlin, *The US Lower Mekong Initiative*, [Online], 16 September 2010. Available from <http://mouthtosource.org/rivers/mekong/2010/01/17/the-us-lower-mekong-initiative>.

³² Marwaan Maxan-Markar, *China, US Angle for Mekong Influence* [Online], 30 September 2010. Available from <http://www.atimes.com/atimes/China/LF15A.d01.html>.

หากพิจารณาถึงบทบาทของจีนที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน ประกอบกับบทบาทของญี่ปุ่นที่มีต่อลุ่มแม่น้ำโขง ในแง่หนึ่งการแข่งขันระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในการเข้ามาปฏิบัติสัมพันธ์กับประเทศในลุ่มแม่น้ำโขงนั้นก็เข้มข้นมากพอแล้ว ทั้งในแง่การเข้ามาเพื่อแสวงหาความร่วมมือเพื่อการพัฒนา บทบาทของจีนในการต้องการสร้างเส้นทางเชื่อมต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การที่ญี่ปุ่นเริ่มให้ความสนใจกับลุ่มแม่น้ำโขงในฐานะที่เป็นพื้นที่ที่มีบริษัทญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานการผลิตและเข้ามาแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้ว ในอีกแง่ คือ บทบาทของจีนที่มีต่อแม่น้ำโขงเอง หรือกล่าวคือ บทบาทของจีนในการสร้างเขื่อนในตอนบนของแม่น้ำโขง

การแข่งขันกันระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในลุ่มแม่น้ำโขง ประกอบกับการที่จีนเริ่มมีบทบาทในเวทีการเมืองระหว่างประเทศและเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้นเรื่อยๆ ได้ส่งผลให้สหรัฐมีความกังวลต่อบทบาทของจีนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³³

ต่อมาในเดือน กรกฎาคม ค.ศ.2010 สหรัฐได้เข้าร่วมประชุม การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก (ASEAN Regional Forum – ARF) ครั้งที่ 17 ณ ประเทศเวียดนาม และเน้นย้ำบทบาทของสหรัฐที่มีต่อการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงอีกครั้งหนึ่ง โดยสัญญาว่าจะมอบเงินจำนวน 14 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้กับโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างในปีแรก ทั้งนี้มีเป้าหมายให้งบประมาณดังกล่าวไปจัดการกับประเด็นเรื่องโรคระบาดในภูมิภาค รวมไปถึงการจัดการเรื่องการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ (Climate Change)³⁴

นาย Yang Jichi รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของจีนออกมาแสดงความคิดเห็นต่อบทบาทของสหรัฐที่เข้ามาสู่ลุ่มแม่น้ำโขงในรอบใหม่นี้ว่าเป็นความพยายามของสหรัฐที่จะเข้ามาจัดการจีน (an attack on China)³⁵

ในแง่นี้เองสิ่งที่เห็นคือความพยายามรอบใหม่ของสหรัฐในการกลับเข้ามาพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง แม้ว่าโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างครั้งใหม่จะมุ่งพัฒนาระบบสุขภาพ การศึกษา การพัฒนาและอื่นๆ แต่เป็นที่เคลือบแคลงสงสัยกันว่า การที่สหรัฐอเมริกาค้นกลับมาให้ความสนใจลุ่มแม่น้ำโขงครั้งนี้ อาจเป็นเพราะการที่จีนเริ่มมีบทบาทสำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การก้าวขึ้นมาเป็นอำนาจโดยสงบของจีน (China's Peaceful Rise) อันเป็นนโยบายที่จีนประกาศว่าการพัฒนาของตนเองนั้นจะไม่เป็นภัยคุกคามต่อประเทศอื่นๆ ก็ไม่ได้รับการตอบรับจาก

³³ Timothy Hamlin, The US Lower Mekong Initiative. Ibid.

³⁴ Than Trung, Clinton: U.S. Will Help Lower Mekong Adapt to Climate Change, [Online], 28 September 2010. Available from <http://english.thesaigontimes.vn/Home/society/nationa/11616/>.

³⁵ Simon Roughneen, US Dips into Mekong Politics, [Online], 28 September 2010. Available from http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia?LH14Ae01.html.

สหรัฐฯ ในแง่หนึ่ง เพราะสหรัฐฯ มีความกังวลว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนอย่างรวดเร็ว การสร้างเขื่อนบนแม่น้ำโขง และการที่จีนเริ่มมีความสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มากขึ้นนี้ อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่สหรัฐฯ มีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพราะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาจหันไปให้ความสำคัญกับจีน ซึ่งสหรัฐฯ ถือว่าเป็นประเทศที่ต้องเตรียมการป้องกันรับมือทั้งในแง่เศรษฐกิจและความมั่นคง

หากจะกล่าวโดยสรุปถึงผลประโยชน์ของญี่ปุ่นที่มีต่อโครงการ GMS จะเห็นได้ว่าโครงการ GMS เองนั้นมีเป้าหมายผลักดันการก่อสร้างระเบียบเศรษฐกิจและ CBTA ที่ชัดเจน ทั้งนี้เกิดขึ้นจากข้อเรียกร้องของภาคเอกชนของญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งฐานการผลิตอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขง ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างภาคเอกชนกับรัฐบาลของญี่ปุ่นน่าจะเป็นแรงผลักดันให้รัฐบาลญี่ปุ่นในฐานะประเทศที่ให้งบประมาณสนับสนุน ADB มากที่สุดนั้นริเริ่มโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อบริษัทเอกชนของญี่ปุ่นเอง

ทัศนคติของบริษัทเอกชนญี่ปุ่นที่ตั้งฐานการผลิตอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงนั้นสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความต้องการการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เพราะภาคเอกชนเล็งเห็นว่า แม้ภูมิภาคนี้จะอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรการผลิตแล้ว แต่สิ่งที่ยังขาดและเป็นอุปสรรคที่สำคัญก็คือการมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่ดี

แต่จะทำอย่างไรให้ประเด็นเรื่องคมนาคมขนส่งเป็นประเด็นที่จะผลักดันให้เกิดขึ้นได้? ADB ได้แสดงผลการศึกษาอย่างต่อเนื่องว่า การพัฒนาการคมนาคมขนส่งนั้นเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงจะช่วยให้เกิดการลดความยากจนได้ และนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในภูมิภาค ความเชื่อหรือคำอธิบายแบบ ADB นั้นเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เป็นเพราะเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนว่า เมื่อคนสามารถเข้าถึงการคมนาคมขนส่งแล้ว ก็จะสามารถประกอบอาชีพได้ง่ายขึ้น หรือกล่าวให้ถึงที่สุดคือ เขาทั้งหลายเหล่านั้นจะสามารถเข้าสู่ระบบตลาดได้ ซึ่งก็จะนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของครัวเรือนผู้เข้าถึงได้

ในขณะเดียวกันประเทศต่างๆ ในลุ่มแม่น้ำโขงเองนั้นก็มีความพร้อมที่จะเปิดรับความช่วยเหลือในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่งอยู่แล้ว ประเทศเหล่านี้มองการลงทุนของญี่ปุ่นในแง่ที่ดี เพราะมองว่าการลงทุนของญี่ปุ่นนั้นจะช่วยสนับสนุนให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองในระบบเศรษฐกิจของตนเอง การจ้างงาน และการหลุดพ้นจากความยากจน ประเทศเหล่านี้จึงพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนตัวเองให้เข้าไปสู่ระบบตลาดโลก หรือระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่มีตลาดเป็นผู้ชี้แนะ

ซึ่งระบบเศรษฐกิจของโครงการ GMS ที่มุ่งเน้นการก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบตลาดในภูมิภาคนี้ ก็ตอบสนองความต้องการของประเทศเหล่านี้ได้อย่างลงตัว

ในประเด็นต่อมา คือ เมื่อเข้ามาได้มีการก่อสร้างระเบียบเศรษฐกิจแล้ว สิ่งที่สำคัญคือระเบียบเศรษฐกิจนั้นก็ช่วยลดระยะเวลาการขนส่งได้ เพราะหากจะขนส่งทางทะเลจะใช้เวลานานกว่าการขนส่งบนบก ระเบียบเศรษฐกิจที่เชื่อมระหว่างมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการลดต้นทุนการผลิตได้เป็นอย่างดี อีกทั้งปัจจัยความไม่มั่นคงในช่องแคบมะละกาที่เผชิญกับปัญหาโจรสลัดนั้นน่าจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การขนส่งทางบกเช่น EWEC นั้นได้รับการสนับสนุนมากขึ้น เพราะนอกจากจะมีราคาถูกแล้ว ยังมีความปลอดภัยมากกว่า

ประเด็นสุดท้ายคือ บทบาทของสหรัฐฯ ในกลุ่มแม่น้ำโขงในปัจจุบัน เราจะเห็นได้ว่าการหันกลับมาให้ความสนใจกลุ่มแม่น้ำโขงในครั้งใหม่นี้สร้างความแปลกประหลาดใจมิใช่น้อย มูลเหตุการกลับมาให้ความสนใจนี้แม้สหรัฐฯ จะอธิบายว่าเพื่อมาให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษา สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชากรในพื้นที่แล้วนั้น คำอธิบายหนึ่งคือสหรัฐฯ ต้องการจะเข้ามาคานอำนาจของจีนที่มีกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ให้จีนมีบทบาทมากเกินไป ซึ่งคำอธิบายนี้ยังรอที่จะได้รับการศึกษาในอนาคตเมื่อโครงการพัฒนากลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างครั้งใหม่นี้ผ่านไปในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อที่จะศึกษาว่าสหรัฐฯ ได้กลับมาดำเนินนโยบายใดบ้าง และจีนมีท่าทีต่อบทบาทของสหรัฐฯ อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

บทสรุป

วิทยานิพนธ์นี้ได้นำเสนอประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐกับญี่ปุ่นซึ่งเป็นแรงผลักดันให้ญี่ปุ่นหันมาให้ความสนใจกับลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งนี้เพื่อให้ลุ่มแม่น้ำโขงเป็นแหล่งที่จะสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นตลาดรับซื้อสินค้าของญี่ปุ่น

โดยสหรัฐได้ริเริ่มโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างขึ้น เพื่อให้โครงการดังกล่าวเป็นเครื่องมือด้านเศรษฐกิจและการเมืองที่จะช่วยเหลือพื้นที่ในลุ่มแม่น้ำโขงให้ทั้งผลิตข้าวให้กับญี่ปุ่น สร้างระบบเศรษฐกิจที่เป็นแบบตลาด และการเป็นเหตุผลที่ทำให้สหรัฐสามารถเข้าไปเป็นต่อสู้กับประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์ได้

ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 เพราะปัญหาของ Dollar Gap นี้เอง ได้ส่งผลให้ญี่ปุ่นสามารถส่งสินค้าออกไปขายยังสหรัฐได้จำนวนมากจนทำให้ญี่ปุ่นได้ดุลการค้าจากสหรัฐ ส่งผลให้ในการประชุมกลุ่ม G5 นั้นมีการเพิ่มค่าเงินเยนของญี่ปุ่น ซึ่งทำให้เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตของญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นเริ่มที่จะแสวงหาฐานการผลิตใหม่ที่มาราคาถูกกว่า ซึ่งก็ได้แก่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อย่างไรก็ตามโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่างนั้นไม่ได้ครอบคลุมเวียดนามเหนือ จีน และพม่า ส่งผลให้ความร่วมมือในการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงครอบคลุมทั้งหมด จนกระทั่งการสิ้นสุดของความวุ่นวายในอินโดจีนในปี ค.ศ. 1991 ทำให้บรรยากาศทางการเมืองและเศรษฐกิจเหมาะสมกับการสร้างความร่วมมือเพื่อพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง การสหรัฐได้ถอนกำลังทหารออกไปจากอินโดจีนก่อให้เกิดสุญญากาศทางอำนาจในลุ่มแม่น้ำโขง ในช่วงเวลานี้เองที่ญี่ปุ่นเริ่มได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างใกล้ชิด โครงการ GMS จึงได้ถือกำเนิดขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนการเชื่อมโยงตลาดของภูมิภาคอินโดจีนเข้าไว้ด้วยกันเพื่อให้เป็นเศรษฐกิจแบบระบบตลาดขึ้น อีกทั้ง โครงการ GMS ยังเป็นการผนวกเอาตลาดของลุ่มแม่น้ำโขงให้ไปรวมกับอาเซียนเข้าด้วยกัน ซึ่งช่วยให้เกิดการขยายตลาด อันจะเป็นผลดีต่อบริษัทของญี่ปุ่นที่ย้ายเข้ามาตั้งฐานการผลิตอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ข้อตกลงพลาซาในปี ค.ศ. 1985

ความสำคัญของระบบการคมนาคมในภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงนั้นสะท้อนออกมาอย่างเด่นชัดจากการที่บริษัทเอกชนของญี่ปุ่นเรียกร้องให้มีการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง โดยกล่าวว่า การขาดซึ่งระบบคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพนั้นส่งผลให้เกิดความยากลำบากในการขนส่งและการเพิ่มต้นทุนการผลิต ดังนั้น จึงมีการเรียกร้องให้เกิดการพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่งในลุ่มแม่น้ำโขง โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจจนกลายเป็นระบบเครือข่ายการ

ขนส่งที่เชื่อมโยงกันอย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่อยู่บริเวณศูนย์กลางของกลุ่มแม่น้ำโขงได้ถูกทำให้มีบทบาทสำคัญในฐานะประเทศที่เชื่อมถนนจากประเทศต่างๆเข้าไว้ด้วยกัน

ระเบียบเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้โครงการ GMS นั้นประกอบไปด้วยระเบียบเศรษฐกิจจำนวนสามเส้นทาง เชื่อมโยงทางภูมิภาคกลุ่มแม่น้ำโขงเข้าไว้ด้วยกัน การเชื่อมโยงดังกล่าวก็จะยังไม่สมบูรณ์หากขาดซึ่งกฎระเบียบที่จะมาสนับสนุนให้การขนส่งนั้นสามารถดำเนินไปได้อย่างไม่ติดขัด เพราะหนึ่งในปัญหาที่ภาคเอกชนสะท้อนออกมา คือ แต่ละประเทศมักมีกฎระเบียบด้านการขนส่งที่แตกต่างกัน ทั้งข้อกำหนดเรื่องรถ ผู้ขับขี่ เอกสารเดินทาง การตรวจสอบสินค้าที่บรรทุก ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนก่อให้เกิดความล่าช้าในการขนส่ง ดังนั้น CBTA ซึ่งเป็นความตกลงร่วมกันระหว่างประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงนั้นจึงมีความสำคัญในฐานะที่เป็นตัวสร้างกฎระเบียบร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสะดวกในการขนส่งสินค้าระหว่างกัน

จนถึงตอนนี้จะเห็นได้ว่า กลุ่มแม่น้ำโขงนั้นได้กลายเป็นพื้นที่ที่อยู่ในกระแสของการผลักดันของเศรษฐกิจ กลุ่มแม่น้ำโขงที่เข้าไปมีส่วนในกระแสเศรษฐกิจโลกเมื่อครั้งสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สองที่สหรัฐฯเข้ามาตั้งให้กลุ่มแม่น้ำโขงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาสุขภาพเศรษฐกิจและสังคมของญี่ปุ่นไว้ ต่อมากลุ่มแม่น้ำโขงก็ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ช่วยสนับสนุนระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นที่เข้ามาตั้งฐานการผลิตอยู่ในอาเซียนเก่าและต้องการการผลิตสู่กลุ่มแม่น้ำโขง อีกทั้งเป็นการให้ธุรกิจใหม่เข้ามาลงทุนด้วย บทบาทของ ADB ในฐานะตัวเชื่อมที่ตั้งให้กลุ่มแม่น้ำโขงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกนั้นจึงจำเป็นที่จำต้องเข้าใจในฐานะที่เป็นองค์การที่เกิดขึ้นในบริบทของโลกที่หลังสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐฯได้พยายามใช้ ADB ให้เป็นเครื่องมือในการสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบพหุภาคีเพื่อให้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมสามารถดำรงอยู่ได้ในโลก

แนวคิดของแบร์นาร์ดที่นำมาอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นคือ ในโครงสร้างโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สองสหรัฐฯในฐานะประเทศที่เป็นเจ้ามหาอำนาจทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจเพียงหนึ่งเดียวได้มีบทบาทในการกำหนดทิศทางพัฒนาของโลกโดยการมุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือแบบพหุภาคี สิ่งที่เห็นคือบทบาทที่สหรัฐฯได้เข้ามาวางแผนการพัฒนาแม่น้ำโขงตอนล่าง ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐฯกับญี่ปุ่นในการที่ต้องการให้กลุ่มแม่น้ำโขงกลายเป็นพื้นที่ที่จะเป็นประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของญี่ปุ่นนั้นจึงเป็นโครงสร้างที่ทำให้เราเห็นว่า กลุ่มแม่น้ำโขงได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างภายนอกอย่างไร

อีกทั้งบทบาทของภาคเอกชนญี่ปุ่นที่ดำเนินธุรกิจอยู่ในกลุ่มแม่น้ำโขงเองก็กลายเป็นพลังทางสังคมที่สะท้อนความต้องการว่าบริษัทของตนเองที่ดำเนินการผลิตอยู่นั้นต้องการอะไร ซึ่งจะเห็นได้จากวิทยานิพนธ์ว่า สิ่งที่บริษัทต่างๆต้องการนั้นคือเส้นทางคมนาคมขนส่งที่มี

ประสิทธิภาพพร้อมไปถึงการปรับปรุงกฎระเบียบที่จะช่วยให้การขนส่งนั้นมีมาตรฐานเดียวกันทั้งนี้ เพื่อลดระยะเวลาการขนส่งให้น้อยที่สุด

การทำความเข้าใจบทบาทของ ADB ต่อโครงการ GMS หากแต่เดิมเราเข้าใจผ่านแนวคิดที่ศึกษาองค์การระหว่างประเทศ ก็จะเป็นการศึกษาบทบาทขององค์การระหว่างประเทศ และประเด็นเรื่องความช่วยเหลือไป หากแต่เมื่อศึกษาโดยใช้กรอบแนวคิดของแบร์นาร์ดแล้ว ก็พบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างระดับโลก และการเปลี่ยนแปลงระดับภูมิภาคนั้นได้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทที่ญี่ปุ่นมีต่อ ADB และก็จะเข้าใจเป้าหมายของ ADB ในฐานะที่ญี่ปุ่นใช้ ADB เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยใช้โครงการ เช่นโครงการ GMS เป็นเครื่องมือได้

ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ การศึกษาบทบาทของสหรัฐฯและญี่ปุ่นที่มีส่วนก่อให้เกิดการจัดการลุ่มแม่น้ำโขงนั้น เป็นเรื่องที่เรามีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจความต้องการของทั้งสองประเทศตั้งแต่อดีตมา เพื่อให้เข้าใจว่าอะไรเป็นแรงผลักดันให้เกิดความพยายามของทั้งสองประเทศในการเข้ามาจัดการลุ่มแม่น้ำโขง หรืออาจกล่าวได้ว่าเพื่อให้เข้าใจเป้าหมายที่แท้จริงและกระบวนการเปลี่ยนแปลง การเข้าใจเป้าหมายของสหรัฐฯและญี่ปุ่นนั้นจะช่วยให้เราเข้าใจการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มในอนาคตว่า โครงการที่จะเกิดขึ้น หรือประเด็นที่โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงจะเกิดขึ้นนั้น น่าจะเป็นอะไรต่อไป ในแง่ที่เห็นมาโดยตลอด คือ ความพยายามในการพัฒนาเส้นทางคมนาคมขนส่ง และพลังงาน

ความพยายามของสหรัฐฯและญี่ปุ่นในการเข้ามาพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขง ผ่านโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำโขงนั้นได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศต่างๆในลุ่มแม่น้ำโขงในการปรับตัวให้เข้ากับความต้องการของโครงการ เช่น โครงการ GMS หรือโครงการพัฒนาอื่นๆ ดังนั้นในแง่นี้ ประเด็นในอนาคตที่เปิดรอให้มีการศึกษาต่อไปอาจเป็นประเด็นเรื่องการปรับตัวของประเทศต่างๆต่อโครงการ GMS กล่าวคือ เป็นการศึกษามุมมองของประเทศต่างๆว่าจะเข้าไปสู่ความร่วมมือในโครงการ GMS อย่างไร ทั้งนี้เพื่อศึกษาจุดยืน มุมมองทางผลประโยชน์ของประเทศต่างๆ

การศึกษารูปแบบของญี่ปุ่น จีน และสหรัฐฯในลุ่มแม่น้ำโขงนั้น ยังเป็นประเด็นที่รอได้รับการศึกษาต่อไปในอนาคต ทั้งการเข้าไปสืบค้นเอกสารจากหอจดหมายเหตุในเชิงประวัติศาสตร์ การศึกษาเอกสารจากทั้งสามประเทศ โดยใช้ภาษาของประเทศนั้นๆเป็นเครื่องมือในการศึกษา เพื่อให้สามารถเข้าใจเป้าหมายของญี่ปุ่นและจีนในช่วงเวลาต่างๆ

นอกจากนี้ในประเด็นเรื่องกรอบการศึกษาที่มีอยู่ในเมืองไทย เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่เกิดรับประเด็นการวิจัยเพื่อศึกษา “ผลกระทบ” จากการเข้ามาลงทุน

ของญี่ปุ่นและกลุ่มแม่น้ำโขงนั้น เป็นประเด็นที่ควรเปิดกว้างมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ นอกจากจะศึกษาผลกระทบแล้ว ประเด็นที่สำคัญกว่าและยังไม่ได้รับการศึกษาก็อีกซึ่งคือเป้าหมายของเงินและญี่ปุ่น ดังนั้น กรอบการวิจัยในอนาคตของ สกว. ก็ควรครอบคลุมไปถึงการศึกษาเป้าหมายของญี่ปุ่นและจีนด้วย

ประเด็นสุดท้าย คือ วิทยานิพนธ์นี้ได้อธิบายให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของภูมิภาคนิยมว่า ภูมิภาคนิยมไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเพราะรัฐต่างๆต้องการมาสร้างความร่วมมือกัน หากแต่ภูมิภาคนิยมเป็นเครื่องมือ เป็นวิธีการที่สหรัฐฯสนับสนุนให้เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีเป้าหมายให้เป็นเครื่องมือที่จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจให้กับประเทศต่างๆ เป็นการลดกฎระเบียบระหว่างประเทศในภูมิภาค เพื่อให้เกิดการค้าขายกัน ดังเช่นในกรณีของอาเซียน สหรัฐฯสนับสนุนให้เกิดอาเซียนขึ้นเพราะจะเป็นการลดความเป็นชาตินิยมที่จะเป็นอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ เป็นการผนวกตลาดให้ใหญ่ขึ้น และเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ การทำความเข้าใจภูมิภาคนิยมว่าเกิดขึ้นจากการผลักดันของสหรัฐฯนี้ เป็นการท้าทายแนวคิดทฤษฎีสายเสรีนิยมใหม่ (Neo-Liberal Institutionalism) และสายภารกิจนิยมใหม่ (Neo-Functionalism) ในการสร้างคำอธิบายบทบาทของรัฐในการหันมาให้ความร่วมมือกันและนำไปสู่การเกิดขึ้นของภูมิภาคนิยม ดังนั้น ประเด็นอีกประเด็นหนึ่งที่ยังเปิดรอการศึกษาต่อไปในอนาคต คือ การศึกษาบทบาทของสหรัฐฯ ในการสนับสนุนการก่อตัวของภูมิภาคนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่สอง รวมไปถึงภูมิภาคนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่สหรัฐฯและญี่ปุ่นมีบทบาทในการผลักดันและสนับสนุนให้เกิดขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลลดา เกษบุญชู. เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการแสวงหาแนววิเคราะห์. วารสารสังคมศาสตร์
34: 1 (2546): 209-234.

เกียรติศักดิ์ อักษรวงศ์. บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียกับ 10 ปีโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

ชจิต จิตตเสวี. องค์การระหว่างประเทศ: องค์การระหว่างประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์และภูมิภาค
คาบสมุทร. กรุงเทพฯ: วิทยุชุมชน, 2553.

คงศักดิ์ สันติพิทักษ์วงศ์. วิวัฒนาการทุนนิยมของญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โครงการแปลไทย-ญี่ปุ่น มูลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2528.

โครงการพัฒนาความรู้และยุทธศาสตร์ด้านความพหุภาคีระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม. ญี่ปุ่น
ไทยเร่งแก้ระเบียบศุลกากร เพิ่มความคล่องตัวขนส่งข้ามแดน [ออนไลน์]. 2551.
แหล่งที่มา:

http://www.measwatch.org/autopage/show_page.php?t=27&s_id=2961&d_id=2958 [2553, กันยายน 11].

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, พิมพ์ครั้งที่ 3,
กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์ม, 2546.

ผู้จัดการออนไลน์. ไม่นานจะมีรถโดยสารข้ามชาติจากไทยไปเวียดนาม [ออนไลน์]. 2552.

แหล่งที่มา:

<http://www.manager.co.th/IndoChina/ViewNews.aspx?NewsID=9520000023639> [2553, กันยายน 10].

ไทยโลจิสติกส์และซัพพลายเชน. ASEAN Road Network: การค้าและโลจิสติกส์ในภูมิภาค (1).
[ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.thailog.org/en/hot-issue/1556-asean-road-network--1.html> [2553, กันยายน 5].

- ธีระ วัชรเสถียร. บทบาทของคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชียและตะวันออกไกล. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.
- นรุตม์ เจริญศรี. ทุนญี่ปุ่น: ภูมิภาคนิยมและภูมิภาคานวัตินเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ใน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, หน้า 175-191. 25-26 พฤศจิกายน 2551 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพมหานคร. 2551.
- นรุตม์ เจริญศรี. ทุนญี่ปุ่น: ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วารสารญี่ปุ่นศึกษา 25: 1 (2551): 119-138.
- นรุตม์ เจริญศรี. ญี่ปุ่นกับธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย: แรงผลักดันจากศูนย์กลางทุนนิยมโลก. วารสารญี่ปุ่นศึกษา 26:2 (2552-2553): 103-117.
- ประกาศกรมศุลกากร ที่ 33/2552
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. ระเบียบเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ กับสงครามการค้า, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2543.
- วิระดา สมสวัสดิ์. โครงการลุ่มแม่น้ำโขงกับผลประโยชน์ของจักรวรรดินิยมในเอเชียอาคเนย์. ใน วิจารณ์ ธรรมปริชากุล (บก.), จักรวรรดินิยมกับความด้อยพัฒนา, หน้า 127-152. กรุงเทพฯ: พาสีโก, 2522.
- สภาผู้ส่งสินค้าทางเรือแห่งประเทศไทย. สรุป บทบาทของภาครัฐ ภาคเอกชนและภูมิภาค ในความร่วมมือเพื่อการเชื่อมโยงด้านโลจิสติกส์อย่างราบรื่น. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.tnsc.com/html/content/view/1700/235> [2553, กันยายน 16].
- อรุณี อลงกรณ์รัศมี. บทบาทของธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชียในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคเอเชีย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518.
- สุวินัย ภรณวลัย. เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองว่าด้วยโครงสร้างเศรษฐกิจญี่ปุ่นกับการพัฒนาของระบบทุนนิยมโลกหลังสงครามโลกครั้งที่สอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. การเปรียบเทียบศักยภาพทางเศรษฐกิจของเส้นทางสายหลักในระเบียงเศรษฐกิจอนุภูมิภาค. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://trfpolicybrief.trf.or.th/keydefault.aspx?typeid=MPOL-1000000002> [2553, สิงหาคม 6].

ศูนย์วิจัยโลจิสติกส์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. R3E VS East West Corridor. [ออนไลน์]. 2551.
http://utcc2.utcc.ac.th/localuser/lrcappl/lrc/lrc_News_detail.php?id=2008050002 [2553, พฤษภาคม 25].

ภาษาอังกฤษ

ASEAN-Japan Centre. The Mekong Regional Investment Promotion Seminar in Tokyo – The Opportunities & Challenges of the Region as Japanese Investment Destination. [Online]. 2008. Available from:
<http://www.asean.or.jp/ja/invest/about/eventreports/2007/2007-04.html> [2010, May 10].

Asian Development Bank. Preinvestment Study for the Greater Mekong Subregion: East West Economic Corridor, Vol.4: Infrastructure. Manila: Asian Development Bank, 2001.

Asian Development Bank. Economic Cooperation in the Greater Mekong Subregion: An Overview. Manila: Asian Development Bank, 2002.

Asian Development Bank, Japan Bank for International Cooperation, and the World Bank. Connecting East Asia: A New Framework for Infrastructure. Manila: Asian Development Bank, 2005.

Asian Development Bank. ADB's Role in Regional Cooperation. 2008. [Online]. Available from: <http://www.adb.org/GMS/Program/adbs-role.asp> [2010, August 20].

Asian Development Bank. EWEC Issue Paper: Progress, Issues and Way Forward. [Online]. 2009. Available from:
<http://www.adb.org/Documents/Events/2009/2nd-GMS-Economic-Corridors-Forum/EWEC-issue-paper.pdf> [2010, September 1].

Asian Development Bank. GMS Strategy. [Online]. 2009. Available from:
<http://www.adb.org/GMS/strategy.asp> [2010, May 5].

Asian Development Bank and Asian Development Bank Institute. Infrastructure for Seamless Asia. Manila: Asian Development Bank, 2009.

- Asian Development Bank. ADB's Role in Regional Cooperation. [Online]. 2009. Available from: <http://www.adb.org/GMS/Program/adbs-role.asp> [2010, September 21].
- Asian Development Bank. About the GMS Cross-Border Transport Agreement. [Online]. 2010. Available from: <http://www.adb.org/GMS/Cross-Border/history.asp> [2010, September 10].
- Asian Development Bank. Agreement Between and Among the Governments of the Lao People's Democratic Republic, the Kingdom of Thailand, and the Socialist Republic of Viet Nam for Facilitation of Cross-border Transport of Goods and People. [Online]. 2010. Available from: http://www.adb.org/Documents/Others/GMS-Agreement/gms_final_agreement.pdf [2010, July 14].
- Asian Development Bank. GMS Development Matrix. [Online]. 2010. Available from: <http://www.adb.org/GMS/devt-matrix.asp> [2010, June 12].
- Asian Development Bank. GMS Economic Corridor. [Online]. 2010. Available from: <http://www.adb.org/GMS/Economic-Corridors/default.asp> [2010, May 3].
- Asian Development Bank. Greater Mekong Subregion. [Online]. 2010. Available from: <http://www.adb.org/Documents/Others/GMS/GMS-Brochure.pdf> [2010, June 21].
- Asian Development Bank. North South Economic Corridor: Background. [Online]. 2010. Available from: <http://www.adb.org/GMS/Economic-Corridors/nsec-background.asp> [2010, May 2].
- Belaasa, B. The Newly Industrializing Countries in the World Economy. New York: Pergamon Press, 1981.
- Bernard, M. States, Social Forces, and Regions in Historical Time: Toward a Critical Political Economy of Eastern Asia. Third World Quarterly 17:4 (1996): 649-665.
- Black, E. To Tame a River. Bangkok: USAID; U.S. Department of Interior/Bureau of Reclamation, 1968.
- Black, E. Alternative in Southeast Asia. New York: Frederick A. Praeger Publishers, 1969.

- Borden, W. The Pacific Alliance: United States Foreign Economic Policy and Japanese Trade Recovery, 1947-1955. Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 1984.
- Bousissou, J. Japan: The Burden of Success. Boulder: Lynne Rienner, 2002.
- Centre for European Studies. Regional Economic Cooperation: EU and GMS Development Strategies. Bangkok: Centre for European Studies, Chulalongkorn University, 2004.
- Centre for European Studies. Regional Integration in ASEAN: A Case Study of the Thai-Lao Bridges. Bangkok: Centre for European Studies, Chulalongkorn University, 2007.
- Chanto Sisowath, D. Region within a Region: The Mekong and ASEAN. In Maria Serena I. Diokno and Nguyen Phoung Binh (eds.). The Mekong Arranged & Rearranged. pp.65-88. Chiang Mai: Silkworms, 2006.
- Cronin, R. Japan, the United States, and Prospects for the Asia-Pacific Century: Three Scenarios for the Future. Singapore: Institute of Asian Studies, 1992.
- Dent, C. M. East Asian Regionalism. Oxon: Routledge, 2008.
- Dosch, J. The Changing Dynamics of Southeast Asian Politics. Boulder: Lynne Rienner, 2007.
- Dutt, N. The United State and the Asian Development Bank. Journal of Contemporary Asia 27:1 (1997): 71-84.
- Dutt, N. The US and the Asian Development Bank: Origins, Structure and Lending Operations. Journal of Contemporary Asia 31:2 (2001): 241-261.
- Faure, G. and Schwab, K. Japan-Vietnam: A Relation Under Influences. Singapore: National University of Singapore, 2008.
- GMS Business Forum. The Summary of the East-West Economic Corridor Conference. [Online]. 2010. Available from:
http://www.gmsbizforum.com/index.php?option=com_content&task=view&id=124&Itemid=59 [2010, September 14].

- Goh, E. Developing the Mekong: Regionalism and Regional Security in China-Southeast Asian Relations. Oxon: Routledge, 2007.
- Goodman, A. E. Vietnam and ASEAN: Who Would Have Thought It Possible. Asian Survey 36:6 (1996): 592-600.
- Guttal, S. Marketing the Mekong: The ADB and the Greater Mekong Subregion Economic Cooperation Programme. [Online]. 2010. Available from: <http://focusweb.org/marketing-the-mekong-the-adb-and-the-greater-mekong-subregion-economic-cooperation-prog.html?Itemid=152> [2010, July 24].
- Haddad, W. W. Japan, The Fukuda Doctrine, and ASEAN. Contemporary Southeast Asia 2:1 (1980): 10-29
- Hamlin, T. The US Lower Mekong Initiative. [Online]. 2010. Available from: <http://mouthtosource.org/rivers/mekong/2010/01/17/the-us-lower-mekong-initiative> [2010, September 16].
- Hatch, W. and Yamamura, K. Asia in Japan's Embrace: Building a Regional Production Alliance. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Havens, T. R. H. Fire across the Sea: The Vietnam War and Japan, 1965-1975. Princeton: Princeton University Press, 1987.
- Hayes, L. D. Introduction to Japanese Politics. 3rd. London: M.E. Sharpe, 2001.
- Hersh, J. The USA and the Rise of the East Asian since 1945: Dilemmas of the Postwar International Political Economy. London: St.Martin's Press, 1993
- Ikeda, T. The Road to Peace in Cambodia: Japan's Role and Investment. Tokyo: The Japan Time, 1996.
- Ishida, M. Evaluating the Effectiveness of GMS Economic Corridors: Why is There More Focus on the Bangkok-Hanoi Road than the East-West Corridor. IDE Discussion Paper No.123. Institute of Developing Economies, JETRO, 2007.
- Johnson, L. B. "Statement by the President Following a Meeting With Eugene Black To Discuss Economic Progress in Southeast Asia April 20, 1965". [Online]. 2009. Available from: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=26906&st> [2009, November 2].

- Johnson, L. B. "The President's News Conference of July 13, 1965". [Online]. 2009.
Available from: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=27078&st>
[2009, November 2].
- Johnson, L. B. "The President's News Conference of February 26, 1966". [Online]. 2009.
Available from: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=28103&st>
[2009, November 2].
- Kanokwan Manorom, Pinwadee Srisupun and Warakorn Boonthong (eds.). Cultural Diversity of the Mekong River: Sharing Experiences from Japan and the Mekong Countries. Ubon Ratchathani: Mekong Sub-Region Social Research Center, 2010.
- Kasai, T. 2009. Japan in the Mekong Subregion. Paper presented at the 3rd Annual Conference of Japanese Studies Network-Thailand, 15-17 October 2009, Khon Kaen.
- Kornberg, J. F. and Faust, J. R. China in World Politics: Policies, Processes, Prospects. 2nd Ed. Colorado: Lynne Rienner, 2005.
- Krasner, S.D. 1981. Power Structures and Regional Development Banks. International Organization 35:2 (1981): 303-328.
- Kratoska, P. H. Food Supplies and the Japanese Occupation in South-East Asia. London: Macmillian Press, 1998.
- Kullada Kesboonchoo-Mead. A Revisionist history of Thai-US Relations. Asian Review 16 (2003): 45-67.
- Kullada Kesboonchoo-Mead. Globalization and ASEAN Regionalism. In Dieter Mahncke *et. al.* (eds.). ASEAN and the EU in the International Environment. pp.205-218. Baden-Baden: Nomos. 1999.
- LoBaido, A. Money Talks on the Mekong: Massive Rice Project to Unify S.E. as One Economic Bloc. [Online]. 2010. Available from:
http://www.wnd.com/news/article.asp?ARTICLE_ID=19073 [2010, September 29]

- Logan, M. Economic Fundamentals of the Greater Mekong Subregion and the Impact of Asian Economic Crisis on Subregional Development. Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion. pp.27-28. New York: United Nations, 2000.
- LOGISTICS CORNER. การพัฒนาประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) จากหลายมุมมอง ทั้งบวกและลบ. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: http://www.logisticscorner.com/index.php?option=com_content&view=article&id=295:-gms---&catid=48:logistics-variety&Itemid=66 [2553, กันยายน 29].
- Logistics Digest. GMS เส้นทางเศรษฐกิจอินโดจีน โอกาสหรือภัยคุกคาม. [ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: <http://www.logisticsdigest.com> [2553, กันยายน 29].
- Logistics Digest. จีน-อาเซียน ต้นทุนข้ามพรมแดนสูง จุดอ่อนการค้า GMS [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.logisticsdigest.com/article/logistics-insight/item/664-จีน-อาเซียน-ต้นทุนข้ามพรมแดนสูง-จุดอ่อนการค้า-gms.html> [2553, กันยายน 29].
- Maxan-Markar, M. 2010. China, US Angle for Mekong Influence. [Online]. 2010. Available from: <http://www.atimes.com/atimes/China/LF15Ad01.html> [2010, September 30].
- Medhi Krongkaew. The Development of the Greater Mekong Subregion in the APEC Context. In Kao Kim Hourn and Jeffrey A. Kaplan (eds.). The Greater Mekong Subregion and ASEAN: From Backwaters to Headwaters. pp. 33-53. Phnom Penh: Cambodian Institute for Cooperation and Peace, 2000.
- Mooy, A. Opening Statement. Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion. New York: United Nations, 2000.
- Moustafine, M. Telecommunications Infrastructure in Vietnam, Cambodia and Laos. In Bob Stensholt (ed.). Developing the Mekong Subregion. pp.176-185. Victoria: Monash Asia Institute, Monash University, 1997.
- Muni, S.D. China's Strategic Engagement with the New ASEAN: An Exploratory Study of China's Post-Cold War Political, Strategic and Economic Relations with Myanmar Laos, Cambodia and Vietnam. Singapore: Institute of Defence and Strategic Studies, Nanyang Technological University, 2002.

- Muramatsu, Y. The Automobile Industry in the Greater Mekong Subregion. United Nations. 2000. Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion. p.111-127. New York: United Nations, 2000.
- Narut Charoensri. 2009. Japan and the Greater Mekong Subregion (GMS) Cooperation, paper presented at the Second International Conference of the Japanese Studies Association in Southeast-Asia, Hanoi: Vietnam, 22-23 October 2009.
- Neary, I. The States and Politics in Japan. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Nemoto, T. and Kaji, T. Constructing International Logistics System in the Greater Mekong Subregion. [Online]. 2010. Available from: http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/16056/1/070cmWP_74.pdf [2010, September 27].
- Oehlers, Alfred. A Critique of ADB Policies towards the Greater Mekong Sub-Region. Journal of Contemporary Asia 36:4 (2006): 464-478.
- Osborne, M. The Mekong: Turbulent Past, Uncertain Future. Crows Nest: Allen&Unwin, 2006.
- Phoung Binh, N. Geopolitics and Development Cooperation in the Mekong Region. In Maria Serena I. Diokno and Nguyen Phoung Binh (eds.). The Mekong Arranged & Rearranged. pp.65-88. Chiang Mai: Silkworms, 2006.
- Probe International. Summary on 'Developing Dams in Lower Mekong River Basin and Japanese Money'. [Online]. 2000. Available from: <http://www.probeinternational.org/mekong-utility-watch/summary-developing-dams-lower-mekong-river-basin-and-japanese-money> [2010, October 2].
- Raj, A. Japan's Initiative in Security Cooperation in the Straits of Malacca on Maritime Security and in Southeast Asia: Piracy and Maritime Terrorism. Tokyo: The Japan Institute for International Affairs, 2009.
- Roughneen, S. US Dips into Mekong Politics. [Online]. 2010. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia?LH14Ae01.html [2010, September 28].

- Russell, C. T. Infrastructure & Regional Market Development: Is the Greater Mekong Sub-Region Viable?. Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-Region. pp.419-450. Chiang Mai: The Mekong Sub-Regional Social Research Center, 2008.
- Sato, Y. 2004. Malacca Straits security reflects hazy dividing line. [Online]. 2010. Available from: http://www.atimes.com/atimes/Southeast_Asia/FG14Ae01.html [2010, August 15].
- Shengda, H. 2006. 'Friendly and Wealthy Neighbor, Stable Nation': Yunnan's Participation in the GMS. In Maria Serena I. Diokno and Nguyen Phoung Binh (eds.) The Mekong Arranged & Rearranged, pp.65-88. Chiang Mai: Silkworms.
- Siriporn Wajjawalku. Rethinking: Japan and the Mekong Region. Cultural Diversity of the Mekong River: Sharing Experiences from Japan and the Mekong Region. pp.36-62. Ubon Ratchathani: Mekong Sub-Region Social Research Center, 2010.
- So, A. Y. and Chiu, S. W.K. East Asia and the World Economy. Thousand Oaks: SAGE, 1995
- Soavapa Ngampramuan. Subregional Cooperation in the Greater Mekong Subregion. Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-Region. pp.13-32. Chiang Mai: The Mekong Sub-Regional Social Research Center, 2008.
- St John, R. B. Revolution, Reform and Regionalism in Southeast Asia: Cambodia, Laos and Vietnam. Oxon: Routledge, 2006.
- Stone, S. and Strutt, A. Transportation Infrastructure and Trade Facilitation in the Greater Mekong Subregion. In Douglas Brooks and Susan Stone (eds.). Trade Facilitation and Regional Cooperation in Asia. pp.156-191. Cheltenham: Edward Elgar, 2010.
- Stubbs, R. US-Japanese Trade Relations: The ASEAN Dimension. The Pacific Review 5:1 (1992): 60-67.

- Suchada Thaweessit, Peter Vail and Rosalia Sciortino (eds.). Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-Region. Chiang Mai: The Mekong Sub-Regional Social Research Center, 2008.
- Sudo, S. The Fukuda Doctrine and ASEAN: New Dimensions in Japanese Foreign Policy. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1996.
- Sudo, S. The International Relations of Japan and South East Asia: Forging a New Regionalism. London: Routledge, 2002.
- Sumalee Sukdanont. Trade and Transport Logistics in the Upper Mekong Riparian Countries. Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-Region. pp.13-32. Chiang Mai: The Mekong Sub-Regional Social Research Center, 2008.
- Summers, T. China and the Mekong Region. China Perspectives 3 (2008): 68-77.
- Than, M. Intra-Regional and Cross-Border Economic Cooperation. In Maria Serena I. Diokno and Nguyen Phoung Binh (eds.).The Mekong Arranged & Rearranged. pp.65-88. Chiang Mai: Silkworms, 2006.
- The Japan Times Online. Japan, Mekong countries identify key projects for development. [Online]. 2010. Available from: <http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/nn20100715f3.html> [2010, September 20].
- Thompson, Eric C. ASEAN Perceptions of the Mekong Region. Transborder Issues in the Greater Mekong Sub-Region. pp.33-48. Chiang Mai: The Mekong Sub-Regional Social Research Center, 2008.
- Trung, T. Clinton: U.S. Will Help Lower Mekong Adapt to Climate Change. [Online]. 2010. Available from: <http://english.thesaigontimes.vn/Home/society/nationa/11616/> [2010, September 28].
- United Nations. Private Sector Perspectives in the Greater Mekong Subregion. New York: United Nations, 2000.
- Vogel, E. F. Pax Nipponica, Foreign Affairs (Spring 1986): 752-767.
- Yamamoto, M. Japanese Participation in Mekong Development: Changing Paradigms of the Past 50 Years. In Ken-Ichi Abe (ed.). Mediating for Sustainable

- Development in the Mekong Basin. pp.75-93. Osaka: Japanese Center for Area Studies, National Museum of Ethnology, 2006.
- Yasutomo, D. T. Japan and the Asian Development Bank. New York: Praeger, 1983.
- Yasutomo, D. T. Japan and the Asian Development Bank: Multilateral Aid Policy in Transition. In Bruce M. Koppel and Robert M. Orr, Jr (eds.). Japan's Foreign Aid, Power and Policy in a New Era. pp.305-340. Boulder: Westview Press, 1993.
- Yomiuri Shimbun. Japan, China, U.S. can play joint role in Mekong. [Online]. 2009. Available from: <http://www.yomiuri.co.jp/dy/editorial/20091108TDY04305.htm> [2010, September 29].
- Wakamatsu, I. Economic Integration in East Asia and Japan's Strategy. Paper presented at JETRO 50th Year Anniversary International Symposium. 9 December 2008.
- Wan, M. Japan and the Asian Development Bank. Pacific Affairs 68:4 (1995): 509-528.
- Weatherbee, D. E. Cooperation and Conflict in the Mekong River Basin. Studies in Conflict & Terrorism 20 (1997): 167-184.
- Williams, W. A. *et.al.* America in Vietnam: A Documentary History. New York: Anchor Books, 1985.
- Wilson, D. A Bank for Half the World: The Story of the Asian Development Bank: 1966-1986. Manila: Asian Development Bank, 1987.
- Woo-Cumings, M. The Asian Development Bank and the Politics of Development in East Asia. In Peter Gourevitch, Takashi Inoguchi and Courtney Purrington (eds.). United States-Japan Relations and International Institutions after the Cold War. California: Graduate School of International Relations and Pacific Studies, University of California, San Diego, 1995.
- World Bank. Strategy Note on World Bank: Regional Support for the Greater Mekong Sub-Region. Bangkok: World Bank, 2007.
- Zhu Zhenming. Mekong Development and China's (Yunnan) Participation in the Greater Mekong Subregion Cooperation. Ritsumeikan International Affairs 8:1 (2010): 1-16.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นรุตม์ เจริญศรี (Narut Charoensri) เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ 29 กันยายน พ.ศ.2527 ที่ กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนพระมารดานิจจานุเคราะห์ และมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา สายศิลป์-ภาษาญี่ปุ่น ต่อมา เข้าศึกษาต่อในสาขาวิชาการระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และศึกษาต่อในระดับปริญญาโทด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย